

GITEC-IGIP
Consulting Group

ENVIRONMENTAL
CONSULTING
TEAM

Zhvillimi i Planit të Menaxhimit të Mbeturinave të Ndërtimit dhe Rrënitimit në Kosovë

Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbeturinave të Ndërtimit dhe Rrënitimit

Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim

20 Prill 2023

Kontrata #: 2021.004069

Ky projekt financohet nga FPEBP & BERZH FSA

Fleta e Kontrollit të Dokumentit

Titulli i Projektit:	Zhvillimi i Planit të Menaxhimit të Mbeturinave të Ndërtimit dhe Rrënit në Kosovë
Financimi	FPEBP & BERZH FSA
Numri i Kontratës:	2021.004069
Data e Fillimit	17/01/2022
Data e Përfundimit	16/04/2023
Autoriteti Kontraktor:	BANKA EVROPIANE PËR RINDËRTIM DHE ZHVILLIM BG400-Infra Europe, SIG Arianit BLAKAJ, Bankier Kryesor Rruga Prishtinë - Fushë Kosovë, PO Box 122, 10060 Prishtinë, Kosovë Tel.: +383 38 242 07000 Email: BlakajA@ebrd.com
Përfituesi	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës (MMPHI) Ismail HETEMAJ, Drejtor i Departamentit të Mbrojtjes së Mjedisit Ndërtesa e ish-Rilindjes, 10000 Prishtinë, Kosovë Tel.: +383 38 200 33 222 Email: Ismail.Hetemaj@rks-gov.net
Kontraktori / Konsulenti:	JV "EPEM Engineering – GITEC / IGIP – EPEM – ECT"
Drejtori i projektit:	Nikos GARGOULAS EPEM Engineering S.A. 141B Acharon Str., Athinë 10446, Greqi Tel.: +30 210 8627598 (ext. 250) Email: ngargoulas@epemengineering.com
Lideri i Ekipit:	Andreas MENTZIS Tel.: +30 210 8627598 (ext. 261) Email: amentzis@epemengineering.com
Data e Raportit:	20/04/2023
Autorët e Raportit:	Andreas MENTZIS Anna KARKAZI Nijole VRUBLIAUSKIENE Nikos GARGOULAS Ilias DIMITRIADIS Abedin AZIZI Alexandros MAVROPOULOS Pellumb GJINOLLI Arian SHUKU Njomeza ZEJNULLAHU
Kontrolli i Cilësisë:	Nikos GARGOULAS

Mohim përgjegjësie

"Ky dokument është prodhuar me ndihmën financiare të Fondit të Përbashkët Evropian për Ballkanin Perëndimor në kuadër të Kornizës së Investimeve të Ballkanit Perëndimor. Pikëpamjet e shprehura këtu janë ato të JV "EPEM Engineering – GITEC / IGIP - EPEM - ECT" dhe për këtë arsye në asnjë mënyrë nuk mund të merren për të pasqyruar opinionin zyrtar të Kontribuesve në Fondin e Përbashkët Evropian të Ballkanit Perëndimor ose BERZH ose BEI, si bashkëmenaxherë të Fondit të Përbashkët Evropian të Ballkanit Perëndimor."

Përmbajtja

Kapitulli	Faqja
Përmbledhja ekzekutive	1
I. Shtrirja dhe horizonti kohor i PMNRR	1
II. Kushtet bazë	1
III. Vizioni	2
IV. Objektivat kombëtare për të ardhmen	2
V. Sistemi i Propozuar	2
VI. Struktura institucionale	5
1. Hyrje	10
1.1. Shtrirja dhe horizonti kohor i PMNRR	10
1.2. Domosdoshmëria e Planit	10
1.3. Tranzicioni në Ekonominë Qarkore	11
1.4. Palët kryesore të interesit, përfituesit dhe grupet e synuara	11
2. Konteksti	14
2.1. Konteksti ligjor dhe politik	14
2.2. Korniza Institucionale	17
2.3. Informacioni Socio-Ekonomik	19
2.4. Vlerësimi i situatës ekzistuese të menaxhimit të MNRR	19
2.4.1. Të përgjithshme	19
2.4.2. Gjenerimi i MNRR	19
2.4.3. Përbërja	21
2.4.4. Menaxhimi i MNRR	22
2.4.5. Rezultatet nga vlerësimi i sistemit aktual të menaxhimit të MNRR	24
2.5. Vlerësimi Financiar	26
2.6. Monitorimi dhe zbatimi	27
3. Planifikimi për të ardhmen	29
3.1. Vizioni	29
3.2. Shtyllat dhe objektivat strategjike	29
3.3. Parashikimi i gjenerimit të MNRR	31
3.4. Zonat e Menaxhimit - Zonimi	33
4. Menaxhimi i MNRR	35
4.1. Parimet dhe Praktikat e mira	35
4.1.1. Reduktimi, Ripërdorimi dhe Riciklimi i MNRR	35
4.1.2. Mbledhja e MNRR	38
4.1.3. Gjurmueshmëria e MNRR	40
4.1.4. Pikat e ruajtjes	40
4.1.5. Objektet e përpunimit dhe asgjësimit të MNRR	41

4.1.6.	Asgjësimi i mbetjeve	46
4.1.7.	Menaxhimi i Asbestit	46
4.2.	Sistemi i propozuar i menaxhimit të MNRR për Kosovën	48
4.2.1.	Të përgjithshme	48
4.2.2.	Mbledhja e MNRR	49
4.2.3.	Trajtimi i MNRR	52
4.2.4.	Asgjësimi i MNRR	53
4.2.5.	Menaxhimi i mbetjeve të rrezikshme	54
4.3.	Rrjedhat masive treguese	56
4.4.	Kriteret e lokacionit	58
4.4.1.	Hyrje	58
4.4.2.	Zhvillimi i kriterëve të përjashtimit	58
4.4.3.	Zhvillimi i kriterëve të përzgjedhjes	60
5.	Analiza Financiare	61
5.1.	Kostoja e investimit	61
5.2.	Kostot e Operimit	63
5.3.	Të ardhurat të jo-tarifua	63
5.4.	Llogaritja e tarifave dhe përballueshmëria	63
6.	Elementet ligjore / institucionale	65
6.1.	Rregullimet Ligjore	65
6.2.	Organizimi institucional për menaxhimin e MNRR	67
6.2.1.	Modeli 1: Personi juridik ndërkomunal përgjegjës për infrastrukturën rajonale	69
6.2.2.	Modeli 2: Subjekti juridik ndërkomunal përgjegjës për infrastrukturën rajonale dhe grumbullimin e MNRR	70
6.2.3.	Veprimet për bashkëpunim ndërkomunal në menaxhimin e MNRR	71
6.3.	Roli i sektorit privat	72
6.4.	Kapacitetet e ardhëshme administrative	73
7.	Plani i veprimit	76
7.1.	Zbatimi	87
7.2.	Monitorimi dhe Vlerësimi	88
7.3.	Konsideratat paraprake të rrezikut	95
7.4.	Menaxhimi dhe Raportimi i të Dhënave	96
7.5.	Ndërgjegjësimi, Perceptimi Publik dhe Pranimi	99
7.6.	Mjetet Inovative	101
7.7.	Çështjet e Marketingut	103

Shkurtesat dhe Akronimet

ABR	Agregatet e Betonit të Ricikluar
AMMK	Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës
AR	Agregatet e Ricikluara
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
BE	Bashkimi Evropian
PMMM	Praktikat më të mira të menaxhimit të mjedisit
BERZH	Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim
BNK	Bashkëpunimi Ndërkomunal
BV	Bëje Vetë
DKM	Direktiva Kornizë e Mbeturinave
DMMU	Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Ujërane
DPÇ	Dizajni për Çmontim
DRS	Dokumentet e Referencës Sektoriale
FPEBP	Fondi i Përbashkët Evropian për Ballkanin Perëndimor
IFN	Institucionet Financiare Ndërkombëtare
KE	Komisioni Evropian
KEM	Katagolu Evropian i Mbetjeve
KKA	Komuniteti Komunal i Aksionarëve
KMDK	Kompania për Menaxhimin e Deponive në Kosovë
KPM	Karburantet e Përfituara nga Mbetjet
KRM	Kompania Rajonale e Mbeturinave
LpBNK	Ligji për bashkëpunim ndërkomunal
LpM	Ligji për Mbeturinat
LpN	Ligji për Ndërtim
MAPL	Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal
MBNK	Marrëveshja e Bashkëpunimit Ndërkomunal
ME	Ministria e Ekonomisë
MMPHI	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës

MNK	Mbetjet e Ngurta Komunale
MNRR	Mbeturinat Ndërtimore dhe të Rrënit
MPA	Materialet që përmbajnë Asbest
N&RR	Ndërtim dhe Rrënim
NB	Ndarja në Burim
NBG	Nënbazë Granulare
NZP	Njësia e Zbatimit të Projektit
PAMKOS	Shoqata e Ndërmarrjeve Publike të Mbeturinave në Kosovë
PBB	Prodhim i Brendshëm Bruto
PMM	Plani i Menaxhimit të Mbeturinave
PMMM	Praktikat më të Mira të Menaxhimit të Mjedisit
PMMNRR	Plani i Menaxhimit të Mbeturinave Ndërtimore dhe të Rrënit
PPM	Pajisje personale mbrojtëse
PPP	Partneriteti Publiko-Privat
QGQ	Qendra e Grumbullimit për Qytetarët
QK/A	Qendra e Kostove / të Ardhurave
RP	Rrë e Prodhuar
SIG	Sistemet e Informacionit Gjeografik
SIMM	Sistemi Informativ të Menaxhimit të Mbeturinave
SMIM	Strategjia e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve
SMMA	Skemat e Menaxhimit Mjedisor dhe Auditimit
SRMMNRR	Sistemet Rajonale të Menaxhimit të MNRR
TPO	Ton për Orë
UA	Udhëzim Administrativ
VSHB	Vlera e Shtuar Bruto

Përmbledhja ekzekutive

I. Shtirja dhe horizonti kohor i PMNRR

Qëllimi i PMNRR-së është të krijojë një kornizë dhe të përcaktojë parimet dhe kërkesat për menaxhimin e qëndrueshëm të MNRR në nivel kombëtar në një mënyrë që garanton mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetin e qytetarëve. PMNRR ofron një pasqyrë të sistemit aktual të menaxhimit të MNRR dhe raporton mbi sasinë e mbetjeve të krijuara, si dhe menaxhimin dhe trajtimin e tyre. Plani është progresiv, që përmban propozime strategjike, në mënyrë që MNRR të menaxhohet në një mënyrë të shëndoshë mjedisore në vitet në vijim.

Fokusi i Planit është të përputhet si me dispozitat ekzistuese legjislative, ashtu edhe me objektivat dhe synimet që janë vendosur në Strategjinë e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve 2021-2030 (SMIM), duke marrë parasysh drejtimin e politikave të ardhshme dhe zhvillimet e parashikuara të tregut. Objektivat e politikës së Planit përcaktojnë zbatimin themelor të hierarkisë së mbetjeve dhe i jep përparësi ndarjes dhe riciklimit të mbetjeve përpara asgjësimit. Masat brenda Planit janë një udhërrëfyes zbatimi për autoritetet kombëtare dhe lokale dhe palët e tjera të interesit (kryesisht sektorin e ndërtimit). Qëllimi është të planifikohen kapacitetet menaxhuese, në mënyrë që **rrjedhat e parashikuara të MNRR-së gjatë periudhës së planifikuar 5-vjeçare (2023-2028) e më tej të menaxhohen në mënyrë të qëndrueshme**.

Plani përcakton gjithashtu rolet dhe përgjegjësitë e autoriteteve kombëtare dhe lokale dhe palëve të interesit dhe krijon një program monitorimi për të siguruar progresin dhe arritjen e objektivave që do të maten dhe raportohen.

II. Kushtet bazë

Aktualisht, ~620,000 m³ MNRR (që korrespondon me 515,000 tn) gjenerohet çdo vit në vend (përfshirë dheun e gërmimit dhe punët publike si hekurudhat dhe punimet rrugore), një sasi e cila pritet të rritet ndjeshëm (~70% deri në 2040) në vitet në vijim, për shkak të zgjerimit të madh të pritshëm të sektorit të ndërtimit. ~60% e MNRR prodhohet në Rajonin e Prishtinës, ndërsa Rajoni i Prizrenit paraqet sasinë e dytë më të madhe të gjeneruar të MNRR-ve. Në nivel komunal, ~40% e MNRR prodhohet në Komunën e Prishtinës, ndërsa Fushë Kosova shton 15% të MNRR. Të gjitha komunat e tjera kontribuojnë me më pak se 7% në gjenerimin e përgjithshëm të MNRR.

Aktualisht MNRR-të e krijuara mbledhen nga operatorë të paautorizuar (qoftë KRM-të ose operatorë privatë që punojnë për sektorin e ndërtimit) dhe hidhen ose në vendet e specifikuar nga autoritetet lokale (janë identifikuar 22 vende magazinimi të përkohshëm) ose në të gjithë vendin në mënyrë të pakontrolluar (~760 deponi janë të shpërndara në mbarë Kosovën). Riciklimi i materialit në parim është inekzistent (vetëm iniciativa të fragmentuara nga sektori privat).

Për më tepër, ka një mungesë të plotë të të dhënave në lidhje me gjenerimin, përbërjen, riciklimin dhe asgjësimin e MNRR, ndërkohë që nuk janë dedikuar aktivitete për menaxhimin e asbestit ose materialeve të tjera të rrezikshme të përfshira në MNRR.

Është e qartë se ekziston një nevojë urgjente për të zhvilluar një sistem të menaxhimit të MNRR, në përputhje me dispozitat e BE-së dhe legjislacionin kombëtar dhe praktikatat e mira, me theks në:

- Krijimin e grumbullimit të veçantë të MNRR-ve të kontaminuara dhe të pakontaminuara. Përdorimi i rrënit selektiv;
- Krijimi i menaxhimit të ndarë të mbetjeve të rrënit nga ndërtesat e vjetra që përmbajnë asbest;
- Promovimi i ndarjes së materialeve në kantier;
- Promovimi i ripërdorimit, rikuperimit, riciklimit të materialeve të përfshira në MNRR të pakontaminuara – vendosja e objektivave specifike;

- Trajtimi i MNRR-ve të kontaminuara me synim rikuperimin ose asgjësimin – vendosja e objektivave specifike;
- Zhvillimi i një rrjeti të objekteve të përshtatshme të trajtimit dhe depozitimit me prioritete në guroret ekzistuese;
- Zhvillimi i një sistemi për raportimin dhe regjistrimin e të dhënave lidhur me:
  - Gjenerimin e MNRR;
  - Përbërjen e MNRR;
  - Riciklimin e MNRR;
  - Asgjësimin e MNRR;
  - Menaxhimin e fraksioneve të rrezikshme të MNRR (përfshirë asbestin).

III. Vizioni

Një nga përgjegjësitë kryesore të PMMNRR është të vendosë vizionin, qëllimet dhe objektivat për menaxhimin e MNRR në nivel vendi. Këto pasqyrojnë prioritetet e qeverisë për përbushjen e kërkesave kombëtare afatgjate për menaxhimin e mbetjeve dhe burimeve. Vizioni i PMMNRR përputhet me atë të përfshirë në SMIM.

Vizioni i Planit

Kosova, përmes këtij plani, synon të miratojë shërbime të qëndrueshme të menaxhimit të MNRR për qytetarët e saj, duke synuar mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit publik, mbështetjen e rritjes së biznesit dhe punësimit dhe lëvizjen drejt ekonomisë qarkore.

IV. Objektivat kombëtare për të ardhmen

Objektivat e reja të performancës janë të nevojshme për të nxitur një reduktim të konsiderueshëm në sasinë e MNRR-ve të deponuara në deponitë në Kosovë. Objektivat propozohen si më poshtë:

- **Sistemet e integruara për menaxhimin e MNRR.** Zhvillimi i sistemeve të tilla përfshinë objektet e grumbullimit, rikuperimit, trajtimit dhe asgjësimin;
- **Mbledhja e veçantë e MNRR:** Një objektiv prej jo më pak se 40% e totalit të MNRR-ve që do të mbledhet veçmas deri në vitin 2030 është miratuar – Zhvillimi i një rrjeti të zonave të duhura të ruajtjes së përkohshme dhe Qendrave të Grumbullimit për Qytetar (QGQ) / pikave të shkarkimit;
- **Rritja e normave të rikuperimit.** Është miratuar një objektiv prej jo më pak se 20% rikuperimi/ripërdorimi/riciklimi për MNRR deri në vitin 2030. Norma i referohet përqindjes së totalit të MNRR-së së gjeneruar (ose 50% e MNRR-ve të mbledhura veçmas) dhe shkalla e rikuperimit përfshinë aktivitetet e mbushjes;
- **Minimizimi i normave të asgjësimin.** Një objektiv prej jo më shumë se 75% normë asgjësimi për MNRR deri në vitin 2030 është miratuar. Norma i referohet përqindjes së totalit të MNRR-së të gjeneruar;
- **Caktimi i lokacioneve të asgjësimin.** Theksi do t'i jepet gurore ekzistuese në lidhje me asgjësimin e mbetjeve të MNRR.

V. Sistemi i Propozuar

Në përputhje me praktikën e mira ndërkombëtare, janë paraqitur propozime specifike për të siguruar:

- i. grumbullimin e duhur të MNRR-ve të ndara nga gjeneruesi i MNRR,
- ii. transportimin e duhur të mbetjeve,
- iii. ruajtjen e përkohshme e mbetjeve në stacionet e caktuara të transferimit ose pikat e shkarkimit, e ndjekur nga

- iv. përpunimi i duhur i mbetjeve në produkte të riciklueshme ose të ripërdorshme që kanë vlerë tregu dhe ku prodhohen mbetje minimale, të cilat depozitohen në deponi të caktuara,
- v. një sistem menaxhimi të zbatuar siç duhet që përmban sasinë dhe klasifikimin e duhur për MNRR në faza të ndryshme të trajtimit dhe një sistem monitorimi të zbatuar siç duhet me një proces të rregullt dokumentimi.

Sistemi i propozuar promovon sistemin rajonal (jo komunal) të menaxhimit të MNRR, dhe përfshin:

- Zhvillimin e gjashtë sistemeve rajonale të menaxhimit të MNRR (ose shtatë nëse pjesa veriore e Kosovës trajtohet ndaras nga Rajoni i Mitrovicës);
- Blerjen e kontejnerëve dhe kamionëve që shërbejnë për grumbullimin e veçantë të MNRR;
- Zhvillimin e një rrjeti të Qendrave të Grumbullimit për Qytetar (QGQ) / pikave të dërgesës për ruajtjen e përkohshme, trajtimin paraprak dhe transportin e MNRR në objektet e trajtimit;
- Zhvillimin e një rrjeti të objekteve të riciklimit me qëllim të rikuperimit të materialit të riciklueshëm dhe përgatitjes së materialit për mbushje;
- Zhvillimin e një rrjeti vendesh depozitimi inerte për mbetjet e pa riciklueshme.

Prioritet i jepet aktiviteteve të mbushjes së mbeturinave në guroret dhe deponitë ekzistuese, të cilat mund të thithin sasi të mëdha të MNRR.

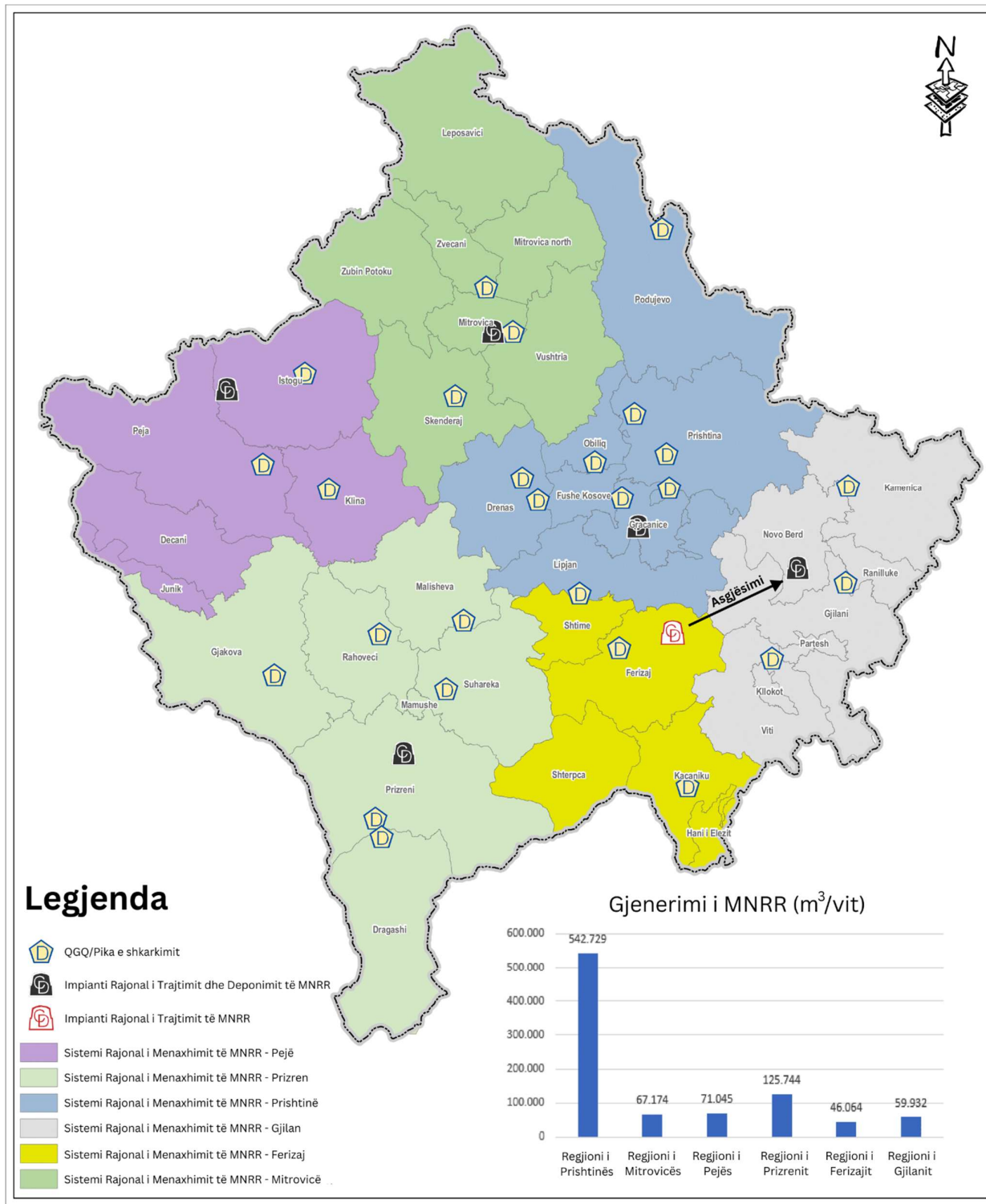
Sa i përket mbetjeve të rrezikshme, ato do të grumbullohen veçmas, dhe do të eksportohen derisa të zhvillohet infrastruktura për trajtimin dhe depozitimin e mbetjeve të rrezikshme në vend (konsiderohet se një infrastrukturë e tillë do të zhvillohet pas vitit 2030).

Asbesti do të mblidhet veçmas dhe do të eksportohet derisa vendet e dedikuara brenda deponive të MNRR të zhvillohen për të pranuar këtë pjesë të mbeturinave.

Kostoja totale e investimit për zhvillimin e 6 sistemeve rajonale të menaxhimit të MNRR vlerësohet në ~39 milion Euro.

Kjo qasje e re në menaxhimin e mbetjeve (bashkëpunimi rajonal/ndërkomunal), do të kërkojë disa rregullime në kuadrin institucional dhe ligjor dhe propozohen modele të ndryshme për t'u zbatuar që rregullojnë përgjegjësitë e entiteteve ndërkomunale.

Harta e mëposhtme paraqet sistemin e menaxhimit të MNRR i propozuar për t'u zhvilluar në Kosovë. Harta përfshin vendndodhjet indikative për infrastrukturën e propozuar të menaxhimit të MNRR-së (QGQ / pikat e shkarkimit, objektet e riciklimit dhe asgjësimit). Vihet re se janë përgatitur harta për çdo sistem rajonal, me vendndodhje të mundshme për objektet e trajtimit dhe asgjësimit të MNRR.

Harta e Planit të Menaxhimit të MNRR në Kosovë

VI. Struktura institucionale

Sipas LpM-së, autoritetet kryesore kompetente për menaxhimin e mbetjeve janë MMPHI dhe komunat. Ligji për Vetëqeverisjen Lokale (neni 17) thotë se “Komunat kanë kompetenca të plota dhe ekskluzive, për atë që kanë të bëjnë me interesin lokal, duke respektuar standardet e përcaktuara në legjislacionin në fuqi në <...> sigurimin dhe mirëmbajtjen shërbimeve publike dhe shërbimeve komunale, duke përfshirë <...> menaxhimin e mbetjeve”. Kjo kërkon që të përcaktohen kërkesa shumë specifike dhe të detajuara në nivel kombëtar për të mundësuar zbatimin e suksesshëm të tyre në nivel lokal.

Analiza e politikës dhe kornizës ligjore të Kosovës ka identifikuar fushat për përmirësim përmes amendamenteve të kërkesave ligjore në fuqi. Në këtë drejtim janë paraqitur propozime specifike në lidhje me ndryshimin:

- Ligji për Mbeturina;
- Udhëzimi Administrativ (UA) për menaxhimin e MNRR;
- Ligji për Ndërtim;
- UA për dhënie e lejeve të ndërtimit;
- Procedura për lëshimin e certifikatave të banimit;
- UA mbi Mbetjet e Rrezikshme.

Plani thekson nevojën e zbatimit të bashkëpunimit ndërkomunal në menaxhimin e MNRR. Ligji Nr. 04/L-10 për Bashkëpunimin Ndërkomunal (LBNK) parasheh bashkëpunimin vullnetar ndërkomunal, rregullon lidhjen e marrëveshjeve të bashkëpunimit ndërkomunal (MBNK) dhe themelimin e subjekteve ndërkomunale. Procedura sipas LBNK-së konsiderohet e ndërlikuar, duke mos ofruar kështu asnjë motivim për komunat që të iniciojnë BNK. Procesi i lëvizjes drejt BNK-së është shumë i ngadalshëm. Si fazë fillestare e BNK-së, disa komuna kanë hyrë në memorandumet mirëkuptimi me qëllim të zhvillimit të planeve të përbashkëta (rajonale) për menaxhimin e mbeturinave.

BNK ofron përparësi të shumta, si ekonomitë e shkallës (sasi më e madhe e mbeturinave të menaxhuara do të thotë kosto më e ulët për njësi), mundësi më të mira financimi ndërkombëtar dhe pjesëmarrje private, mbulimi i kostos, përzgjedhja e vendndodhjes, përmbushja e kërkesave mjedisore, shkëmbimi i ekspertëve etj. Përvoja e lokacioneve tjera më të vogla tregon se zhvillimi i sistemeve të menaxhimit të mbetjeve në nivel ndërkomunal është futur si një kërkesë e detyrueshme me ligj. Kjo kërkesë duhet të futet edhe në Kosovë përmes ndryshimit të LpM.

Dy modele të sistemit rajonal të menaxhimit të MNRR janë propozuar për zbatim. Dallimi kryesor i modeleve qëndron në masën e pjesëmarrjes private. Personi juridik ndërkomunal është ose përgjegjës për infrastrukturën rajonale për menaxhimin e MNRR, ndërsa ofruesit e tjerë të licencuar të shërbimeve janë përgjegjës për grumbullimin e MNRR (Modeli 1), ose personi juridik ndërkomunal është përgjegjës për të dyja, infrastrukturën rajonale dhe grumbullimin e MNRR (Modeli 2).

Delegimi në një njësi të vetme i të gjitha detyrave që lidhen me menaxhimin e MNRR ka një sërë përparësish, të tilla si mbajtja e një kontrolli më të madh politik mbi më shumë zona të shërbimit publik dhe tërheqja e fondeve për të gjitha zonat e shërbimit në fushën e MNRR (si instalimet rajonale ashtu edhe pajisjet e grumbullimit). Vendimi përfundimtar varet edhe nga fakti nëse zhvillimi i sektorit privat është në unazën e vendimmarrjes të komunave bashkëpunuese.

Plani i Veprimit

Plani i veprimit për zbatimin e PMNRR

Masa #	Kategoria e masës	Përshkrimi i Shkurtër i Masës	Subjekti Përgjegjës	Periudha e zbatimit	Burimi i financimit
1. Shtylla A: Politika, Legjislacioni dhe Zbatimi					
Objektivat Strategjike:					
(1) Të mbështesë aktivitetet e menaxhimit të MNRR me legjislacion praktik, efektiv dhe të zbatueshëm që plotëson legjislacionin ekzistues (Ligji për Mbeturina, UA për Menaxhimin e MNRR, Ligji për Ndërtim); (2) Për të siguruar që planifikimi afatgjatë i përdorimit të tokës për mjedisin është baza e të gjithë vendimmarrjes zhvillimore - Të koordinohen më mirë aktivitetet kombëtare të menaxhimit të MNRR dhe të sigurohet që plani të rishikohet dhe përditësohet periodikisht për të arritur synimin dhe qëllimin e deklaruar; (3) Të vendosë dhe forcojë procedurat për monitorimin dhe zbatimin; (4) Për të zhvilluar sistemin e informacionit;					
Objektivi specifik: Krijimi i kornizës së qartë të planifikimit që promovon bashkëpunimin ndërkomunal në shërbimet e menaxhimit të MNRR					
1.1	ML	Miratimi i PMNRR	MMPHI / Qeveria e Kosovës	2023	n.a.
1.2	ML	Rishikimi i kuadrit ligjor	MMPHI / Qeveria e Kosovës	2024-2026	n.a.
1.3	PUSSS	Përditësimi i Planeve Lokale të Menaxhimit të Mbetjeve për t'u përafuar me PMNRR	Komunat dhe/ose grupet komunale	2024 - 2025	Buxheti lokal
1.4	MOA / ML	Krijimi i bashkëpunimit ndërkomunal në menaxhimin e MNRR.	Autoritetet vendore në baza ndërkomunale / MMPHI (monitorojnë dhe lehtësojnë procesin)	2025 – 2028	Buxheti kombëtar Buxheti lokal
1.5	ML	Vendosja e objektivave të riciklimit, trajtimit dhe asgjësimit	MMPHI	2024 - 2025	n.a.
1.6	ML	Krijimi i sistemit të monitorimit dhe raportimit (raportet e vetë-monitorimit, kontrolli i pajtueshmërisë dhe inspektimet në terren)	MMPHI	2024 – 2025	n.a.
1.7	ML/MOA	Zhvillimi (ose përditësimi ekzistues) i një Sistemi Informativ të Menaxhimit të Mbeturinave (SIMM) gjithëpërfshirës dhe mirëfunksionues, duke përfshirë MNRR	MMPHI / Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK)	2024 – 2025	Buxheti kombëtar Donatorët
1.8	PUSSS	Studimi i të gjitha aspekteve të inspektimit mjedisor, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve, si dhe MNRR si pjesë e menaxhimit të mbetjeve	MMPHI / Autoritetet Vendore	2024 – 2025	Buxheti kombëtar Donatorët
1.9	MOA	Përmirësimi i kapaciteteve dhe mekanizmave për të siguruar kontrollin dhe zbatimin e duhur të pajtueshmërisë	MMPHI / Autoritetet Vendore	2024 – 2030	Buxheti kombëtar Buxheti lokal
2. Shtylla B: Financimi i Qëndrueshëm					
Objektivat Strategjike:					
(5) Të zhvillojë sisteme dhe programe të menaxhimit të MNRR të vetëqëndrueshme financiarisht; (6) Të miratojë dhe zbatojë instrumente ekonomike;					

Masa #	Kategoria e masës	Përshkrimi i Shkurtër i Masës	Subjekti Përgjegjës	Periodha e zbatimit	Burimi i financimit
2.1	MOA	Miratimi i vendimeve komunale për mbulimin e kostove të sistemeve të përbashkëta të menaxhimit të MNRR	Autoritetet vendore (si bashkëpronarë të objekteve të përbashkëta) / Subjektet e bashkuara / MMPHI (monitrojnë dhe lehtësojnë procesin)	2025 – 2026	n.a.
2.2	MF / PUSS / ML	Zhvillimi i një sistemi të duhur për financimin e aktiviteteve të menaxhimit të MNRR	MMPHI / MF / ME – në relacion me tarifat dhe taksat MAPL (në lidhje me IKP-të) Autoritetet Vendore (në lidhje me mobilizimin e fondeve) Sektori privat (si pjesë e tregut për materiale dytësore nga MNRR)	2024 – 2028	Buxheti Kombëtar
3. Shtylla C: Zhvillimi i Kapaciteteve Objektivat Strategjike: (7) Të përcaktojë rolet dhe përgjegjësitë në nivel kombëtar dhe lokal/zonë shërbimi; (8) Të forcohen kapacitetet e atyre që janë të përfshirë në menaxhimin e MNRR;					
3.1	MOA	Forcimi i kapaciteteve të të gjitha institucioneve të përfshira në MNRR	MMPHI / Autoritetet lokale	2024 – 2026	Buxheti Kombëtar Buxheti lokal
4. Shtylla C: Menaxhimi i Integruar i Qëndrueshëm i MNRR Objektivat Strategjike: (9) Për të rritur qëndrueshmërinë e praktikave të menaxhimit të MNRR; (10) Për të lëvizur në mënyrë progresive drejt një "ekonomie qarkore" dhe efikasitetit të burimeve; (11) Për të promovuar: <ul style="list-style-type: none"> ○ grumbullim i veçantë i MNRR bazuar në material, d.m.th., druri, fraksionet minerale (betoni, tulla, pllaka, qeramika dhe gurë), materiale të kontaminuara. Përdorimi i rrënitit selektiv; ○ menaxhimin e ndarë të mbetjeve të rrënitit nga ndërtesat e vjetra që përmbajnë asbest dhe komponentë të tjerë të rrezikshëm; ○ ndarja e materialit në kantier; (12) Të promovojë hierarkinë e menaxhimit të mbetjeve – Të promovojë riciklimin dhe trajtimin e MNRR dhe të maksimizojë përdorimin; (13) Të reduktoj sasinë e MNRR-ve të deponuara dhe të hedhura; (14) Të promovojë bashkëpunimin ndërkomunal në menaxhimin e MNRR; (15) Të zhvillojë infrastrukturën e menaxhimit të MNRR dhe të mbështesë funksionimin dhe mirëmbajtjen e qëndrueshme; (16) Të planifikojë iniciativa për të përmirësuar rikuperimin e burimeve;					

Masa #	Kategoria e masës	Përshkrimi i Shkurtër i Masës	Subjekti Përgjegjës	Periudha e zbatimit	Burimi i financimit
(17) Të përmirësoj tregun për materialet e ricikluara të ndërtimit dhe rrënit; (18) Të hartojë standarde teknike për sektorin e ndërtimit dhe rrënit; (19) Të inkurajojë qasjen pjesëmarrëse gjatë zhvillimit dhe zbatimit të sistemit të menaxhimit të MNRR, duke përfshirë përfshirjen e sektorit joformal dhe promovimin e pjesëmarrjes private;					
Objektivat specifike: Krijimi i organizimit të duhur të grumbullimit, ruajtjes së përkohshme, trajtimit, riciklimit dhe asgjësimit: (20) Min. 40% e MNRR do të mbledhet veçmas deri në vitin 2030; (21) Min. 20% e MNRR do të rikuperohet/ripërdoret/riciklohet deri në vitin 2030; (22) Maksimumi 75% e MNRR do të asgjësohet në mënyrë të sigurtë deri në vitin 2030;					
4.1	PUSSS / MI	Zhvillimi i një rrjeti të objekteve të përshtatshme të grumbullimit, trajtimit dhe asgjësimit për MNRR, përfshirë asgjësimin e sigurtë të asbestit	MMPHI / Autoritetet Lokale / Sektori privat	2024-2030	Buxheti kombëtar Donatorët Sektori privat
4.2	PUSSS / ML	Krijimi i kornizës për funksionimin e objekteve të menaxhimit të MNRR, menaxhimin e sigurtë të materialeve të kontaminuara dhe asbestit dhe përdorimin e agregateve(materialeve) të përfuara nga MNRR në ndërtim	MMPHI	2024 - 2027	Buxheti Kombëtar
4.3	MF / MOA / RNIME	Nxitja e sektorit të ndërtimit për menaxhim të qëndrueshëm të MNRR	Autoritetet Lokale / Sektori privat / MMPHI (mbështetje)	Në mënyrë të përhershme	n.a.
4.4	ML	Ndryshimi i sistemit të ndëshkimit për asgjësimin e pakontrolluar të MNRR	MMPHI / MF / ME	2024- 2026	n.a.
4.5	MI	Rehabilitimi i vend-depozitimeve të MNRR	Autoritetet Lokale	2027-2031	Buxheti kombëtar Donatorët
5. Shtylla E: Ndërgjegjësimi/Konsultimi Publik Objektivat Strategjike: (23) Të rritet ndërgjegjësimi për sektorin e ndërtimit dhe publikun për përgjegjësitë e tyre në lidhje me menaxhimin e MNRR; (24) Të iniciojë një ndryshim të sjelljes për palët e interesit brenda sektorit të ndërtimit dhe rrënit;					
5.1	PUSSS	Plani i Angazhimit të Palëve të Interesit	MMPHI / Autoritetet Lokale	2024	Buxheti kombëtar Donatorët
5.2	RNIME	Angazhimi i Palëve të Interesit	MMPHI / Autoritetet Lokale	Në mënyrë të përhershme	Buxheti kombëtar Donatorët
5.3	RNIME	Zhvillimi i një fushate për informimin e qytetarëve për dispozitat e PMMNRR dhe kërkesat në lidhje me grumbullimin dhe menaxhimin e mbetjeve të MNRR brenda çdo komune.	Autoritetet Lokale	2024 - 2025	Buxheti lokal

1. Hyrje

1.1. Shtirja dhe horizonti kohor i PMMNRR

Planifikimi i menaxhimit të mbetjeve është një nga mjetet kryesore për autoritetet për të transpozuar parimet dhe dispozitat e legjislacionit të Bashkimit Evropian (BE) për mbetjet në nivel kombëtar dhe lokal.

Në këtë aspekt, Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbeturive të Ndërtimit dhe Rrënit (PMMNRR) për Kosovën është një mjet që ofron vizionin afatgjatë, infrastrukturën e propozuara dhe ofrimin e shërbimeve për menaxhimin e qëndrueshëm të mbetjeve nga ndërtimi dhe rrënim (MNRR).

Qëllimi i PMMNRR-së është të krijojë një kornizë dhe të përcaktojë parimet dhe kërkesat për menaxhimin e qëndrueshëm të MNRR në nivel kombëtar në një mënyrë që garanton mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetin e qytetarëve. PMMNRR ofron një pasqyrë të sistemit aktual të menaxhimit të MNRR dhe raporton mbi sasinë e mbetjeve të krijuara, si dhe menaxhimin dhe trajtimin e tyre. Plani është vizionar, që përmban propozime strategjike, në mënyrë që MNRR të menaxhohet në një mënyrë të shëndoshë mjedisore në vitet në vijim.

Fokusi i Planit është të përputhet si me dispozitat ekzistuese legjislative, ashtu edhe me objektivat dhe synimet që janë vendosur në Strategjinë e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve 2021-2030 (SMIM), duke marrë parasysh drejtimin e politikave të ardhshme dhe zhvillimet e parashikuara të tregut. Objektivat e politikës së Planit përcaktojnë zbatimin themelor të hierarkisë së mbetjeve dhe i jep përparësi ndarjes dhe riciklimit të mbetjeve përpara asgjësimit. Masat brenda Planit janë një udhërrëfyes zbatimi për autoritetet kombëtare dhe lokale dhe palët e tjera të interesit (kryesisht sektorin e ndërtimit). Qëllimi është të planifikohen kapacitetet menaxhuese, në mënyrë që **rrjedhat e parashikuara të MNRR-së gjatë periudhës së planifikuar 5-vjeçare (2023-2028) e më tej të menaxhohen në mënyrë të qëndrueshme.**

Plani përcakton rolet dhe përgjegjësitë e autoriteteve kombëtare dhe lokale dhe palëve të interesit dhe krijon një program monitorimi për të siguruar progresin dhe arritjen e objektivave që do të maten dhe raportohen.

1.2. Domosdoshmëria e Planit

Qëllimi kryesor i PMMNRR është të forcojë përkushtimin e Kosovës për të minimizuar ndikimet mjedisore të lidhura me aktivitetet e menaxhimit të MNRR dhe gjithashtu të promovojë ofrimin e praktikave më të mira për shërbimet dhe objektet e menaxhimit të MNRR.

Në këtë drejtim, ai kërkon të krijojë kuadrin dhe të përcaktojë rrugën për grumbullimin e veçantë të këtij fraksioni të mbetjeve në nivel kombëtar dhe të drejtojë zhvillimin dhe përmirësimin e praktikave aktuale të menaxhimit të MNRR, në mënyrë që të sigurohet mënyra e tyre e qëndrueshme dhe të sigurohet mbrojtja e mjedisit dhe shëndetit publik.

Ligji për Mbeturina¹ (LpM) transponon Acquis Evropiane për Menaxhimin e Mbetjeve dhe ofron një kuadër gjithëpërfshirës për zhvillimin e sektorit të menaxhimit të mbetjeve. Ai ofron përkufizimet, parimet, qëllimin, kornizën e planifikimit strategjik, përgjegjësitë e palëve të ndryshme të interesuara dhe kërkesat për secilën fazë të zinxhirit të menaxhimit të mbetjeve për lloje të ndryshme mbetjesh. LpM kërkon përgatitjen e “*Planit të Republikës së Kosovës për menaxhimin e mbeturinave*” (neni 8 dhe neni 10). Për më tepër, SMIM specifikon kërkesën për zhvillimin e PMMNRR kombëtare (Masa 1.3.1 e Planit të Veprimit).

¹ Ligji Nr.04/L-060/2012 i ndryshuar nga Ligji Nr. 08/L-071/2022

PMMNRR bazohet në situatën ekzistuese në lidhje me menaxhimin e MNRR në nivel kombëtar dhe vizionin e SMIM Kombëtare që synon zhvillimin e një sistemi optimal të menaxhimit të mbetjeve që do të zbatohet në vend për të mbrojtur shëndetin publik dhe reduktuar ndikimet mjedisore dhe në të njëjtën kohë rritjen e bizneseve dhe mundësitë e punësimit dhe tranzicioni drejt një ekonomie qarkore, në përputhje me normat dhe standardet evropiane.

PMMNRR synon të përcaktojë objektivat, synimet dhe masat për vendin, duke synuar zbatimin gradual të këtyre objektivave në 10 vitet e ardhshme. Një komponent jetik i planit është monitorimi i vazhdueshëm i arritjes së objektivave të vendosur dhe i zbatimit të vizionit rajonal të miratuar, së bashku me rishikimin, përditësimin dhe modifikimin e tij të shpeshtë sipas gjendjes aktuale.

1.3. Tranzicioni në Ekonominë Qarkore

Komisioni Evropian miratoi “Planin e Veprimit të Ekonomisë Qarkore për një Evropë më të pastër dhe më konkurruese”, më 11 mars 2020.² **Plani i Veprimit për Ekonominë Qarkore** ofron një axhendë të orientuar drejt së ardhmes për arritjen e një Evrope më të pastër dhe më konkurruese në bashkëpunim me aktorët ekonomikë, konsumatorët, qytetarët dhe organizatat e shoqërisë civile. Ai synon të përshpejtojë ndryshimin transformues të kërkuar nga **Marrëveshja e Gjellbër Evropiane**, duke u mbështetur në veprimet e ekonomisë qarkore të zbatuara që nga viti 2015.

Ekonomia qarkore synon të ruajë vlerën e produkteve, materialeve dhe burimeve në ekonomi për aq kohë sa të jetë e mundur, duke shpërndarur kështu rritjen në industrinë prodhuese, prodhim dhe konsum nga përdorimi i burimeve natyrore.³ Qëllimi i ekonomisë qarkore është përdorimi i lëndëve të para që janë aq të pastra sa mund të riciklohen vazhdimisht. Ky sistem ekonomik synon eliminimin e mbetjeve dhe përdorimin sa më efikas të burimeve për prodhim.

Republika e Kosovës dhe Bashkimi Evropian nënshkruan “Marrëveshjen e Stabilizimit dhe Asociimit” në Strasburg, më 27 tetor 2015. Marrëveshja e obligon Kosovën, si vend që synon anëtarësimin në BE, të miratojë të gjithë *acquis*-in e BE-së dhe ta bëjë atë pjesë në legjislacionin e brendshëm të saj, gjatë procesit të anëtarësimit.

Në Strategjinë e re të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve (2021-2030) dhe Planin e Veprimit (2021-2023), të datës 5/2021, është e qartë se “*përmbushja e objektivave të ekonomisë qarkore evropiane duket një perspektivë e largët*”, ndërsa përgjigja strategjike është “*të fillohet duke stimuluar të menduarit rreth ekonomisë, duke përfshirë parandalimin e mbetjeve, ripërdorimin dhe riciklimin*”. Vizioni i vendit, ndër të tjera, përfshin **kalimin drejt një ekonomie qarkore të përafuar me normat dhe standardet evropiane**. Për më tepër, **Objektivi Strategjik 4 i referohet promovimit të vlerave dhe praktikave të një ekonomie qarkore** që do të realizohet nga:

- Rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë dhe përfitimet e menaxhimit dhe riciklimit të mbetjeve;
- Krijimi i sistemeve të riciklimit bazuar në konceptin e zgjeruar të përgjegjësisë së prodhuesit.

1.4. Palët kryesore të interesit, përfituesit dhe grupet e synuara

Palët kryesore të interesit, përfituesit dhe grupet e synuara të përfshira në menaxhimin e MNRR në Kosovë dhe përgjegjësitë e tyre janë paraqitur në tabelën e mëposhtme. Të gjitha palët e interesit të mëposhtme duhet të konsiderohen si grupi i synuar i ndryshimeve të ardhshme që do të rrjedhin nga Plani i Menaxhimit të MNRR. Të

² <https://ec.europa.eu/jrc/communities/en/community/city-science-initiative/document/circular-economy-action-plan-cleaner-and-morecompetitive>

³ “Studimi i fushëveprimit për të identifikuar veprimet e mundshme të ekonomisë rrethore, sektorët prioritarë, flukset materiale dhe zinxhirët e vlerës”, DG Environment, 8/2014

gjitha palët e interesit duhet të përfshihen në zbatimin e Planit dhe sjellja e të gjitha palëve të interesuara do të ndikohet.

Tabela 1-1: Palët kryesore të interesit të menaxhimit të MNRR në Kosovë.

Institucioni	Përgjegjësitë
Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës (MMPHI) & Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (AMMK)	<ul style="list-style-type: none"> • MMPHI është autoriteti kompetent për menaxhimin e mbetjeve sipas Nenit 13 të LpM; • Draft Strategjia dhe Plani i Veprimit për menaxhimin e mbeturinave të miratohet nga Qeveria e Republikës së Kosovës; • Zbatimi i Strategjisë dhe Planit të Republikës së Kosovës për menaxhimin e mbeturinave; • Lëshon licencën për menaxhimin e mbeturinave dhe mban shënime në regjistrin për licencë; • Lëshimin e lejeve për import, eksport dhe transfer, tranzit të mbetjeve; • Me udhëzime administrative, përcakton kushtet dhe rregullat për menaxhimin e MNRR, siç parashihet me Nenin 40 të LpM; • MMPHI përmes DMMU lëshon leje ndërtimi për projektet e kategorisë III; • MMPHI përmes inspektoratit, inspekton respektimin e kërkesave mjedisore; • AMMK është përgjegjëse për monitorimin e mjedisit (cilësia e ajrit, ujit, biodiversitetit të mbetjeve dhe tokës), sipas Nenit 60 i Ligjit për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Nenit 13 të LpM; • Krijimi i bazave të të dhënave dhe sistemit informativ për menaxhimin e mbeturinave nga AMMK në përputhje me legjislacionin mjedisor; • Përpilimi i raporteve për menaxhimin e mbeturinave në Republikën e Kosovës nga AMMK;
Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal (MAPL)	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinimi dhe përkrahja e bashkëpunimit ndërkomunal dhe ndërkufitar; • Promovimi i zhvillimit të një shërbimi civil profesional komunal; • Koordinimi i masave për zhvillimin e kapaciteteve për komunat; • Mbështetja e komunave në zhvillimin e buxheteve dhe sistemeve të menaxhimit financiar; • Mbikëqyrja e cilësisë së shërbimeve komunale; • Mbikëqyrja e komunave gjatë zbatimit të përgjegjësisë dhe kompetencave të tyre të zgjeruara dhe të deleguara; • Pranimi i listës së të gjitha akteve të miratuara nga Kuvendi i Komunës dhe Kryetari i Komunës në baza mujore; • Pranimi për shqyrtim të detyrueshëm të të gjitha akteve të përgjithshme, vendimeve lidhur me anëtarësimin dhe aktivitetet e partneriteteve bashkëpunuese, akteve në kuadër të zbatimit të kompetencave të deleguara të miratuara nga kuvendet komunale; • Mbështetja e shpërndarjes së Strategjisë dhe Planit të Veprimit për Menaxhimin e Mbetjeve tek Komunat.
Komunat (Përfaqësuar nga Asociacioni i Komunave)	<ul style="list-style-type: none"> • Autoritetet kompetente për ofrimin dhe mirëmbajtjen e shërbimeve publike, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve, sipas Nenit 13 të LpM, duke përfshirë MNRR, siç përcaktohet në Nenin 40 të LpM dhe Nenit 6 të UA 07/2015; • Krijimi i sistemit të menaxhimit të mbetjeve sipas parimit të hierarkive të menaxhimit të mbetjeve në territorin e tyre; • Hartimi, zbatimi dhe monitorimi i planeve lokale të menaxhimit të mbetjeve që duhet të harmonizohen me planin kombëtar; • Hartimi dhe dorëzimi i raporteve vjetore për menaxhimin e mbetjeve në MMPHI; • Ndërmarrja e rregullave dhe aranzhimeve për shërbimet e menaxhimit të mbetjeve në territorin e tyre; • Miratimi i rregullave për menaxhimin e MNRR; • Mbledhja e të dhënave për mbeturinat dhe nxjerrja e raporteve në AMMK; • Përcaktimi i tarifave për menaxhimin e MNRR;

Institucioni	Përgjegjësitë
	<ul style="list-style-type: none"> • Krijimi/zbatimi i programeve për menaxhimin e mbetjeve; • Përcaktimi i vendndodhjes së deponimit të MNRR; • Përcaktimi i rregullave për menaxhimin e MNRR; • Zhvillimi i sistemeve ndërkomunale të menaxhimit të mbetjeve (jo përgjegjësi, por zgjedhje); • Inspektimi përputhshmërisë me rregulloret komunale.
Kompanitë Rajonale të Mbetjeve (KRM) (Përfaqësuar nga Shoqata e Ndërmarrjeve Publike të Mbeturinave në Kosovë (PAMKOS))	<ul style="list-style-type: none"> • Ofrimi i shërbimit të grumbullimit të mbetjeve (aktualisht i pa licencuar për grumbullimin e MNRR) • Nënkontraktimi i kompanive private për grumbullimin e MNRR
Ofruesit e shërbimeve private	<ul style="list-style-type: none"> • Grumbullimi dhe transportimi i mbetjeve në venddepozitime dhe deponi; • Përpunimi, ndarja dhe tregtimi, shfrytëzimi në punimet e ndërtimit të lëndëve të riciklueshme.
Kompania Kosovare për Menaxhimin e Deponive	<ul style="list-style-type: none"> • Deponimi i mbetjeve në deponitë rajonale; • Funksionalizimi i deponive të përcaktuara (aktualisht nuk pranohet MNRR me përjashtim të sasive të kufizuara të nevojshme për mbulim të përkohshëm dhe punime ndërtimore brenda deponisë)
Sektori i ndërtimit	<ul style="list-style-type: none"> • Respektimi i ligjeve dhe udhëzimeve administrative për menaxhimin e MNRR; • Përgjegjës për MNRR që gjenerojnë duke përdorur operatorë dhe lokacione të licencuara; • Paguajnë për menaxhimin e MNRR ofruesve të shërbimeve; • Ndalimi i hedhjes së mbeturinave dhe hedhjes ilegale; • Marrja e lejeve për të gjitha aktivitetet e ndërtimit dhe rrënit.
Gjeneruesit e MNRR (prodhuesit), duke përfshirë familjet	<ul style="list-style-type: none"> • Respektimi i ligjeve dhe rregulloreve komunale; • Paguajnë tarifën për menaxhimin e MNRR të miratuara nga komunat; • Paguajnë tarifën për shërbimet e mbledhjes së MNRR sipas kërkesës; • I nënshtrohen sanksioneve për hedhjen e mbeturinave; • Marrja e lejeve, nëse fillon aktivitetet e ndërtimit dhe rrënit.

2. Konteksti

2.1. Konteksti ligjor dhe politik

Menaxhimi i MNRR është përcaktuar si një nga fushat prioritare në BE sipas Planit të Veprimit të Ekonomisë Qarkore (KE 2015) për mbylljen e ciklit dhe kalimin nga ekonomia lineare në atë qarkore. Kjo do të thotë që shoqëria duhet të kalojë në modelin e prodhimit dhe konsumit, i cili përfshin ndarjen, dhënien me qira, ripërdorimin, riparimin, rinovimin dhe riciklimin e materialeve dhe produkteve ekzistuese për aq kohë sa të jetë e mundur. Në këtë mënyrë zgjatet cikli i jetës së produkteve. Në praktikë, kjo nënkupton reduktimin e mbetjeve në minimum.

Parimet e përgjithshme të hierarkisë së mbetjeve të përcaktuara në DKM zbatohen gjithashtu për MNRR.⁴ DKM përcakton objektivat për reduktimin e mbetjeve dhe kërkesat për menaxhimin dhe riciklimin e mbetjeve, duke përfshirë një objektivi të rikuperimit sasior për MNRR, që do të arrihet deri në vitin 2020, i cili është 70% ndaj peshës (duke përjashtuar materialet natyrore, siç është dheu). Përfundimisht, depozitimi i mbetjeve në deponi do të reduktohet në 10%.

Në kontekstin e menaxhimit të MNRR, vëmendja e shtuar i kushtohet sektorit të ndërtimit, i cili është konsumatori më i madh

global për lëndët e para dhe gjeneron sasi shumë të konsiderueshme të MNRR. Emetimet e karbonit nga proceset e ndërtimit dhe materialet gjatë ciklit të tyre jetësor, duke përfshirë transportin, zëvendësimet dhe menaxhimin e mbetjeve, karboni i mishëruar, është përgjegjës për 11% të emetimeve globale të gazeve serrë.⁵ Raporti i referencës rendit strategjitë e mëposhtme të reduktimit të karbonit, duke përfshirë parandalimin dhe reduktimin e MNRR:

- ✓ Qasja e rinovimit: ripërdorimi i ndërtesave ekzistuese ose strukturave të tyre;
- ✓ Qasja e efikasitetit të materialit: investimi në dizajnimin e optimizimit të materialit;
- ✓ Qasja e ndryshimit të materialeve: ndryshimi i disa nga materialeve kryesore në ato me ndikim më të ulët;
- ✓ Qasja e specifikimit të materialeve: specifikimi i materialeve me ndikim të ulët (të të njëjtit lloj);
- ✓ Efikasiteti i procesit të ndërtimit: shmangia e mbetjeve dhe humbjeve në kantier;
- ✓ Përdorimi i dizajnit rrethor: instalimi i zgjidhjeve të lëvizshme dhe të ripërdorshme për të shmangur humbjet gjatë jetëgjatësisë;
- ✓ Dizajni i fundit të jetëgjatësisë: dizajni për të siguruar ndarjen e materialit, ripërdorimin dhe riciklimin.

Një numër iniciativash që synojnë reduktimin e karbonit të mishëruar përshkruhen në raportet dhe studimet e çashme publike. Një nga nismat për reduktimin e karbonit është Skema e Menaxhimit dhe Auditimit Mjedisor (SMAM). Brenda kuadrit të SMAM, Dokumentet e Referencës Sektoriale (DRS) ofrojnë udhëzime specifike për sektorët e ndërtimit dhe menaxhimit të mbetjeve dhe tregojnë një sërë opsionesh për përmirësim, si dhe praktikatat më të mira. Sipas DRS, Praktikatat Më të Mira të Menaxhimit Mjedisor (PMMMM) janë:

- **Parandalimi i gjenerimit të mbetjeve gjatë fazës së ndërtimit përmes teknikave për projektimin e mbetjeve;**

Figura 2-1: Hierarkia e mbetjeve e zbatueshme

⁴ https://ec.europa.eu/environment/topics/easte-and-recycling/easte-frameeork-directive_en

⁵ BERZH. Efikasiteti i Materialeve të Ndërtimit: Mundësitë e Gjelbërta Investimi © Bionova Ltd

- **Parandalimi i gjenerimit të mbetjeve gjatë dekonstrukcionit nëpërmjet projektimit dhe parapërzgjedhjes më të mirë të materialeve;**
- **Përzgjedhja dhe përdorimi i materialeve të ricikluara;**
- **Parandalimi dhe menaxhimi i mbetjeve në kantier;**
- **Përdorimi i teknikave të dekonstrukcionit dhe rrënimit miqësore me mjedisin;**
- **Maksimizimi i sasisë dhe aplikueshmërisë së materialeve nga klasifikimi dhe përpunimi i mbetjeve;**
- **Zhvillimi dhe zbatimi i planeve të integruara të MNRR nga autoritetet lokale;**
- **Futja e dispozitave në planin e MNRR nga autoritetet e mbetjeve që përfshijnë:**
  - Paraauditimi dhe hartimi i ndërtesës, urës ose strukturës që do të prishet, dekonstruktohet ose rinovohet me qëllim identifikimin e çdo materiali që përmban PCB (p.sh. sealantët);
  - Heqja e veçantë e materialeve që përmbajnë PCB nga pjesa tjetër e MNRR;
  - Mbledhja e veçantë dhe asgjësimi i duhur i materialeve të hequra që përmbajnë PCB
- **Sigurimi i menaxhimit të duhur të sasive të vogla të mbetjeve ndërtimore dhe rrënimit që përmbajnë asbest**

Protokollin MNRR i BE-së u lëshua nga Komisioni në shtator 2016 me synimin për të rritur besimin në procesin e menaxhimit të MNRR dhe besimin në cilësinë e materialeve të ricikluara M&RR. Kjo do të arrihet me:

- a) Përmirësimin e identifikimit, ndarjes dhe grumbullimit të mbetjeve nga burimi;
- b) Përmirësimin e logjistikës së mbetjeve;
- c) Përpunimin e përmirësuar i mbetjeve;
- d) Menaxhimin e cilësisë;
- e) Kushtet e përshtatshme të politikës dhe kornizës.

Sipas Protokollit, "Përmirësimi i identifikimit, ndarja dhe grumbullimi i mbetjeve në burim janë në fillim të procesit të menaxhimit të MNRR. Përmirësimi i identifikimit të mbetjeve kërkon **përkufizime të qarta dhe të paqarta.**" Për shkak të shumëllojshmërisë së madhe të këndvështrimeve dhe palëve të interesit, përkufizimet e harmonizuara ndihmojnë në shmangien e keqkuptimeve dhe lehtësojnë dialogun efektiv ndërmjet palëve. Çdo projekt rrërimi, rinovimi ose ndërtimi duhet të **planifikohet dhe menaxhohet mirë.** Kjo sjell përfitime të rëndësishme në kosto, si dhe përfitime mjedisore dhe shëndetësore dhe kursime të karbonit. Aktivitete të tilla përgatitore janë veçanërisht të rëndësishme për ndërtesat më të mëdha.

Një **auditim para rrënimit (ose auditimi i menaxhimit të mbetjeve)** duhet të kryhet përpara çdo projekti rinovimi ose rrërimi dhe për çdo material që do të ripërdoret ose riciklohet, si dhe për mbetjet e rrezikshme. Autoritetet publike duhet të vendosin për **kriteret minimale** për auditimet para rrënimit. Rekomandohet që zbatimi i planit të mbikëqyret nga një autoritet vendor ose nga një palë e tretë e pavarur. Një aspekt kyç i menaxhimit të duhur të mbetjeve është **ndarja e materialeve.** Regjistrimi i MNRR përbën një hap jetik për **gjurmueshmërinë** dhe për të regjistruar mbetjet, është e nevojshme të dihet se çfarë lloje të MNRR priten.

Në Republikën e Kosovës, menaxhimi i MNRR nga të gjitha burimet përceptohet si përgjegjësi komunale. Megjithatë, zbatimi i kësaj përgjegjësie mund të përkeqësohet nga disa mospërputhje, kryesisht të lidhura me përkufizimin e MNRR dhe të përgjegjësive komunale.

Strategjia e re e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve (2021-2030) dhe Plani i Veprimit (2021-2023), i datës 5/2021 (më tutje referuar si SMIM), e bën të qartë se "*përbushja e objektivave të ekonomisë qarkore evropiane duket një perspektivë e largët*", ndërsa përgjigja strategjike është të "*fillohet duke stimuluar të menduarit rreth ekonomisë, duke përfshirë parandalimin e mbetjeve, ripërdorimin dhe riciklimin*". Vizioni i vendit, ndër të tjera, përfshin **kalimin drejt një ekonomie qarkore të përafuar me normat dhe standardet evropiane.** Për më

tepër, **Objektivi Strategjik 4 i referohet promovimit të vlerave dhe praktikave të një ekonomie qarkore** që do të realizohen nga sa vijon:

- ✓ Rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë dhe përfitimet e menaxhimit dhe riciklimit të mbetjeve;
- ✓ Stimulimi i inovacioneve në parandalimin e mbetjeve;
- ✓ Krijimi i sistemeve të ripërdorimit dhe riciklimit bazuar në konceptin e zgjeruar të përgjegjësisë së prodhuesit.

Plani i Veprimit për zbatimin e Objektivit Strategjik 4 përfshin një sërë veprimesh, si “Masat e ndërgjegjësimit publik dhe komunikimit në lidhje me ndërtimin e objekteve të trajtimit për MNRR” në TM4 2023.

SMIM nuk vendos asnjë objektivi të rikuperimit sasior për MNRR, por vendos **objektivin specifik të MNRR për të krijuar tre (3) objekte të menaxhimit të MNRR në 2023 (fq. 42) deri në vitin 2024 (fq. 33)**. Me qëllim të zbatimit të këtij objektivi, masat e dedikuara për menaxhimin e MNRR përfshijnë **ndërtimin e objekteve të trajtimit të MNRR në Prishtinë, Mitrovicë dhe Pejë në vitet 2024-2025**. Referencat e mëtutjeshme për objektet e menaxhimit të MNRR janë bërë vetëm në Planin e Veprimit, i cili përfshin veprimet për ndërtimin dhe mbikëqyrjen e objekteve të trajtimit për MNRR në komunat e Kosovës në tremujorin 4(TM4) 2023 me ndarjen prej 3.2 milionë euro për ndërtim dhe 200,000 euro për mbikëqyrje. Termi “objekte trajtimi” supozon klasifikimin dhe përpunimin në këto objekte. Plani i Veprimit përcakton një objektivi specifik për zhvillimin e sistemeve për kontrollin dhe menaxhimin e mbetjeve të tjera (përfshirë MNRR). Treguesi është ngritja e sistemit të menaxhimit të MNRR për 45% të popullsisë. Veprimet e mëposhtme janë planifikuar për të arritur këtë objektivi specifik: (1) Plani i menaxhimit të MNRR në TM4 2021, (2) Rishikimi i UA për menaxhimin e MNRR në tremujorin e parë të 2021, (3) Ndërtimi dhe mbikëqyrja e objekteve të trajtimit për MNRR dhe ndërgjegjësimi i publikut në 2023 TM4, (4) Studimi i fizibilitetit, ndërtimi dhe mbikëqyrja e objekteve të trajtimit të MNRR në Prishtinë, Mitrovicë dhe Pejë në 2025-2026.

Sipas SMIM, *“Komunat janë përgjegjëse për organizimin dhe financimin e menaxhimit të MNRR në territoret e tyre, dhe mund të delegojnë funksionimin e këtyre objekteve tek KRM-të ose sektori privat. MMPHI do të eksplorojë mundësitë për krijimin e kushteve të favorshme kornizë për përfshirjen e sektorit privat në përpunimin e MNRR.”*

Krahasimi i **Ligjit për Mbeturina (LpM)**⁶ dhe të projektligjit për ndryshimin e Ligjit të LpM⁷ i miratuar në shtator 2022, të Udhëzimit Administrativ (UA) për menaxhimin e MNRR⁸, dhe të SMIM zbulon përkufizime të ndryshme të MNRR dhe ngre shqetësime pasi **diversiteti aktual i përkufizimeve mund të çojë në keqinterpretime**.

UA Nr. 13/2013 për Katalogun Shtetëror të Mbetjeve është gjetur në përputhje me Listën Evropiane të Mbetjeve.

UA për menaxhimin e MNRR ndalon përdorimin e lokacioneve të deponimit të MNRR për qëllime të tjera, veçanërisht për deponimin e mbetjeve të rrezikshme, si dhe ndryshimin e metodave të grumbullimit të MNRR të përcaktuara në lejen mjedisore.

UA MMPH Nr. 05/2015 për menaxhimin e mbeturinave që përmbajnë BPK dhe TPK ndalon ripërdorimin e mbeturinave të tilla, hedhjen e tyre në kontejnerët e MNK, përzierjen me mbeturina të tjera dhe shkarkimin në mjedis.

⁶ Ligji Nr.04/L-060/2012, për Mbeturinat, sipas nenit 2 të tij, rregullon menaxhimin e mbeturinave, planet e menaxhimit mjedisor, të drejtat dhe detyrimet e personave të licencuar që merren me menaxhimin e mbeturinave, mënyrën dhe kushtet e grumbullimit, transportit, trajtimit të mbeturinave, përpunimi, magazinimi dhe asgjësimi përfundimtar, importi, eksporti dhe tranziti i mbetjeve, monitorimi, sistemi i informacionit dhe financimi.

⁷ Ligji Nr. 08/L-071 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-060 për Mbeturinat.

⁸ Udhëzimi Administrativ MESPI 07/2015 për Menaxhimin e Mbetjeve nga Ndërtimi dhe Demolimi i Objekteve të Ndërtimit.

UA Nr. 03/2021 për menaxhimin e mbetjeve të rrezikshme përcakton rregullat për grumbullimin, ruajtjen, transportimin, trajtimin, deponimin dhe paketimin e mbeturinave të rrezikshme.

MMPHI miratoi udhëzime administrative në lidhje me rregulloren e lejeve të ndërtimit dhe rrënit, si **UA nr. 6/2017 për caktimin e procedurave për paraqitjen dhe shqyrtimin e aplikacioneve për kushtet e ndërtimit, lejet e ndërtimit dhe lejet e rrënit për kategorinë I dhe II të ndërtimeve dhe UA Nr. 1/2019 Për caktimin e procedurave për paraqitjen dhe shqyrtimin e kërkesave për kushtet e ndërtimit, lejet e ndërtimit dhe lejet e rrënit për kategorinë III të ndërtimeve, si dhe UA nr. 05/2017 për mbikëqyrjen inspektuese dhe procedurat për lëshimin e certifikatës së banimit.**

Për të siguruar zbatimin dhe zhvillimin e sistemit të menaxhimit të MNRR, do të kërkohen ndryshime në ligjet dhe UA të mësipërme, siç përshkruhet në Seksionin 6.

2.2. Korniza Institucionale

Ndërveprimi ndërmjet aktorëve kryesorë të paraqitur në Seksionin 1.4 në mjedisin legjislativ të përshkruar në Seksionin 2.1, është paraqitur në organogramin më poshtë, duke treguar institucionet publike dhe organizatat e tjera të përfshira në planifikimin, zbatimin, monitorimin dhe zbatimin e menaxhimit të MNRR.

Kuvendi i Kosovës si autoritet ligjbërës, miraton ligjet (si p.sh. LpM dhe LpN) dhe mbikëqyr punën e Qeverisë dhe të institucioneve të pavarura. Qeveria e Republikës së Kosovës është autoriteti ekzekutiv që siguron zbatimin e ligjeve përmes masave monitoruese, miratimn strategjive dhe instrumenteve të tjera të aplikueshme. Qeveria përbëhet nga ministri dhe udhëhiqet nga Kryeministri.

Ministria kyçe relevante për menaxhimin e MNRR është Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës (MMPHI) e cila është autoriteti kompetent kombëtar për menaxhimin e mbeturinave sipas LpM dhe, me ndihmën e institucioneve të saj (Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës dhe Inspektorati) monitoron zbatimin e ligjeve në fushën e kompetencës së saj dhe miraton udhëzime administrative, sipas nevojës për zbatimin e ligjeve të veçanta. Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal (MAPL) është autoritet mbikëqyrës përgjegjës për qeverisjen lokale nga administrimet komunale. Ministria e Ekonomisë (ME) zotëron Kompaninë për Menaxhimin e Deponive në Kosovë (KMDK) që ofron shërbime për menaxhimin e deponive. Aktualisht, KMDK pranon sasi të vogla të MNRR në deponitë e saj, për qëllimet e veta (rrugët e brendshme të deponisë, shtresat ndërmjetëse dhe të ngjashme).

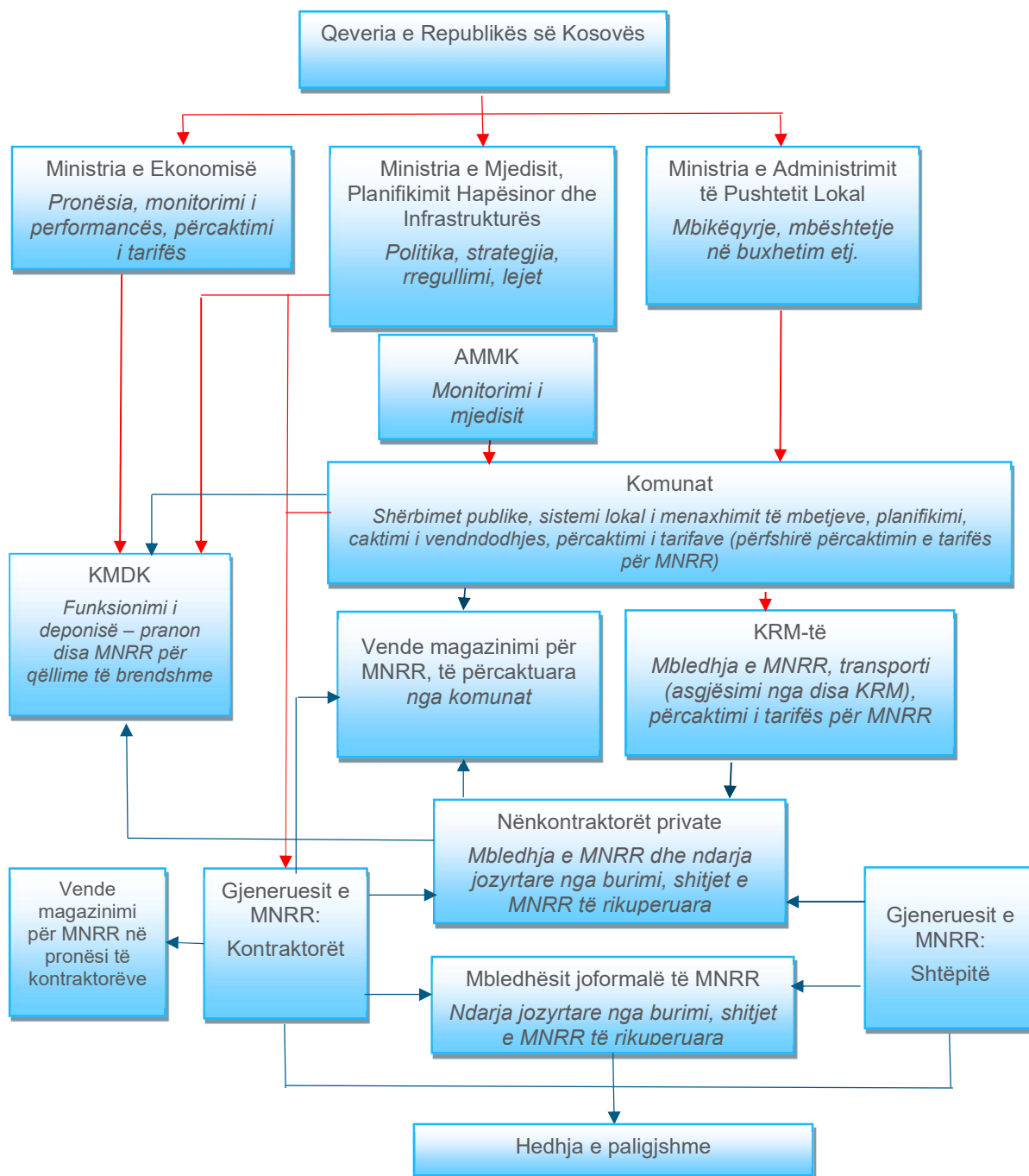
Komunat janë autoritetet kompetente vendore për menaxhimin e mbetjeve, sipas LpM. Komunat janë përgjegjëse për zbatimin, monitorimin dhe zbatimin e ligjeve kombëtare në nivel lokal bazuar në përgjegjësitë e komunave të përcaktuara në ligje dhe akte ligjore.

Ligji për Vetëqeverisjen Lokale (neni 17) thotë se “Komunat kanë kompetenca të plota dhe ekskluzive, për aq sa kanë të bëjnë me interesin lokal, duke respektuar standardet e përcaktuara në legjislacionin në fuqi në <...> sigurimin dhe mirëmbajtjen e shërbimeve publike dhe shërbimeve komunale, duke përfshirë <...> menaxhimin e mbetjeve”.

Duhet të theksohet se mungesa e përgjegjësive komunale të përcaktuara qartë është pengesë për zbatimin e qetë të kërkesave në nivel kombëtar. Për shembull, objektivat sasiore kombëtare për grumbullimin, rikuperimin dhe devijimin e veçantë të MNRR nga deponitë i dekurajon autoritetet komunale të vendosin objektivat e tyre në planet e menaxhimit të mbetjeve komunale. Rrjedhimisht, identifikimi i veprimeve specifike në planet e menaxhimit të mbetjeve është më tepër rezultat i përpjekjeve të konsulentëve të jashtëm sesa një praktikë e zakonshme.

Sipas dispozitave legislative, MNRR mund të menaxhohet vetëm nga persona të licencuar (operatorë me leje mjedisore) sipas marrëveshjeve me autoritetet komunale. Megjithatë, asnjë nga kompanitë e adresuara për qëllime të mbledhjes së të dhënave (p.sh. KRM-të që janë kompani publike në pronësi të autoriteteve komunale) nuk mund të paraqesin një licencë ose një marrëveshje efektive. Ndërsa operatorët e licencuar për menaxhimin e MNRR nuk janë të disponueshëm, menaxhimi i duhur i lokacioneve të deponimit dhe objekteve të trajtimit të MNRR mbetet i diskutueshëm.

Figura e mëposhtme paraqet strukturën institucionale bazuar në të dhënat dhe informacionin e disponueshëm

Legjenda:

1. Shigjetat e kuqe tregojnë mbikëqyrjen, monitorimin dhe zbatimin

2. Shigjetat e kaltra tregojnë menaxhimin e MNRR në nivel lokal.

Figura 2-2: Organizimi institucional për menaxhimin e MNRR

2.3. Informacioni Socio-Ekonomik

Kosova është një vend relativisht i ri që është në zhvillim të vazhdueshëm. Kosova është një Republikë Parlamentare që shpalli pavarësinë më 17 shkurt 2008 dhe njihet si shtet i pavarur nga më shumë se 100 anëtarë të Kombeve të Bashkuara dhe nga 23 nga 28 anëtarë të Bashkimit Evropian (BE). Kosova është një kandidatë potenciale për anëtarësim në BE dhe nënshkroi Marrëveshjen e Stabilizim Asociimit me BE-në në Tetor 2015 që është në fuqi që nga Prilli 2016. Zgjedhjet e fundit parlamentare u mbajtën më 14 shkurt 2021 dhe qeveria aktuale u zgjodh më 22 mars 2021.⁹

Sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK), popullsia e Kosovës është 1,798,188 banorë ndërsa rritja e PBB-së nga TM3 2021 është 14.53%. Paga mesatare bruto është 466 € ndërsa shkalla e papunësisë në TM1 2021 është 25.8%. Norma e inflacionit për muajin Prill 2022 krahasuar me muajin Prill të 2021 është 11.2%.¹⁰

Bruto Produkti Vendor (BPV) është rritur nga viti 2020. Sipas të dhënave të fundit të publikuara nga Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK), PBB-ja në tremujorin e katërt të vitit 2021 shënoi rritje reale prej 6.36%, krahasuar me tremujorin e njëjtë të vitin e kaluar (tremujori i 4-të i 2020).

Tabela 2-1: Bruto Produkti Vendor sipas aktiviteteve ekonomike me çmime aktuale sipas NACE Rev2- Aktivitetet ekonomike, Vlera e Shtuar Bruto (VSHB) dhe viti

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
F – Ndërtimi	390,993	431,675	442,423	517,679	559,677	577,092	519,420	662,397
BPV	5,325,095	5,674,422	6,037,273	6,356,456	6,671,522	7,056,172	6,771,601	7,816,582

2.4. Vlerësimi i situatës ekzistuese të menaxhimit të MNRR

2.4.1. Të përgjithshme

Ky seksion ofron një pasqyrë të situatës aktuale sa i përket gjenerimit të MNRR, si dhe menaxhimit të MNRR, bazuar në mbledhjen dhe vlerësimin e të dhënave. Informacioni në lidhje me gjenerimin e mbetjeve është i kufizuar pasi institucionet publike, si komunat dhe qeveria qendrore rrallë mbledhin dhe analizojnë të dhëna për sektorin e ndërtimit. Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave (SMIM 2021-2030) dhe Plani i Veprimit (2021-2023)¹¹, të cilat u miratuan në maj 2021, konfirmojnë gjithashtu se dihet pak për natyrën dhe sasinë e mbetjeve të tjera jokomunale, përfshirë MNRR.

2.4.2. Gjenerimi i MNRR

Për shkak të mungesës së informacionit në lidhje me shkallën e gjenerimit të MNRR në Kosovë, shkalla e gjenerimit është vlerësuar në bazë të numrit të lejeve të reja të ndërtimit dhe rrënit, të lëshuara nga Departamentet e Planifikimit Urban të Komunave të Kosovës.

Faktorët dhe supozimet e mëposhtme janë përdorur për vlerësimin e gjenerimit të MNRR:

- Mbetje nga ndërtimi: 0.123 m³ mbetje/m² të ndërtuara;
- Mbetjet nga rrëni: 40% e mbetjeve të ndërtimit;

⁹ <https://ëëë.ëorlbank.org/en/country/kosovo/overview#1>

¹⁰ <https://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics>

¹¹ Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave (2021-2030) dhe Plani i Veprimit (2021-2023), miratuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës më 28/05/2021

- Dheu i gërmimit: 0,2403 m³ /m² e ndërtuar;
- MNRR-të nga projektet e mëdha të infrastrukturës: 60% e MNRR'
- MNRR-të shtëpiake në mbetjet komunale: konsiderohet të jetë 1.75% e totalit të gjenerimit të mbetjeve të ngurta komunale

Për sa i përket densitetit të MNRR-ve, për qëllime të këtij raporti është përdorur vlera prej 830.6 t/m³ si për mbetje ndërtimi ashtu edhe për rrënim.

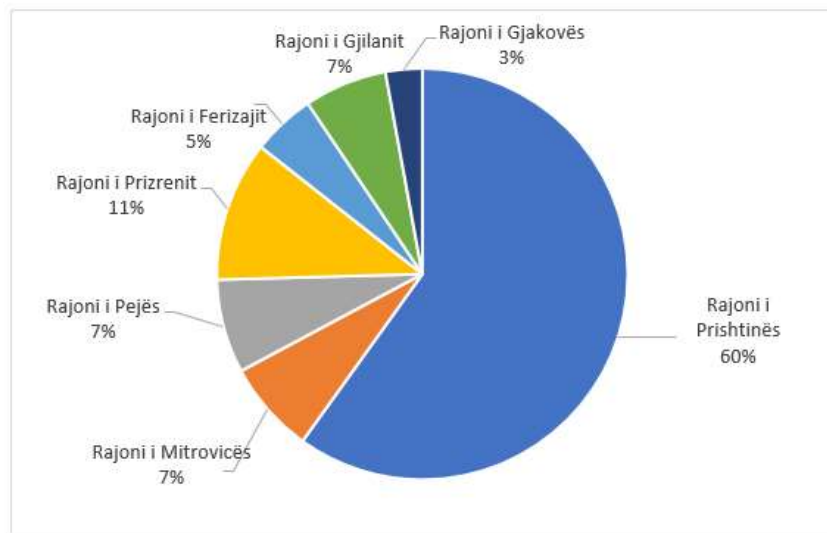
Bazuar në metodologjinë e mësipërme, tabela e mëposhtme paraqet sasi të vlerësuara të MNRR të gjeneruara në Kosovë për periudhën 2019-2021.

Tabela 2-2: Gjenerimi i MNRR në Kosovë

	2019	2020	2021
m³			
MNRR nga Ndërtesat			
MBETJET E NDËRTIMIT (m ³ /vit)	367,980	272,055	441,686
MBETJET E RRËNIMIT (m ³ /vit)	147,192	108,822	176,674
DHEU (m ³ /vit)	718,907	531,502	862,904
TOTALI (m³/vit)	1,234,080	912,379	1,481,264
MNRR nga Punimet Publike			
TOTALI (m³/vit)	652,133	482,134	782,754
MNRR nga Shtëpitë			
TOTALI (m³/vit)	12,323	12,246	12,323
TOTALI I PLOTË (m³/vit)	1,895,535	1,406,759	2,276,341
TOTALI I PLOTË (m³/banor)	1.05	0.78	1.26
TOTALI me përjashtim të dheut të gërmimit (m³/vit)	748,283	556,356	895,695
TOTALI me përjashtim të dheut të gërmimit (m³/banor)	0.41	0.31	0.50
tn			
MNRR nga Ndërtesat			
MBETJET E NDËRTIMIT (tn/vit)	305,644	225,969	366,864
MBETJET E RRËNIMIT (m ³ /vit)	122,258	90,387	146,746
DHEU (tn/vit)	597,125	441,466	716,728
TOTALI (tn/vit)	1,025,027	757,822	1,230,338
MNRR nga Punimet Publike			
TOTALI (tn/vit)	541,661	400,461	650,155
MNRR nga Shtëpitë			
TOTALI (tn/vit)	10,235	10,172	10,235
TOTALI I PLOTË (tn/banor)	1,576,923	1,168,454	1,890,729
TOTALI I PLOTË (tn/cap)	0.87	0.65	1.04
TOTALI me përjashtim të dheut të gërmimit (tn/vit)	621,524	462,109	743,964
TOTALI me përjashtim të dheut të gërmimit (tn/banor)	0.34	0.26	0.41

Burimi: Vlerësim

Grafiku i mëposhtëm, paraqet gjenerimin e MNRR në secilin rajon (rajonet siç janë përcaktuar në raportet e AMMK).

Figura 2-3: Gjenerimi i MNRR në nivel rajonal (2021)

Burimi: Vlerësim

Siç pritej, ~60% e MNRR prodhohet në Rajonin e Prishtinës, ndërsa rajoni i Prizrenit paraqet sasinë e dytë më të madhe të gjeneruar.

Në nivel komunal, ~40% e MNRR prodhohet në Komunën e Prishtinës, ndërsa Fushë Kosova shton 15% të MNRR. Të gjitha komunat e tjera kontribuojnë me më pak se 7% në gjenerimin e përgjithshëm të MNRR.

2.4.3. Përbërja

Tabela më poshtë tregon kufijtë minimalë dhe maksimalë për kategori të ndryshme të mbetjeve të përfshira në MNRR.

Tabela 2-3: Përbërja e mbetjeve të ndërtimit dhe rrënit^{12,13}

Kategoria e mbetjeve	%, diapazoni Min-Max
Betoni dhe masoneria	40-84
Betoni	12-40
Masoneria	8-54
Asfalti	4-26
Të tjera (minerale)	2-9
Druri	2-4
Metali	0.2-4
Gipsi	0.2-0.4
Plastika	0.1-2
Të ndryshme	2-36

¹² Galvez-Martos, J.L., Styles, D., Schoenberger, H., Zeschmar-Lahl, B., 2018. Praktika më e mirë e menaxhimit të mbetjeve të ndërtimit dhe rrënit në Evropë. Burim. Ruaj. Riciklimi. 136, 166–178.

¹³ Përparimet në Riciklimin e Mbetjeve të Ndërtimit dhe Rrënit: Menaxhimi, Përpunimi dhe Vlerësimi Mjedisor”, redaktuar nga Fernando Pacheco-Torgal, Yining Ding, Francesco Colangelo, Rabin Tuladhar, Alexander Koutamanis

Në lidhje me fraksionet e rrezikshme në MNRR, sipas SMIM, materialet e rrezikshme (asbesti, plumbi, substanca të tjera të rrezikshme) në MNRR mund të përbëjnë deri në 15%, ndërsa asbesti zakonisht supozohet se përbën 2.5-5% të MNRR.

2.4.4. Menaxhimi i MNRR

2.4.4.1. Grumbullimi

Sipas ligjit në Kosovë, secila komunë është përgjegjëse për menaxhimin e MNRR brenda juridiksionit të saj. Qeveria qendrore nuk është jashtë kësaj çështjeje, duke qenë se MMPHI duhet të ofrojë mbështetje, duke nxjerrë ligje dhe strategji që përputhen me përpjekjet komunale. Aktualisht, MNRR është një nga problematikat më të mëdha në vend, por nuk ka kompani të autorizuara për grumbullimin dhe menaxhimin, gjegjësisht transportin dhe asgjësimin e këtyre mbetjeve (AMMK, 2021), pavarësisht se kjo kërkohet sipas Udhëzimit Administrativ (UA) mbi menaxhimin e MNRR.

Mungesa e mekanizmave dhe infrastrukturës së duhur për menaxhimin e MNRR ka rezultuar në zgjidhje alternative të përkohshme. Komunitat janë përgjegjëse për përcaktimin e lokacioneve të deponimit të MNRR, sipas Udhëzimit Administrativ për MNRR.¹⁴ Kjo duket se zbatohet nga afërsisht gjysma e autoriteteve komunale në vend. Për shkak të mungesës së deponive të autorizuara për deponimin e MNRR, deponimi i paligjshëm është praktika më e zakonshme në shumicën e komunave në mbarë Kosovën, duke rezultuar në rritjen dhe përhapjen e deponive ilegale. Vendet e depozitimit të paligjshëm vërehen zakonisht përgjatë rrugëve, kryesisht në rrugë rajonale ose lokale. Përveç kësaj hedhjeje, komunitat kanë përdorur ngastra publike për hedhjen e MNRR, megjithatë këto nuk janë të ndërtuara sipas ndonjë standardi të njohur.

Sa i përket sasive të grumbulluara të MNRR, sipas të dhënave në dispozicion nga komuna e Prishtinës dhe Ferizajt, ato përfaqësojnë ~10% dhe ~20%, respektivisht të MNRR-ve të gjeneruara në secilën komunë.

Përveç kësaj, diskutimet me Kontraktorët e Ndërtimit zbuluan se në shumicën e rasteve ata përdorin makineritë e tyre, ose nënkontraktorët, për të transportuar mbetjet në zonat e magazinimit ose depozitimit të përkohshëm.

Për më tepër, është praktikë e zakonshme që sektori joformal (rom, ashkali dhe egjiptian) të thirret për të pastruar kantieret e vogla të ndërtimit, ose të blejë MNRR nga zhvilluesit për ta përdorur atë në shtëpitë e tyre¹⁵.

2.4.4.2. Depozitimi i përkohshëm

Disa komuna (21) kanë deklaruar se kanë një zonë të caktuar për asgjësimin e MNRR. Komunitat që kanë pohuar se nuk kanë një zonë të caktuar për depozitimin e mbetjeve ndërtimore kanë raportuar se janë në proces gjetjeje të një zone të përshtatshme. Nga të dhënat e marra nga zyrtarët komunalë mund të konstatohet se më shumë se gjysma e komunave të Kosovës kanë caktuar një zonë të veçantë për deponimin e mbeturinave ndërtimore, ndërsa pjesa tjetër janë në proces të përcaktimit të lokacioneve të tilla.

Komunitat që kanë një zonë të caktuar për asgjësimin e MNRR janë renditur më poshtë:

- Regjioni i Prishtinës – Prishtinë, Drenas, Gracanice, Lipjan, Podujevë;
- Regjioni i Mitrovicës – Mitrovice, Vushtrri;
- Regjioni i Pejës – Peja, Istog;
- Regjioni i Prizrenit – Prizren, Suhareke, Mamushe;

¹⁴ Udhëzimi Administrativ MMPHI 07/2015 për Menaxhimin e Mbetjeve nga Ndërtimi dhe Rrënit i Objekteve të Ndërtimit

¹⁵ GIZ – Universiteti Teknik i Berlinit, 2019, Mbeturinave të Ndërtimit dhe Demolimit në Kosovë Një rast studimor në Komunitat e Prishtinës dhe Fushë Kosovës,

- Regjioni i Ferizajit – Ferizaj, Shtime, Hani i Elezit;
- Regjioni i Gjilanit – Gjilan, Kamenice, Viti;
- Regjioni i Gjakovës – Gjakova, Decan, Junik

Sipas të dhënave dhe informacioneve të disponueshme, në këto zona vlerësohet të ruhen ~450,000 m³ MNRR.

2.4.4.3. Rikuperimi / riciklimi / trajtimi

Në përgjithësi, një proces i plotë i riciklimit të MNRR-së i bazuar në parimet e menaxhimit të integruar të burimeve nuk praktikohet aktualisht në Kosovë. Sipas Raportit të GIZ-it për Mbetjet e Ndërtimit dhe Rrënit në Kosovë, riciklimi dhe ripërdorimi i MNRR-së ndodh në përgjigje të kërkesës së tregut privat dhe jo të kornizës qeveritare nga lart-poshtë.

Aktualisht, palë të ndryshme të interesit nga sektori publik dhe privat marrin pjesë në raste të lokalizuara të ripërdorimit dhe riciklimit të MNRR, me disa prej tyre që investojnë edhe në teknologjitë e trajtimit të MNRR. Këto palë të interesit përfshijnë kompanitë e menaxhimit të mbetjeve komunale, prodhuesit e çimentos, kontraktorët e ndërtimit dhe rrënit, dhe punëtorët e sektorit informal (GIZ 2019).

Në përgjithësi, riciklimi dhe ripërdorimi i MNRR në Kosovë kryhet, në nivel primitiv, përmes bashkëpunimit ndërmjet sektorit privat dhe joformal, me disa materiale N&RR që mblidhen dhe dërgohen tek kompanitë e riciklimit nga palë të interesit joformale.

Gjithashtu, ka raste që materialet N&RR ripërdoren në kantier, ku disa kompani kanë integruar riciklimin e tullave, betonit, pllakave etj. në procesin e prodhimit të betonit.

Prodhuesit e çimentos nuk janë të prirur për riciklimin e MNRR, pasi ata duhet të ndjekin standarde shumë strikte, në lidhje me lëndën e parë dhe çimento të prodhuar (p.sh. përmbajtja e ujit në rërë dhe zhavorr). Prandaj, ata konsiderojnë se është shumë e vështirë të përdoret materiali nga MNRR për të prodhuar beton, për shkak të përbërjes së materialit N&RR. Në ndërtimtarinë e Kosovës, muret zakonisht ndërtohen me tulla, dhe suvatohen me materiale të ndryshme. Meqenëse është e vështirë të ndahen tullat dhe materiali suvatues nga strukturat e betonit, betoni i papastër nuk mund të arrijë specifikimet adekuate (të dëshiruara).

2.4.4.4. Asgjësimi

Përkundër përcaktimit të zonave të depozitimit për MNRR nga shumë komuna, deponimi i paligjshëm mbetet një praktikë shumë e zakonshme për asgjësimin e kësaj rryme mbetjesh. Vendet e depozitimit të paligjshëm vërehen zakonisht përgjatë rrugëve, kryesisht rrugë rajonale ose lokale ose në brigjet e lumenjve. Përkundër faktit se disa komuna kanë caktuar një vend të caktuar për depozitimin e mbetjeve të ndërtimit, individët vazhdojnë të hedhin MNRR në vende të paligjshme.

Deponitë ekzistuese rajonale aktualisht nuk pranojnë MNRR, përveç nëse duhet ta shfrytëzojnë atë për punime brenda deponive (ndërtim, punime rrugore, etj.).

Sipas të dhënave të fundit të marra nga AMMK aktualisht ekzistojnë 763 deponime ilegale në Kosovë, në 245 prej të cilave MNRR janë fraksioni dominues. Krahasuar me regjistrimin e mëparshëm në vitin 2020 (kur u raportuan 1490 venddepozitime të paligjshme), numri i venddepozitimeve ilegale është ulur me ~50%.

Deponitë e regjistruara kategorizohen sipas madhësisë në: venddepozitime të mëdha, të mesme dhe të vogla, bazuar në vëllimin e vlerësuar. Deponitë ilegale kryesisht dominohen nga mbetjet e përziera, ndërsa MNRR

korrespondojnë me përafërsisht 30%¹⁶ të sasive të asgjësuar (edhe pse siç u përmend më lart, ka 245 vende në të cilat MNRR është fraksioni mbizotërues).

Përveç zonave të dedikuara për deponim, u identifikuan deponi shtesë të MNRR sipas të dhënave nga AMMK dhe autoritetet lokale.

Për më tepër, theksohet se në Kosovë nuk ka asnjë objekt për menaxhimin e asbestit dhe kjo është një çështje që shkakton probleme të theksuara shëndetësore.

2.4.5. Rezultatet nga vlerësimi i sistemit aktual të menaxhimit të MNRR

Kosova përballlet me çështje kritike me menaxhimin e MNRR, çështje të cilat janë duke u përkeqësuar vazhdimisht për shkak të zgjerimit të madh të sektorit të ndërtimit në vend.

Aktualisht, ~620,000 m³ MNRR (që korrespondon me 515,000 tn) gjenerohen në baza vjetore (duke përjashtuar dheun e gjermimit dhe punët publike). Duke marrë parasysh zgjerimin e madh të pritshëm të sektorit të ndërtimit në vitet e ardhshme, sasitë e gjeneruara mund të dyfishohen gjatë 2 dekadave të ardhshme. Siç pritej, ~60% e MNRR prodhohet në rajonin e Prishtinës, zonë e cila paraqet aktivitetin më të madh ndërtimor në vend.

Shifrat e mësipërme paraqesin nevojën urgjente për të zbatuar iniciativa dhe motive për të maksimizuar ripërdorimin/riciklimin e materialit nga MNRR në mënyrë që të minimizohen sasitë që do të asgjësohen.

Elementet kryesore të sistemit ekzistues të menaxhimit të MNRR janë paraqitur në vijim, duke u fokusuar në mangësitë .

Të përgjithshme

Ekziston një mungesë e përgjithshme e të dhënave në lidhje me MNRR, si p.sh.:

- Gjenerimi i MNRR. Edhe numri i lejeve për ndërtime mund të mos jetë i besueshëm, ndërkohë që për rrënimet nuk ndiqen procedurat e lejeve në shumicën e rasteve dhe nuk jepen leje;
- MNRR të depozituara në zonat ekzistuese të magazinimit/deponive;
- Sasitë e materialit nga MNRR të rikuperuara dhe të ripërdorura.

Grumbullimi i MNRR

- Nuk ka rrjet të organizuar të operatorëve të licencuar për grumbullimin e MNRR. Mbledhja e MNRR kryhet ose nga kompanitë e ndërtimit ose nga operatorët e kontraktuar nga komunat, në mënyrë të fragmentuar.
- Nuk ekziston një sistem i organizuar për grumbullimin e ndarë të MNRR-ve nga amvisëritë dhe mbetjet e tilla zakonisht hidhen në ose pranë kontejnerëve për mbeturinat komunale.
- Një praktikë e zakonshme është që sektori informal të thirret të pastrojë kantiere të vogla ndërtimi, ose të blejë MNRR nga zhvilluesit për ta përdorur atë në shtëpitë e tyre dhe një praktikë e tillë nuk përputhet me asnjë standard shëndetësor dhe mjedisor.
- KRM-të nuk janë të pajisura me pajisje të mjaftueshme (kontejnerët skip, kamionë) që do t'u mundësonin grumbullimin e sasisë së madhe të MNRR-ve të gjeneruara.

Deponimi i përkohshëm

- Disa komuna (21) tashmë kanë krijuar zona për deponimin e përkohshëm të MNRR. Gjithsej 22 lokacione janë përcaktuar nga komunat, ku deponohen MNRR të grumbulluara (~afërsisht 450,000 m³ vlerësohet të ruhen). Shumica (nëse jo të gjitha) e lokacioneve nuk ndjekin asnjë standard. Për shembull, shumica e lokacioneve nuk janë të rrethuara, dhe MNRR thjesht hidhen në zonë, pa ndonjë trajtim të mëtejshëm. Vetëm në shumë pak vende ka një roje, ndërsa në të gjitha zonat e tjera çdokush mund të hynte dhe të hidhte mbeturinat. Materiali i rrezikshëm si asbesti ishte i pranishëm në lokacione, duke shkaktuar rreziqe të konsiderueshme mjedisore dhe shëndetësore. Nga ana tjetër, duhet theksuar se në lokacionet e vizituara, mbeturinat e ngurta komunale (MNK) nuk ishin të pranishme.
- Përveç zonave komunale të vendosura për magazinimin e përkohshëm, ekzistojnë një numër i madh i deponive të pakontrolluara për MNRR. Për 17 komunat e mbetura, pritet që në periudhën e ardhshme t'i dedikojnë hapësirat e përkohshme të ruajtjes së MNRR

Rikuperimi / riciklimi / trajtimi

- Nuk ka sistem të organizuar për rikuperimin dhe riciklimin e materialit nga MNRR. Iniciativat e fragmentuara zbatohen kryesisht nga sektori i ndërtimit, ndërsa sektori informal është gjithashtu i përfshirë në aktivitetet e rikuperimit.

¹⁶ AMMK, 2021 – Raporti i Menaxhimit të Mbeturive Komunale të Kosovës (të dhënat që i referohen vitit 2019)

Asgjësimi

- Nuk ka motivim për të përdorur materiale të ricikluara, dhe përdorimi i lëndëve të para mbetet financiarisht i qëndrueshëm, prandaj nuk ka interes real për përfshirjen e materialit të ricikluar në aktivitetet e tyre.
- Asgjësimi i pakontrolluar i MNRR mbetet një praktikë dominuese. Venddepozitimet e MNK përfshijnë gjithashtu sasi të konsiderueshme të MNRR, ndërsa deponitë e vogla shtesë të MNRR janë të shpërndara në të gjithë vendin, pranë rrugëve, në tokë bujqësore dhe në lumenj aty pranë.
- Deponitë rajonale nuk pranojnë MNRR, dhe nga informacioni i mbledhur nuk ka asnjë përpjekje të organizuar për asgjësimin e MNRR në guroret ekzistuese.
- Zonat e deponimit komunal janë gjithashtu në parim deponi të dedikuara për MNRR.

Në total, 223 zona deponimi dhe venddepozitimi u identifikuan dhe u analizuan në lidhje me rreziqet mjedisore dhe shëndetësore që mund të paraqesin. Këto zona u kategorizuan si më poshtë:

- 12 vende janë kategorizuar si të mëdha;
- 109 vende janë kategorizuar si të mesme;
- 101 vende janë kategorizuar si të vogla;
- 1 lokacion (në Pejë) nuk është ende në funksion.

Sa i përket lokacioneve me përmasa të vogla, masat e rehabilitimit përfshijnë grumbullimin, pastrimin e zonës dhe transferimin e MNRR në vendin më të afërt të depozitimit. Kjo vlen edhe për venddepozitimet e MNRR të shpërndara në të gjithë vendin, pranë rrugëve publike, lumenjve afër ose në fusha të gjelbra. Për venddepozitimet e mesme, masat e rehabilitimit përfshijnë grumbullimin, trajtimin e mbetjeve për reduktimin e vëllimit dhe rikuperimin e materialeve dhe transferimin e MNRR në vendin më të afërt të depozitimit. Për sa i përket zonave me përmasa të mëdha, masat e rehabilitimit përfshijnë trajtimin e mbetjeve për reduktimin e vëllimit dhe rikuperimin e materialeve, marrjen e mbetjeve nga zona më të vogla dhe mbulimin e lokacioneve. Zonat me përmasa të mëdha u vlerësuan më tej në lidhje me rreziqun mjedisor dhe shëndetësor me të cilin mund të shoqërohen, në mënyrë që t'i jepet përparësi rehabilitimit të zonave që paraqesin rreziqet më të larta.

Në përgjithësi, duke pasur parasysh se këto vende pranojnë kryesisht MNRR, ato nuk konsiderohen se paraqesin kërcënime të rëndësishme mjedisore dhe shëndetësore në krahasim me deponitë e mbeturinave komunale ose zonat e depozitimit të mbetjeve industriale dhe të rrezikshme.

Së fundi, nuk ka objekte të duhura për trajtimin e asbestit në Kosovë, dhe asbesti është i pranishëm në të gjitha vendet e ruajtjes/deponimit të MNRR.

2.5. Vlerësimi Financiar

Vlerësimi financiar i sektorit të MNRR, zbuloi se informacionet themelore historike operative dhe financiare për sektorin e MNRR-së në Kosovë nuk janë të disponueshme, dhe kështu vlerësimi i duhur i sektorit është problematik. Megjithatë, bazuar në informacionin e disponueshëm, u zhvillua një tabelë konceptuale e marrëveshjeve financiare midis aktorëve të sektorit të MNRR, si më poshtë.

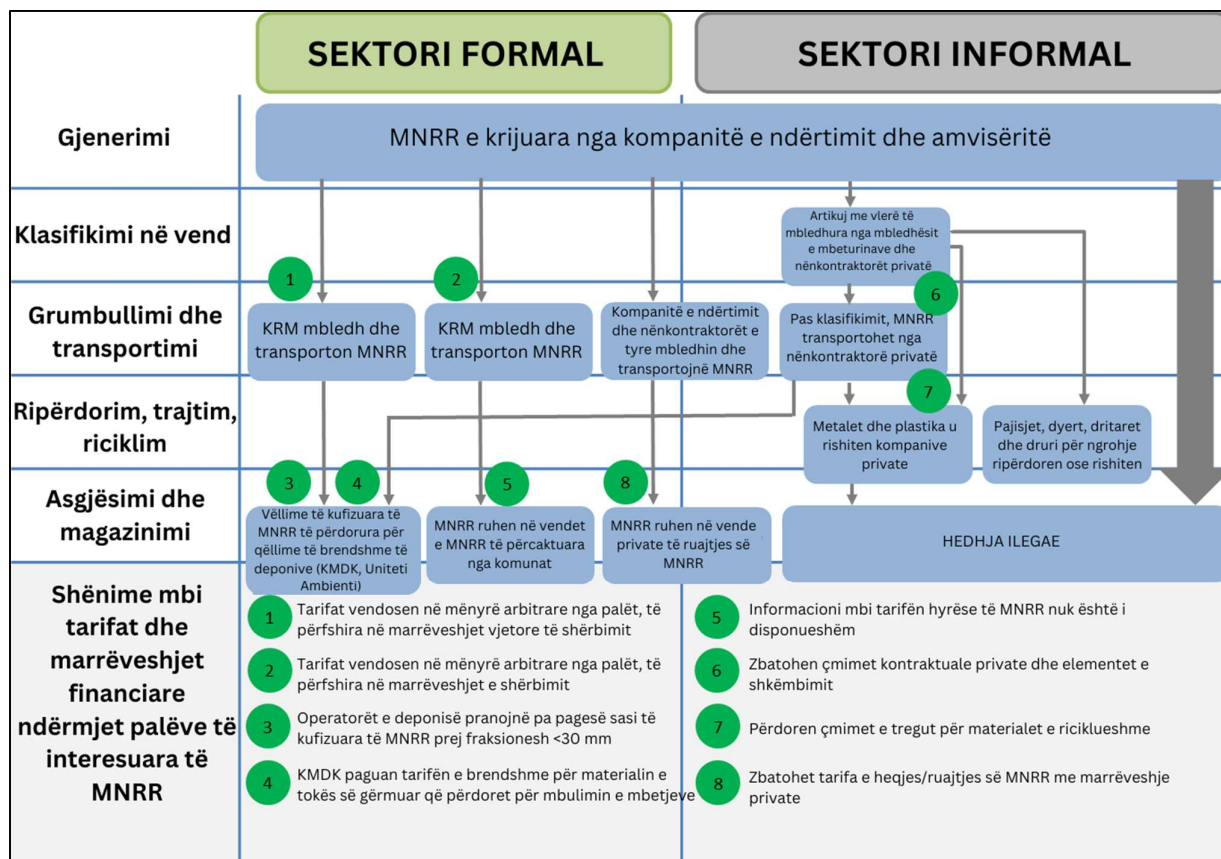

Figura 2-4: Grafiku konceptual i aranzhimeve financiare të sektorit të MNRR

Tarifat dhe marrëveshjet financiare, siç janë shënuar në grafik, pasqyrojnë vetëm transaksione financiare të izoluara dhe të kufizuara, të cilat janë identifikuar. Këto marrëveshje financiare nuk janë përfaqësuese të tarifave të balancuara dhe mekanizmave të çmimeve të sistemeve të menaxhimit të MNRR që funksionojnë mbi bazën e mbulimit të qëndrueshëm dhe të plotë të kostos. Një pjesë e konsiderueshme e fondeve financiare qarkullojnë brenda sektorit informal, anashkalojnë tregun e rregulluar të MNRR dhe nuk kontribuojnë në zhvillimin e praktikave të qëndrueshme të menaxhimit të MNRR. Brenda pjesës formale të sistemit të menaxhimit të MNRR, tarifën për grumbullimin dhe transportin e MNRR, si dhe tarifën e depozitimit (për ato sasi të kufizuara MNRR që pranohen aktualisht nga deponitë), vendosen në mënyrë arbitrare dhe nuk janë të lidhura me kostot aktuale pjesëmarrësive të këtij sektori formal të MNRR si kompanitë e ndërtimit, nënkontraktorët e tyre, KRM-të apo operatorët e deponive. Prandaj, për shkak të sasisë dhe besueshmërisë së kufizuar të informacionit në dispozicion, është praktikisht e pamundur të nxirren ndonjë përfundim apo edhe supozim në lidhje me arrijtjen e parimit të mbulimit të plotë të kostos ose identifikimin e subvencioneve të mundshme brenda sektorit të menaxhimit të MNRR-së në Kosovë. Për më tepër, marrëveshjet ekzistuese financiare dhe tarifën nuk mbartin sinjale domethënëse çmimi që mund të stimulojnë pjesëmarrësit e tregut të MNRR ose të bëjnë ndryshimet e dëshiruara në sjelljen e tyre. Mekanizmat e përdorur aktualisht të çmimeve

dhe nënregullimi mbizotërues mund të inkurajojnë pjesëmarrësit e tregut të "udhëtojnë lirshëm" në pjesë më fitimprurëse të zinxhirit MNRR dhe të shkaktojnë shtrembërime të mëtejshme të sektorit.

Megjithatë autoriteti menaxhues i MNRR është i deleguar në nivel komunal, kushtet financiare për mbledhjen e MNRR dhe shërbimet e transportit ndryshojnë në secilën komunë. Këshillohet që të unifikohet baza për përcaktimin e tarifës. Aktualisht, tre parametra të ndryshëm përdoren në vlerësimin e tarifës: Eur/m³, Eur/ton dhe Euro për automjet transportues MNRR (mund të ndryshojnë në varësi të kapacitetit të automjetit). I njëjti parametër do të zbatohet në të gjitha fazat e procesit të menaxhimit të MNRR - grumbullimi, trajtimi dhe asgjësimi. Një zgjidhje alternative mund të jetë përdorimi i faktorëve të qartë të konvertimit, duke rillogaritur, për shembull, m³ dhe ekuivalentët standard të kapacitetit të automjetit në ton;

Janë identifikuar mangësitë kryesore të sistemit ekzistues mëposhtë:

- a. Të dhënat për sasi të MNRR-ve të menaxhuara dhe të pranuar/shitura as nuk llogariten dhe as analizohen;
- b. Një pjesë e madhe e MNRR ruhet përkohësisht ose asgjësohet ilegalisht. Aktualisht, sektori joformal mbizotërues për trajtimin e MNRR rezulton në deponi të shumta të paligjshme të MNRR dhe shkakton dëm të konsiderueshëm mjedisor;
- c. Fondet financiare që qarkullojnë brenda segmentit joformal të sektorit të trajtimit të MNRR nuk përdoren për zhvillimin e një sistemi të qëndrueshëm të menaxhimit të MNRR;
- d. Marrëveshjet financiare dhe tarifën vendosen në mënyrë arbitrare midis pjesëmarrësve të sistemit aktual të MNRR pa llogaritur siç duhet kostot e tyre reale të aplikuara;
- e. Marrëveshjet financiare dhe tarifën ekzistuese nuk mbartin sinjale domethënëse çmimi që mund të ndikojnë në sjelljet e pjesëmarrësve aktualë të tregut të MNRR;
- f. Praktikë e përdorura aktualisht të çmimeve mund (më tej) të inkurajojnë pjesëmarrësit e sektorit formal dhe joformal që të "udhëtojnë lirshëm" aktualisht në sistemin e menaxhimit të MNRR-së të nënregulluar dhe të ndryshuar në vend.;

Në ndërkohë, as kompanitë e përfshira në mbledhjen e MNRR dhe as ato të përfshira në asgjësimin e MNRR nuk kanë llogaritje të veçantë për kostot që lidhen me aktivitetet e lidhura me MNRR. Kjo pengon vlerësimin e rezultateve financiare të përpjekjeve të menaxhimit të MNRR dhe përcaktimin nëse këto aktivitete janë fitimprurëse ose me humbje;

2.6. Monitorimi dhe zbatimi

Sipas ligjeve të vendit, komunat janë autoritetet që do të kontraktojnë kompanitë e licencuara private ose publike (ofruesit e shërbimeve) për të ofruar shërbime të menaxhimit të mbetjeve, duke filluar nga grumbullimi deri në depozitimin përfundimtar të mbetjeve. Është përgjegjësi e komunave të monitorojnë cilësinë e shërbimeve të ofruara nga këto kompani dhe të kontrollojnë nëse ato janë në përputhje me standardet e përcaktuara të cilësisë. Megjithatë, asnjë kompani që posedon licencë për menaxhimin e MNRR nuk u identifikua dhe asnjë marrëveshje midis autoriteteve komunale dhe ofruesve të shërbimeve që merren me operimet me MNRR nuk u prezantua për anketën dhe për këtë arsye konsiderohen të padisponueshme në formën e kërkuar. Implikimi është se zbatimi i ligjit është i dobët, ndërsa ofruesit e shërbimeve veprojnë të paautorizuar dhe pa marrëveshje/monitorim, kështu që nuk mund të ketë besim në rezultatin e një operimi të tillë.

Çdo vit MMPHI përmes DMMU, raporton tek AMMK për numrin e lejeve të dhëna për projekte ndërtimi dhe rrënimin në të gjitha komunat. Megjithatë, nuk ka dëshmi të përpjekjeve për të kontrolluar statusin e menaxhimit të MNRR të krijuara gjatë këtyre projekteve. Nuk ka as ndonjë dëshmi të inspektimeve në lidhje me përputhshmërinë e operacioneve me planet e menaxhimit të mbetjeve që do të lëshohen nga persona të licencuar (operatorë të menaxhimit të mbetjeve) dhe nga pronarë të mbetjeve.

MMPHI siguron zbatimin e LpM përmes kërkesave të raportimit, mbikëqyrjes administrative dhe inspektimeve të përcaktuara në udhëzimet administrative, përfshirë UA për menaxhimin e MNRR. Sa i përket raportimit, UA parasheh që raportimi të bëhet në përputhje me nenin 58 të LpM nga persona të licencuar. Megjithëse formularët për raportim janë pjesë e ligjit, nuk ka të dhëna të disponueshme nëse një raportim i tillë bëhet siç kërkohet nga ligji dhe më e rëndësishmja, nëse ka një mekanizëm përcjellës për një raportim të tillë.

Sa i përket mbikëqyrjes administrative dhe inspektimit, UA parashikon se mbikëqyrja administrative është përgjegjësi e Inspektoratit të Mjedisit dhe Inspektorit të Komunës, në përputhje me nenet 61 dhe 62 të LpM. Gjithashtu në këtë drejtim, UA nuk jep detaje apo më shumë udhëzime për inspektimin, por i referohet LpM. Prandaj, nuk ka një pasqyrë të qartë të procedurës së inspektimit, nuk ka udhëzime për metodat e inspektimit që do të ofronte një pasqyrë të qartë mbi monitorimin dhe zbatimin.

Është në fuqi Udhëzimi Administrativ Nr. 06/2018 i MMPHI-së për Ndëshkimet me Gjoha Mandatore, me qëllim të parandalimit të hedhjes së mbeturinave jashtë lokacioneve të caktuara për deponim të mbeturinave; eliminimi ose reduktimi i ndotjes; mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetin e njerëzve, mbrojtjen nga ndotja, nëpërmjet menaxhimit të mbetjeve, të zonave publike dhe private. Qëllimi i këtij UA është përcaktimi i procedurave nga qeveria për shqiptimin e dënimeve me gjoha mandatore për personat fizikë dhe juridikë që hedhin mbeturinat jashtë lokacioneve të caktuara për mbeturina. Megjithatë, nuk ka asnjë provë nëse është përcaktuar ndonjë shkelje apo është zbatuar ndonjë nga dënimet.

Si përfundim, megjithëse ka strategji, ligje dhe akte nënligjore, si dhe vendime të komunave për hartimin e planeve për menaxhimin e mbetjeve, nuk ka monitorim të duhur të menaxhimit të mbetjeve dhe nuk ka të dhëna për vendosjen e gjobave apo për faktet e shkeljes. Ligjet duhet të harmonizohen dhe institucionet duhet të rrisin komunikimin ndërinstytucional, në mënyrë që të kryhet monitorimi i MNRR dhe të ruhen të dhëna të sakta.

3. Planifikimi për të ardhmen

3.1. Vizioni

Një nga përgjegjësitë kryesore të PMMNRN është të vendosë vizionin, qëllimet dhe objektivat për menaxhimin e MNRR në nivel vendi. Këto pasqyrojnë prioritetet e qeverisë për përmbushjen e kërkesave kombëtare afatgjatë për menaxhimin e mbetjeve dhe burimeve. Vizioni i PMMNRN përputhet me atë të përfshirë në SMIM.

Vizioni i Planit

Kosova, përmes këtij plani, synon të miratojë shërbime të qëndrueshme të menaxhimit të MNRR për qytetarët e saj, duke synuar mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit publik, mbështetjen e rritjes së biznesit dhe punësimit dhe lëvizjen drejt ekonomisë qarkore.

3.2. Shtyllat dhe objektivat strategjike

Për të mbështetur tranzicionin e Kosovës drejt një ekonomie më efektive dhe qarkore, duhet të sigurohet që Mbetjet e Ndërtimit dhe Rrënit (MNRR) të krijuara të trajtohen në mënyrë efektive dhe efektive, në mënyrë që të minimizohet gjurma e saj mjedisore duke maksimizuar potencialin e saj si burim.

Qëllimi kryesor i Planit të Menaxhimit të Mbetjeve të Ndërtimit dhe Rrënit (PMMNRN) është të forcojë angazhimin e vendit për të minimizuar ndikimet mjedisore që lidhen me aktivitetet e menaxhimit të MNRR dhe gjithashtu të promovojë zbatimin e praktikave më të mira për shërbimet dhe objektet e mbetjeve.

Në këtë drejtim, ai kërkon të krijojë kornizën dhe të drejtojë zhvillimin dhe përmirësimin e praktikave aktuale të menaxhimit të MNRR në mënyrë që të sigurojë mënyrën e tyre të qëndrueshme dhe të sigurojë mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit publik.

Ky Plan bazohet në situatën ekzistuese në lidhje me menaxhimin e MNRR dhe vizionin e MMPHI (siç përshkruhet në Strategjinë e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve – SMIM) që synon zhvillimin e një sistemi optimal të menaxhimit të MNRR që do të zbatohet në vend. Plani synon të përcaktojë objektivat, synimet dhe masat që synojnë zbatimin gradual të këtyre objektivave në 10 vitet e ardhshme. Një komponent jetik i planit është monitorimi i vazhdueshëm i arritjes së objektivave të vendosur dhe i zbatimit të vizionit të miratuar, së bashku me rishikimin, përditësimin dhe modifikimin e tij të shpeshtë sipas gjendjes aktuale.

Parimet kryesore mbi të cilat bazohet PMMNRN përfshijnë:

- Promovimi i menaxhimit të integruar të MNRR;
- Parimi i hierarkisë për menaxhimin e MNRR;
- Prioritet për riciklimin dhe trajtimin e MNRR;
- Parimi i qëndrueshmërisë;
- Parimi i afërsisë dhe vetë-trajtimit;
- Parandalimi i plotë i deponimit të pakontrolluar dhe deponimit të MNRR;
- Parimi ndotësi paguan;
- Parimi i ndërgjegjësimit, aksesit në informacion dhe transparencës.

Plani ka këto shtylla dhe objektiva strategjike.

Tabela 3-1: Shtyllat dhe objektivat strategjike

Shtyllat	Objektivat
A. Politika, Legjislacioni dhe Zbatimi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Të mbështesë aktivitetet e menaxhimit të MNRR me legjislacion praktik, efektiv dhe të zbatueshëm që plotëson legjislacionin ekzistues (Ligji për Mbeturina, UA për Menaxhimin e MNRR, Ligji për Ndërtim); 2. Për të siguruar që planifikimi afatgjatë i përdorimit të tokës për mjedisin është baza e të gjithë vendimmarrjes për zhvillim - Të koordinohen më mirë aktivitetet kombëtare të menaxhimit të MNRR dhe të sigurohet që plani të rishikohet dhe përditësohet periodikisht për të arritur qëllimin e deklaruar; 3. Të krijojë dhe forcojë procedurat për monitorimin dhe zbatimin; 4. Zhvillimi i sistemit të informacionit;
B. Financim i qëndrueshëm	<ol style="list-style-type: none"> 5. Të zhvillojë sisteme dhe programe të menaxhimit të MNRR të vetëqëndrueshme financiarisht; 6. Të miratojë dhe zbatojë instrumentet ekonomike;
C. Zhvillimi i kapaciteteve	<ol style="list-style-type: none"> 7. Të përcaktojë rolet dhe përgjegjësitë në nivel kombëtar dhe lokal/zonë shërbimi; 8. Të forcohen kapacitetet e atyre që janë të përfshirë në menaxhimin e MNRR;
D. Menaxhimi i Integruar i Qëndrueshëm i MNRR	<ol style="list-style-type: none"> 9. Të rrisë qëndrueshmërinë e praktikave të menaxhimit të MNRR; 10. Të lëvizë në mënyrë progresive drejt një "ekonomie qarkore" dhe efikasitetit të burimeve; 11. Për të promovuar: <ol style="list-style-type: none"> a. grumbullimin e veçantë të MNRR bazuar në material, d.m.th., druri, fraksionet minerale (betoni, tulla, pllaka, qeramika dhe gurë), materiale të kontaminuara. Përdorimi i rrënit selektiv; b. menaxhimi i ndarë i mbeturinave të rrënit nga ndërtesat e vjetra që përmbajnë asbest dhe komponentë të tjerë të rrezikshëm; c. ndarja e materialit në kantier; 12. Të promovohet hierarkia e menaxhimit të mbetjeve – Të promovohet riciklimi dhe trajtimi i MNRR dhe të maksimizohet shfrytëzimi; 13. Të zvogëlohet sasia e MNRR-ve të deponuara dhe të hedhura; 14. Të promovohet bashkëpunimi ndërkomunal në menaxhimin e MNRR; 15. Të zhvillojë infrastrukturën e menaxhimit të MNRR dhe të mbështesë funksionimin dhe mirëmbajtjen e qëndrueshme; 16. Të planifikojë iniciativa për të përmirësuar rikuperimin e burimeve; 17. Përmirësimi i tregut për materialet e ricikluara të ndërtimit dhe rrënit; 18. Zhvillimi i standardeve teknike për sektorin e ndërtimit dhe rrënit; 19. Të inkurajohet qasja e pjesëmarrjes gjatë zhvillimit dhe zbatimit të sistemit të menaxhimit të MNRR, duke përfshirë përfshirjen e sektorit joformal dhe promovimin e pjesëmarrjes private;
E. Ndërgjegjësimi/Konsultimi i Publikut	<ol style="list-style-type: none"> 20. Të rritet ndërgjegjësimi për sektorin e ndërtimit dhe publikun për përgjegjësitë e tyre në lidhje me menaxhimin e MNRR; 21. Të inicohet një ndryshim i sjelljes për palët e interesit brenda sektorit të ndërtimit dhe rrënit;

Synimet e reja të performancës janë të nevojshme për të nxitur një reduktim të konsiderueshëm në sasinë e MNRR-ve të deponuara në deponitë në Kosovë. Objektivat propozohen si më poshtë:

- **Sistemet e integruara për menaxhimin e MNRR.** Zhvillimi i sistemeve të tilla përfshin objektet e grumbullimit, rikuperimit, trajtimit dhe asgjësimit;
- **Mbledhja e veçantë e MNRR:** Një objektivi prej jo më pak se 40% e totalit të MNRR-së që do të mbledhet veçmas deri në vitin 2030 është miratuar – Zhvillimi i një rrjeti të zonave të duhura të ruajtjes së përkohshme dhe Qendrave të Grumbullimit për Qytetar (QGQ) / pikave të shkarkimit;
- **Rritja e normave të rikuperimit.** Është miratuar një objektivi prej jo më pak se 20% rikuperimi/ripërdorimi/riciklimi për MNRR deri në vitin 2030. Norma i referohet përqindjes së totalit të MNRR-së së gjeneruar (ose 50% e MNRR-ve të mbledhura veçmas) dhe shkalla e rikuperimit përfshin aktivitetet e mbushjes.;
- **Minimizimi i normave të asgjësimit.** Një objektivi prej jo më shumë se 75% normë asgjësimi për MNRR deri në vitin 2030 është miratuar. Norma i referohet përqindjes së totalit të MNRR të gjeneruar;

Tabela e mëposhtme paraqet flukset e MNRR, në pikpamjen e arritjes së objektivave të menaxhimit të sipërpërmendur (vlerat përjashtojnë dheun e gjermimit).

Tabela 3-2: Kuantifikimi i objektivave të menaxhimit të MNRR

	2026	2030
Grumbullimi i veçantë: m ³ /vit (%)	151,072 (20%)	365,075 (40%)
Rikuperimi/Ripërdorimi/riciklimi: m ³ /vit (%)	75,536 (10%)	182,538 (20%)
Asgjësimi: m ³ /vit (%)	679,826 (90%)	684,516 (75%)

3.3. Parashikimi i gjenerimit të MNRR

Gjenerimi i MNRR është i lidhur ngushtë me qarkullimin e sektorit të ndërtimit. Në këtë kuadër, vlerësimi i sasisë së MNRR që do të gjenerohet në 20 vitet e ardhshme u bazua në:

- Të dhënat e fundit për Bruto Produktin Vendor (BPV) dhe BPV i Sektorit të Ndërtimit sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK);
- Projekzioni i BPV-së së Kosovës sipas BERZH-it;
- Projekzioni i popullsisë sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK) është përdorur për të llogaritur gjenerimin e ardhshëm të MNRR për kokë banori. Për më tepër, konsiderohet se vendi do të ndjekë një trend urbanizimi prej afërsisht 10% deri në vitin 2030 (ose 1% në vit).

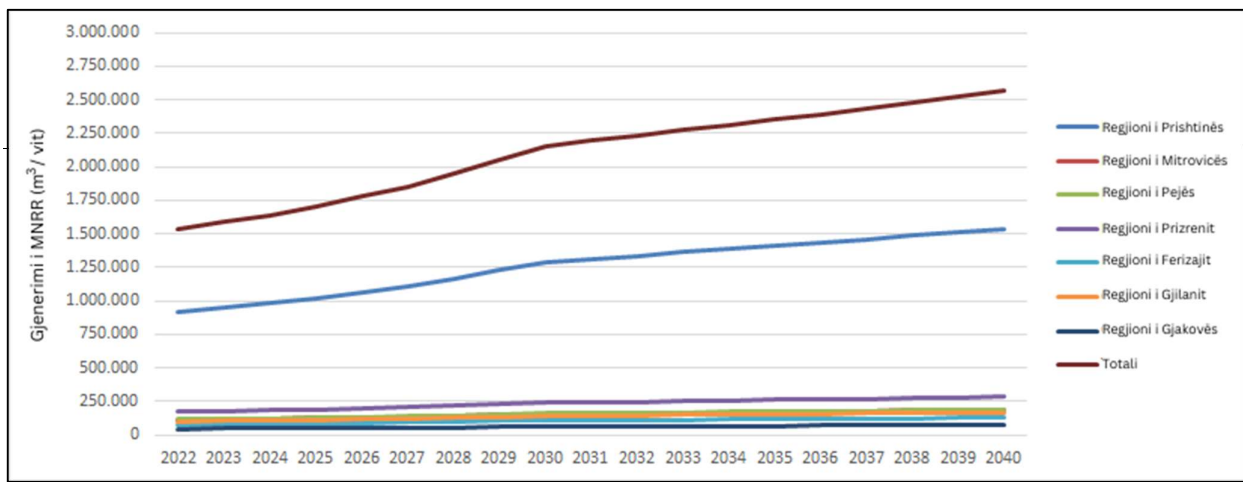
Vlerësimi i gjeneratës së ardhshme të MNRR, është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 3-3: Projektimi i gjenerimit të MNRR në Kosovë

	2022	2025	2030	2035	2040
MNRR nga Ndërtesat					
MBETJET NDËRTIMORE (m ³ /vit)	457,890	509,304	643,060	701,445	765,470
MBETJET NGA RRËNIMI (m ³ /vit)	183,156	203,721	257,224	280,578	306,188
DHEU (m ³ /vit)	894,561	995,005	1,256,319	1,370,383	1,495,467
TOTALI (m³/vit)	1,535,607	1,708,031	2,156,603	2,352,405	2,567,125
MNRR nga Punët Publike					
TOTALI (m³/vit)	811,471	902,585	1,139,628	1,243,097	1,356,562
MNRR nga Shtëpitë					
TOTALI (m³/vit)	12,357	12,418	12,405	12,268	12,041
TOTALI I PËRGJITHSHËM (m³/vit)	2,359,434	2,623,034	3,308,636	3,607,770	3,935,728
TOTALI I PËRGJITHSHËM (m³/banor)	1.30	1.44	1.82	2.00	2.23
TOTALI me përjashtim të dheut të gjermimit (m³/vit)	928,137	1,031,025	1,298,524	1,415,157	1,542,981
TOTALI me përjashtim të dheut të gjermimit (m³/banor)	0.51	0.57	0.71	0.79	0.87

Burimi: Vlerësime

Grafiku i mëposhtëm paraqet evolucionin e vlerësuar të gjenerimit të MNRR në nivel kombëtar për periudhën 2022-2040 të shpërndarë në çdo rajon.

Figura 3-1: Projektimi i gjenerimit të MNRR në zonat në shqyrtim

Burimi: Vlerësime

Në përgjithësi, në periudhën ndërmjet viteve 2022 dhe 2040, sasia e MNRR do të rritet me gati 70% për shkak të rritjes së pritshme ekonomike të vendit dhe sektorit përkatës.

Tabela e mëposhtme paraqet gjenerimin e mbetjeve në vitet e synuara, siç është paraqitur në [Seksionin 3.2](#) (vlerat nuk përfshijnë dheun e gjermimit dhe punët publike). Këto vlera do të jenë bazë për investimet e propozuara në sektorin e menaxhimit të MNRR.

Tabela 3-4: Gjenerimi i MNRR në Kosovë

Komunat	2026		2030		Komunat	2026		2030	
	tn/vit	m³/vit	tn/vit	m³/vit		tn/vit	m³/vit	tn/vit	m³/vit
Prishtina	248,972	299,750	301,435	362,912	Dragash	6,249	7,523	7,531	9,067
Drenas	4,373	5,265	5,224	6,289	Mamushe	1,081	1,302	1,303	1,569
Gracanice	2,251	2,710	2,713	3,266	Malisheve	10,540	12,690	12,702	15,293
Lipjan	15,652	18,844	18,895	22,749	Rahovec	5,002	6,022	5,991	7,213
Podujeve	2,836	3,415	3,337	4,017	Deçan	2,010	2,420	2,384	2,870
Fushe Kosove	95,061	114,449	115,146	138,630	Junik	390	469	465	559
Obiliq	3,353	4,037	4,041	4,865	Gjakova	16,212	19,519	19,530	23,513
Mitrovicë	28,330	34,108	34,246	41,230	Ferizaj	21,119	25,426	25,461	30,654
Skenderaj	7,192	8,659	8,651	10,415	Kacanik	4,262	5,131	5,122	6,167
Vushtri	3,541	4,263	4,214	5,073	Shtime	2,454	2,955	2,940	3,540
North Mitrovicë	2,208	2,658	2,661	3,203	Hani i Elezit	2,708	3,260	3,269	3,935
Zvecan	1,342	1,616	1,617	1,947	Shterpce	1,219	1,467	1,469	1,768
Zubin Botok	1,227	1,477	1,478	1,780	Gjilan	22,701	27,331	27,414	33,006
Leposavic	2,430	2,926	2,929	3,526	Kamenice	7,050	8,488	8,509	10,244
Peje	22,387	26,953	27,008	32,516	Viti	8,816	10,614	10,625	12,792
Istog	13,309	16,023	16,077	19,356	Novoberde	1,318	1,586	1,588	1,912
Kline	10,832	13,041	13,076	15,743	Partesh	313	377	377	454
Prizren	44,098	53,092	53,200	64,050	Klokot	500	603	603	726
Suhareke	3,514	4,230	4,187	5,041	Ranillug	551	664	664	799
TOTALI	627,404	755,362	758,079	912,688					

Burimi: Vlerësime

3.4. Zonat e Menaxhimit - Zonimi

Themeli i çdo sistemi të integruar të menaxhimit të mbetjeve është zhvillimi i zonave të përshtatshme të menaxhimit të mbetjeve, pasi mbetjet e gjeneruara në çdo zonë do të marrin trajtim dhe asgjësim të përbashkët, pra do të shërbehen nga e njëjta infrastrukturë e menaxhimit të mbetjeve (impiantet e trajtimit, deponitë etj.). Përzgjedhja e suksesshme e këtyre zonave përcakton në një masë të madhe efektivitetin e sistemit të propozuar të menaxhimit të mbetjeve.

Vëllimi i MNRR i gjeneruar është shumë i madh, prandaj transporti në distanca të mëdha nuk është ekonomikisht i qëndrueshëm. Për më tepër, në kundërshtim me MNK, kjo pjesë e mbeturinave nuk mund të ngjeshet (në kamionë ose stacione transferimi) duke kufizuar më tej mundësitë e transportit.

Si i tillë, zhvillimi i objekteve qendrore (kombëtare) të trajtimit dhe asgjësimit nuk promovohet, pasi kostot e transportit do të ishin të mëdha.

Parametri kryesor është sasia e prodhuar e MNRR, prandaj nuk është efikase për secilën komunë që të zhvillojë sistemin e vet të menaxhimit të mbeturinave (përveç komunave të Prishtinës, Fushë Kosovës dhe Prizrenit, ku prodhohen sasi të mëdha të MNRR) dhe rrjedhimisht komunat duhet të përfitojnë nga ekonomitë e shkallës dhe të zhvillojnë objekte të përbashkëta, duke ruajtur kështu tokën dhe burimet.

Në këtë aspekt dhe në përputhje me SMIM propozohet zhvillimi i Sistemeve Rajonale të Menaxhimit të MNRR (SRMMNRR), siç paraqitet në tabelën e mëposhtme.

Tabela 3-5: Sistemet e propozuara rajonale të menaxhimit të mbetjeve

SRMMNRR	Komunat e shërbyera	2030		SRMMNRR	Komunat e shërbyera	2030	
		tn/vit	m ³ /vit			tn/vit	m ³ /vit
Prishtina	Prishtina	450,791	542,729	Prizren	Prizren	104,443	125,744
	Drenas				Suhareke		
	Gracanice				Dragash		
	Lipjan				Mamushe		
	Podujeve				Malisheve		
	Fushe Kosove				Rahovec		
	Obiliq				Gjakova		
Mitrovica	Mitrovice	55,795	67,174	Ferizaj	Ferizaj	38,261	46,064
	Skenderaj				Kacanik		
	Vushtri				Shtime		
	North Mitrovica				Hani I Elezit		
	Zvecan				Shterpce		
	Zubin Botok			Gjilan	49,780	59,932	
	Leposavic						
Peja	Peje	59,010	71,045	Gjilan	Viti	49,780	59,932
	Istog				Novoberde		
	Kline				Partesh		
	Deçan				Klokot		
	Junik				Ranillug		

Burimi: Vlerësime

Çdo SRMMNRR do të shërbehet nga një objekt trajtimi/asgjësimi dhe do të plotësohet me një rrjet të pikave të përkohshme të magazinimit/shkarkimit dhe objekteve të lëvizshme të riciklimit.

Vërehet se nga aspekti teknik/financiar, Komunitetet e rajonit të Mitrovicës duhet të trajtohen si një sistem i vetëm rajonal. Megjithatë, nëse kjo nuk është e pranueshme, pjesa veriore e rajonit (Mitrovica e Veriut, Zveçani, Zubin Botoku dhe Leposaviqi) mund të përbëjnë një sistem të veçantë rajonal për menaxhimin e MNRR (pika e paraparë e shkarkimit mund të zëvendësohet me një objekt për trajtimin dhe asgjësimin e MNRR) me gjenerim total të MNRR prej ~10,500 m³/vit.

4. Menaxhimi i MNRR

4.1. Parimet dhe Praktikrat e mira

4.1.1. Reduktimi, Ripërdorimi dhe Riciklimi i MNRR

Procesi i menaxhimit të mbetjeve të ndërtimit shkon shumë përtej depozitimit të vetë mbetjeve. Ai përfshin një strategji për të përdorur në mënyrë efektive burimet e ndërtimit, me synimin për të reduktuar sasinë e mbetjeve dhe përdorimin e mbetjeve të krijuara në mënyrën më efektive. Në Kosovë, hedhja e MNRR është qasja mbizotëruese në menaxhimin e MNRR, ndërsa rikuperimi i materialit praktikisht nuk ekziston.

Kjo metodë është zgjedhur në mesin e kontraktorëve në Kosovë për shkak se materialet e mbeturinave supozohet të kenë një vlerë të vogël. Megjithatë, praktikrat nuk do të jenë më të zbatueshme në terma afatgjatë, pasi industria e ndërtimit gjeneron sasi të konsiderueshme mbetjesh në rritje të vazhdueshme në baza vjetore, të cilat kërkojnë tokë me vlerë të lartë për tu asgjësuar.

Menaxhimi i MNRR duhet të ndjekë hierarkinë e mbetjeve, duke përfshirë strategjitë e shmangies, reduktimit, ripërdorimit dhe riciklimit, përpara strategjisë më pak të preferuar, që është depozitimi i mbetjeve në deponi.

Ekziston një nevojë e menjëhershme për alternativa të parandalimit të mbetjeve dhe iniciativat për të reduktuar, ripërdorur dhe/ose ricikluar mbetjet e prodhuara, të cilat referohen si tri shtyllat e menaxhimit të mbetjeve të ndërtimit.

Në thelb, MNRR duhet të kalojnë një proces para-trajtimi përpara se të hidhen në deponi. Duhet të trajtohen sipas hierarkisë së duhur të menaxhimit të mbetjeve. Ekzistojnë koncepte të tre shtyllave në menaxhimin e mbetjeve që duhet të kalojnë, përpara depozitimit në deponi. Kriteret e menaxhimit të mbetjeve fillojnë me reduktimin e mbetjeve, ripërdorimin, riciklimin dhe, së fundi, depozitimin e mbetjeve. Procesi i menaxhimit të MNRR do të përfundojë në një deponi. Prandaj, është jetike që të përdoren në mënyrë efektive burimet e ndërtimit për të reduktuar prodhimin e mbetjeve.

Reduktimi:

Termi “reduktim i mbetjeve” lidhet me praktikrat për të reduktuar prodhimin e mbetjeve në burim. Kjo siguron që mbetjet të minimizohen përpara se të bëhen një problem shumë më i madh. Në projektet e ndërtimit, kjo mund të arrihet përmes reduktimit ose shmangies së çdo aktiviteti dhe procesi që gjeneron mbetje. Që në fazën e planifikimit, strategjia e reduktimit mund të zbatohet dhe të përfshihet vazhdimisht gjatë gjithë ciklit jetësor të ndërtimit. Reduktimi konsiderohet metoda më efektive dhe efikase për menaxhimin e mbetjeve të ndërtimit. Por është shumë e rëndësishme të njihen faktorët ndikues në gjenerimin e mbetjeve, përpara se të zbatohet strategjia e reduktimit. Këta faktorë përbëhen nga:

- ndryshimet e projektimit;
- trajtimi i dobët i materialit;
- mungesa e aftësive të punëtorëve;
- planifikim i dobët i menaxhimit;
- kushte të këqija të lokacionit;
- prokurimi i materialit ndërtimor;
- faktorët e jashtëm (moti).

Reduktimi i mbetjeve të ndërtimit në burimet e tij, redukton gjenerimin e mbetjeve dhe gjithashtu zvogëlon:

- kostot e transportit të mbetjeve;
- asgjësimin e mbetjeve;
- riciklimin e mbetjeve.

Ripërdorimi:

Edhe në kantierin më të qëndrueshëm të ndërtimit, mbetjet nuk mund të eliminoohen plotësisht. Zona e ndërtimit do të prodhojë paqetë lloje të caktuara mbetjesh dhe këto mbetje cilësohen si mbetje të pashmangshme. Meqenëse mbetjet e krijuara nuk janë plotësisht të shmangshme, hapi tjetër që duhet marrë në konsideratë është ripërdorimi i disa prej materialeve të mbeturinave të ndërtimit, si p.sh:

- tullat e thyera;
- betoni, si nëngradë e rrugës hyrëse në kantier.

Për më tepër, thuhet se ripërdorimi përkufizohet si përdorimi i burimeve të ndërtimit, të tilla si kallep druri, më shumë se një herë, qoftë me të njëjtin funksion ose jo.

Riciklimi:

MNRR renditen brenda kantierit ose jashtë saj dhe dërgohen në qendrat e përpunimit për t'u kthyer në lëndë të parë ose për t'u riprodhuar në produkte të reja ose të njëjta. Renditja e mbetjeve për qëllime riciklimi mund të bëhet si një teknikë e menaxhimit të mbetjeve në vend ose jashtë saj:

- Teknika e riciklimit në kantier përfshin izolimin e mbetjeve të ndërtimit dhe më pas përdorimin e tyre si lëndë e parë në procese të tjera ndërtimi.
- Teknika e riciklimit jashtë kantierit përfshin ndarjen dhe transportimin e mbetjeve të ndërtimit në organizata/objekte të tjera, në mënyrë që ato të mund të përdoren si lëndë e parë.

MNRR mund të riciklohet dhe ripërdoret për qëllime të shumta, në varësi të përbërjes dhe karakteristikave të mbetjeve. Aplikacionet kryesore të MNRR janë renditur më poshtë:

- **Nënbaza granulare (NBG)** – MNRR e grimtuar mund të përdoret si shtresë granulare për ndërtimet e rrugëve, pavarësisht nga lloji i ndërtimit. Shtresa granulare formohet nga grumbullimi dhe ngjeshja e agregateve të ndërtimit dhe rrënitimit të madhësive të ndryshme njëri mbi tjetrin, direkt nën sipërfaqen e trotuarit. Kjo vepron si komponenti mbajtës dhe forcues i strukturës së trotuarit, dhe përveç kësaj siguron kullimin e strukturës së trotuarit dhe mbron strukturën nga ngrica.
- **Agregate e betonit të ricikluar (ABR)** - Mbetjet e betonit mund të riciklohen për të bërë agregate të madhësive të ndryshme për të zëvendësuar agregatët natyrorë në proceset e ndërtimit;

Table 4-1: MNRR dhe përdorimi i mundshëm i tij

Materiali	Procesi	Përdorimi përfundimtar
Beton i thjeshtë	I grimtuar	Agregat
Beton i freskët	I larë për të hequr çimenton dhe për të rikuperuar agregatin	Agregat
Betonarme	I grimtuar dhe shufra çeliku të hequra Çelik i ricikluar	I grimtuar Betoni i përdorur si agregat
Tulla balte dhe tjegulla	I pastër I grimtuar I pluhurosuar	Muratore Agregat Material ndërtimi
Tulla	I pastruar dhe grimtuar	Agregat dhe material mbushës

- **Agregatet e ricikluar (AR)** - Agregatët e grimcuar të përmasave standarde të bëra nga një përzierje e materialeve të ndryshme të MNRR quhen agregate të ricikluar. AR mund të përdoret për zëvendësimin e pjesëshëm të aggregateve natyrore për ndërtimin e strukturave pa ngarkesë;
- **Rërë e prodhuar (RP)**– Rëra e prodhuar prodhohet gjithashtu nga shtypja e MNRR, por janë materialet shumë më të imëta që mund të zëvendësojë rërën natyrore në aktivitetet e ndërtimit të strukturave pa ngarkesë;
- **Shkrija** - Hekurishtet shkrihen gjatë procesit të shkrijës dhe kështu riciklohen për të prodhuar më shumë produkte. Pothuajse të gjitha mbetjet metalike nga MNRR mund të ripërdoren ose riciklohen përmes shkrijës;
- **Mbushja** – Praktika më e zakonshme e ripërdorimit për MNRR është si material mbushës. MNRR mund të hidhet në gropa, kanale etj, dhe të ngjeshet për mbushje ose të përdoret për të rritur lartësinë ose për të bërë shtresën e sipërme të sipërfaqes edhe për ndërtim;
- **Ripërdorimi** – Materialet me vlerë ripërdorimi si druri, tulla të pathyera dhe qeramika janë duke u përdorur dhe mund të përdoren në tregun sekondar për ndërtimin e strukturave të përkohshme ose, nëse trajtohen siç duhet, mund të përdoren edhe për struktura të përhershme;
- **Materialet e riciklueshme** - Materiale të tilla si plastika, metalet (hekuri dhe metalet e rënda), druri dhe letra mund të përdoren në tregun sekondar (industria e plastikës, prodhimi i produkteve të reja, materialet izoluese, tabelat dhe pllakat e gipsit, dërrasat me fibra dhe panelet me copëza druri, shtroja për kafshë, nënbaza rrugore, industri metalike etj.)
- **Aplikime të tjera** - MNRR është gjithashtu i aplikueshëm në aplikime të tjera të vogla, si materiali bartës në përgatitjen e plehrave, materiali mbushës në konstruksionet e çatisë, etj

Cilësia dhe çmimi përkatës i tregut të materialit dytësor nga MNRR varet kryesisht nga cilësia e hyrjes në objektet e trajtimit. Si i tillë, demolimi selektiv përmirëson përdorimin e materialit dytësor nëpërmjet rritjes së sasisë së materialit të rikuperuar me më pak papastërti. Për më tepër, nëpërmjet rrënit selektiv, materialet me vlerë të lartë si metalet mbledhen veçmas dhe përcillen për riciklim. Në këtë kuadër, impiantet e automatizuara të trajtimit, të afta të rikuperojnë fraksione të shumta të riciklueshme dhe agregate nga MNRR, mund të rezultojnë në rritjen e të ardhurave të pritura nga përdorimi i këtyre fraksioneve.

Pjesëmarrja e qeverisë është thelbësore për të siguruar një program të suksesshëm riciklimi në industrinë e ndërtimit. Riciklimi jo vetëm që do të zvogëlojë ndikimin negativ në mjedis, por gjithashtu do të sigurojë disponueshmërinë e materialeve në të ardhmen.

Rikuperimi i Energjise:

Konsiderohen të gjitha mundësitë për rikuperim si lëndë djegëse zëvendësuese – të ashtuquajturat Karburantet e Përfituara nga Mbetjet. Rrjedhat e mëposhtme të MNRR janë me interes për t'u përdorur si Karburante të Përfituara nga Mbetjet, nëse ekziston logjistika për grumbullimin dhe shpërndarjen:

- druri i kontaminuar dhe produkte me bazë druri që nuk janë të përshtatshme për ripërdorim ose riciklim;
- plastikat;
- materiale izoluese organike (izolim termik, izolues zëri);
- membrana hidroizoluese me bazë bitumi.

4.1.2. Mbledhja e MNRR

4.1.2.1. Ndarja dhe grumbullimi në kantier

Objektet, pajisjet dhe materiali për grumbullimin dhe ndarjen e mbetjeve në vendin e ndërtimit ose rrënit zakonisht përcaktohen në fazën e parandërtimit të projekteve të ndërtimit ose rrënit, për shembull, nëpërmjet një plani të duhur të menaxhimit të mbetjeve. Në këtë plan, përgjegjësitë duhet të caktohen dhe trajnimi dhe informacioni i duhur duhet të sigurohet për të gjithë punëtorët që merren me mbetjet në kantier, pavarësisht nga kontraktori të cilit i përkasin.

Është e rëndësishme të merret mendimi i palëve të ndryshme të interesit për të zbatuar ose përmirësuar planet e menaxhimit të MNRR. Këta palë të interesit kanë nivele të ndryshme juridiksioni (p.sh., vendor, kantier ndërtimi) dhe mund të jenë nga sektori publik ose privat, rregullatorët, ekipet e menaxhimit të projekteve, kompanitë e ndërtimit, menaxherët ose inxhinierët rezidentë, ose kompanitë e grumbullimit të MNRR.

Në praktikë, për ndarjen e MNRR, rekomandohet që fillimisht të identifikohet një sistem i përshtatshëm ndarjeje. Për këtë qëllim, mund të përdoret një matricë vendimi. Ndarja mund të bëhet në vendin e ndërtimit ose depozitimit. Opsioni i parë është më pak i kushtueshëm; megjithatë, ajo kërkon një kontraktor me përvojë, më shumë hapësirë në kantierin e ndërtimit dhe kontroll të shtuar të qeverisë. Për opsionin e dytë, autoritetet nuk kanë barrën e monitorimit të kantierëve dhe nuk kërkohet një sipërfaqe e madhe; megjithatë, rritja e transportit dhe kapaciteti i punës dhe i trajtimit janë kërkesa të nevojshme në vendin e depozitimit. Përveç kësaj, ndarja e mbetjeve sjell dy probleme kryesore:

- saktësi e dobët në klasifikimin e mbetjeve (si inerte ashtu edhe jo inerte);
- koha e shkurtër e caktuar për fazën e ndarjes, e cila rezulton në rikuperimin e vetëm materialit më të shtrenjtë dhe një sasi të shtuar mbetjesh të transferuara në deponitë publike.

Punëtorët e kantierit duhet të kenë akses në kazanët e grumbullimit të mbetjeve, kontejnerët ose kapakët e madhësisë së duhur për sasinë e parashikuar të mbetjeve që do të krijohen në kantier.

Vendndodhja e kontejnerëve të grumbullimit duhet të bëhet në atë mënyrë që të minimizohen problemet si në nivelin social ashtu edhe në atë që ka të bëjë me zënien e hapësirës. Çdo kontejner duhet të identifikohet siç duhet dhe zakonisht vendoset në të njëjtën zonë të vendit. Për aktivitetet intensive të mbetjeve, për shembull, çmontimi, vendosja e pllakave ose suvatimi, koshat e përkohshëm duhet të jenë afër vendndodhjes së punës specifike dhe, nëse ka hapësirë të disponueshme, duhet të ruajnë ndarjen e planifikuar për kantierin.

Në përgjithësi, aktivitetet e grumbullimit dhe depozitimit të mbetjeve duhet të mbrohen nga kushtet klimatike (veçanërisht në lidhje me mbetjet e rrezikshme), pasi ekspozimi i drejtpërdrejtë ndaj rrezeve të diellit ose ujit të shiut mund të prodhojë emetime ose ndotje të padëshirueshme.

Kontraktuesit e mbetjeve duhet të kenë hapësirë të mjaftueshme për të trajtuar kapakët, koshat dhe kontejnerët; Mbledhja reaktive e mbetjeve duhet të preferohet për MNRR kundrejt grumbullimit të planifikuar për të reduktuar numrin e udhëtimeve dhe për të maksimizuar vëllimin e mbetjeve për marrje dhe për të minimizuar koston përkatëse.

Kontejnerët e grumbullimit të mbetjeve që mund të përdoren përfshijnë:

- Kontejnerë me prerje tërthore drejtkëndore ose trapezoidale të tipit skip të kapaciteteve të ndryshme (nga 5 deri në 40 m³) në varësi të sasisë dhe llojit të MNRR të prodhuar;
- Kontejnerë me prerje tërthore drejtkëndëshe ose trapezoidale të tipit rrotull, me kapacitete të ndryshme (nga 5 deri në 40 m³) në varësi të sasisë dhe llojit të MNRR së prodhuar.

Për qëllime të sigurimit të cilësisë, kontejnerët e mësipërm duhet të jenë me majë të mbyllur për të shmangur çdo ndotje por edhe për mbrojtjen e mjedisit nga shkarkimet e pluhurit.

Së fundi, menaxheri i kantierit duhet të sigurojë etiketimin e duhur të mbetjeve, të bëjë inspektimin vizual të magazinimit të mbetjeve, të marrë çertifikatat e menaxhimit të mbetjeve nga kontraktori i mbetjeve për të siguruar asgjësimin dhe/ose trajtimin e duhur të mbetjeve dhe të lehtësojë trajtimin paraprak të mbetjeve, duke pasur parasysh që ka burime dhe hapësirë të mjaftueshme për këtë. Në fakt, është një praktikë e zakonshme vendosja e kompaktorëve të letrës, grirësve të drurit ose shtypësve në kantiere të mëdha ndërtimi.

4.1.2.2. *Transporti*

Gjeneruesi i MNRR dhe operatori transportues duhet të mbajnë shënime për sasinë e mbeturinave të transportuara në zonën e depozitimit. Autoritetet lokale mund të ofrojnë gjithashtu zona të rrethuara, zona të përkohshme për magazinim (tashmë të praktikuarra gjerësisht në Kosovë), si stacionet e transferimit ose vendet e shkarkimit për qytetarët ose pikat e shkarkimit si zona të caktuara për deponim për të lehtësuar transportin e lehtë të mbeturinave për gjeneruesin e MNRR.

Mbetjet që arrijnë në pikat e përcaktuara të shkarkimit / qendrat e grumbullimit për qytetarët / stacionet e transferimit duhet të regjistrohen dhe prej andej, mbetjet duhet të transportohen nga operatori i licencuar (publik ose privat) në vendin e përpunimit ose depozitimit. Transporti i MNRR duhet të bëhet në një kamion të mbuluar për të shmangur pluhurin, ndotjen e ajrit dhe derdhjen e mbeturinave në rrugë. Kamionët për transportin e mbeturinave të krijuara mund të pajisen me gjurmues (GPS) për gjurmimin e rrjedhës së mbetjeve nga pikat e grumbullimit apo rrënit në objektet e përpunimit të mbetjeve. Mbetjet duhet të maten në sasi në vendin e depozitimit ose të përpunimit gjithashtu me peshimin e duhur të kamionëve.

Një pjesë e madhe e mbetjeve të ndërtimit dhe rrënit mund të riciklohen, por një përqindje e vogël e këtyre mbetjeve kërkojnë një lloj tjetër trajtimi, veçanërisht mbetjet që i përkasin kategorisë së rrezikshme, për shembull, materialet që përmbajnë substanca të rrezikshme për mjedisin që duhet të transportohen nga një transportues i aprovuar në një deponi ose siç përcaktohet nga legjislacioni. Materialet e riciklueshme nga ana tjetër thjesht mund të transportohen në vendet e përpunimit.

Dispozitat e përgjithshme për transportin e duhur përfshijnë:

- Përveç rrethanave të veçanta, si kushtet e rënda të motit, dëmtimet e makinerive ose aksidentet, asnjë lloj mbetjesh nuk lejohet të qëndrojë ose të ruhet në kamion për më shumë se 24 orë;
- Asnjë mjet nuk përdoret për të mbledhur ose transportuar mbetje nëse dizajni i tij është i tillë që të rrezikojë shpërndarjen ose përhapjen e mbetjeve në rrugë;
- Të gjitha automjetet e përdorura për të mbledhur dhe transportuar MNRR të mirëmbahen mirë dhe lahen tërësisht pas përfundimit të çdo ditë pune;
- Ndalimi i përdorimit të kamionëve të specifikuar për lloje të tjera mbetjesh (p.sh., baltë, mbetje komunale ose të rrezikshme) për qëllime të transportit të MNRR.

Nevoja për të transportuar në mënyrë efektive MNRR ofron një avantazh për kompanitë e transportit. Për shembull, zgjidhjet e reja me kosto efektive të transportit të mbetjeve mund të rrisin pjesën e tregut dhe të ardhurat e këtyre kompanive. Për më tepër, këto zgjidhje mund t'i bëjnë shërbimet e transportit jo vetëm më efikase, por edhe më efektive në energji.

Sa i përket rastit të materialeve të gërmuara, masat mund të gërmohen ose në deponim ose për ripërdorim, në varësi të shkallës së ndotjes dhe mundësive të asgjësimin. Nëse përmbajtja e ndotësve tejkalon vlerat e caktuara të synuara, masat mund të klasifikohen si mbetje të rrezikshme. Disa masa nga materialet e gërmuara mund të

përdoren për plotësimin e punimeve të mbushjes në projektet e ndërtimit ose të depozitohen në gropa boshe nëse nuk ka mundësi tjetër asgjësimi.

Grumbullimi i MNRR nga pikat e paracaktuara të grumbullimit – kantieret e punës duhet të bëhet duke përdorur:

- Kamionë të kthyeshëm të tipit të hapur;
- Kamionë të tipit skip – ngarkues (zinxhir) për kontejnerë të tipit skip;
- Kamionët e tipit grep – ashensor (grep) për kontejnerë të tipit rrotull;

Në përgjithësi, zgjedhja e mjeteve të transportit duhet të bazohet në kriteret e mëposhtme:

- koha e një cikli të plotë funksionimi të mekanizmit ngritës;
- shpejtësia e shkarkimit të mjetit;
- shpejtësia maksimale e funksionimit nën ngarkesë të plotë;
- bazamenti i rrotave, rrethi rrotullues i gjurmëve të kornizës së jashtme;
- përshtatjen me kufijtë e emetimeve;
- sigurinë e personelit gjatë operimit.

4.1.3. Gjurmueshmëria e MNRR

Për të zhvilluar tregun për materialet e ndërtimit të ricikluara, gjurmueshmëria dhe gjurmimi i trendeve të mbetjeve është thelbësore. Procedurat e ndjekjes dhe gjurmimit mund të ndihmojnë në ndërtimin e besimit në materialet dytësore të ndërtimit dhe mund të konsiderohen si një pjesë thelbësore e menaxhimit të cilësisë.

Transparenca duhet të sigurohet në të gjitha fazat e procesit të menaxhimit të MNRR. Gjurmueshmëria është e rëndësishme për ndërtimin e besimit në produktet dhe proceset, dhe për të zbutur çdo ndikim negativ mjedisor. Regjistrimi i MNRR përbën një hap jetik për gjurmueshmërinë dhe për të regjistruar mbetjet, është e nevojshme të dihet se çfarë lloje të MNRR priten. Prandaj, një auditim i mbetjeve (ju lutemi referojuni seksionit 7.7) është i një rëndësie të madhe. Por po aq e rëndësishme është të kontrollohet më pas nëse mbetjet janë përpunuar sipas planit dhe nëse rregullat dhe rregulloret për trajtimin e këtyre rrymave të mbetjeve janë zbatuar.

4.1.4. Pikat e ruajtjes

Hapat bazë drejt ruajtjes së sigurtë të MNRR përfshijnë:

- Materialet duhet të grumbullohen në mënyrë të kontrolluar në vende të identifikuar qartë;
- Materialet e marra nga stoku për përpunim duhet të kontrollohen për dëmtime;
- Materialet duhet të trajtohen dhe ruhen për të minimizuar krijimin e pluhurit në ajër;
- Masat e kontrollit inxhinierik si kufizimi, silo/koshat/gropat e mbyllura, ventilimi lokal i shkarkimit, sistemet e frenimit të spërkatjeve etj, duhet të përdoren aty ku ekziston rreziku i krijimit të pluhurit në ajër;
- Sistemet e transportit të hapur duhet të pajisen me dërrasa ere ose mbrojtëse tjera për të parandaluar goditjen nga era;
- Trajtimi manual i materialeve hyrëse duhet të minimizohet nëpërmjet përdorimit të mjeteve ndihmëse mekanike kudo që të jetë e mundur. Duhet pasur kujdes gjatë ngritjes me dorë;

- Materialet hyrëse konsiderohen inerte, por pluhuri dhe grimcat e imëta duhet të parandalohen që të hyjnë në rrjedhat ujore dhe drenazhet. Depozitimi i pluhurit në bimësi dhe pronën përreth duhet të shmanget duke kontrolluar çlirimin e pluhurit në burim;

Lokacionet e caktuara për vetë-aranzhime ose përmes autoriteteve lokale janë paraparë në Kosovë, por ato nuk plotësojnë asnjë standard mjedisor. Si të tilla, ato duhet të përmirësohen si më poshtë:

- **Qendrat e Grumbullimit për Qytetar** (QGQ) mund të përbëjnë një plotësues kyç për një sistem efektiv të grumbullimit të ndarjes nga burimi. Funkionimi paralel i programeve QGQ dhe ndarjes në burim ka një ndikim pozitiv në performancën e programeve të ndarjes në burim, pasi QGQ-të zakonisht synojnë të rikuperojnë një gamë të gjerë rrjedhash specifike. Një rrjet i QGQ-ve është propozuar të futet në Kosovë, përmes Strategjisë së Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve Kombëtare, së bashku me programet e ndarjeve në burim. Materialet e mëdha, si MNRR, inerte, skrap metali etj., duhet të grumbullohen me prioritet në QGQ, pasi ato kontribuojnë ndjeshëm në rritjen e shkallës së riciklimit. Mbetjet do të ruhen në kontejnerë të hapur;
- E njëjta filozofi vlenë edhe për Stacionet e Transferimit. Një rrjet Stacionesh Transferimi është propozuar në Strategjinë e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve Kombëtare, i cili mund të përdoret për ruajtjen e MNRR;
- Duhet të identifikohen **pikat e shkarkimit**, përveç sa më sipër, për shkak të sasisë së madhe të MNRR.

4.1.5. Objektet e përpunimit dhe asgjësimit të MNRR

Teknikat aktuale të përpunimit dhe riciklimit të MNRR mund të konsiderohen të vendosura mirë dhe zbatimimi i tyre është i zakonshëm në të gjithë Evropën. Megjithatë, natyra e materialeve dytësore përfundimtare dhe depërtimi në treg ndryshojnë shumë.

Një vëzhgim i përgjithshëm që mund të bëhet në lidhje me teknologjitë MNRR është se, për të qenë në gjendje të prodhohen materiale nga MNRR që janë të përshtatshme për riciklim të shkallës së lartë, dy faktorë janë thelbësorë:

- i. një renditje selektive në burim (praktikat selektive të rrënitimit);
- ii. prania e teknologjive që përpunojnë fraksionet e materialeve të rrënuara në mënyrë selektive në burime të përshtatshme. Proceset aktuale të trajtimit të fraksioneve MNRR drejtohen nga stimujt ekonomikë dhe detyrimet legjislativë në anën e ofertës (p.sh., heqja e detyrueshme selektive e llambave fluoreshente që përmbajnë merkur) dhe nga ana e kërkesës (p.sh., kërkesa për materiale të përpunuara).

Në lidhje me zbatimin dhe investimin në teknologjitë e reja, mund të tregohet se modelet e reja të biznesit që përfshijnë këto teknologji të reja do të duhet të plotësojnë të paktën tre kërkesa:

1. stimuj financiarë për kompanitë e rrënitimit për të mbledhur në mënyrë selektive rrjedhën e kërkuar të materialit,
2. mundësinë për të prodhuar një burim me specifikimet e kërkuara në një mënyrë ekonomikisht të qëndrueshme,
3. perspektiva të mira për kërkesën e materialit të prodhuar.

Një impiant i zakonshëm i riciklimit - trajtimit të MNRR zakonisht përbëhet nga:

- i. pranimi, peshimi dhe inspektimi vizual;

- ii. parazgjedhja manuale (për rrjedhat e pandara), refuzimi dhe devijimi në trajtime alternative;
- iii. ndarja e materialeve të mëdha;
- iv. ndarja magnetike;
- v. ndarja manuale e rrymave të mbeturinave plastike, druri dhe të tjera nëse kërkohet;
- vi. shtypja;
- vii. ekzaminim dhe shtypje dytësore, e cila aplikohet në varësi të përzierjes së produktit të synuar.

Impianti normalisht do të prodhojë agregate nga fraksioni inert i MNRR, ndërsa llojet e tjera të mbetjeve ose materialeve të rikuperuara (metalet, plastika, druri etj) devijohen në trajtimet e duhura (trajtime të tilla nuk ekzistojnë për momentin në Kosovë). Nga mbetjet e përzgjedhura mirë, mund të prodhohen agregate me cilësi të lartë, pasi agregatët e pastër të betonit të grimcuar kanë një zbatueshmëri shumë më të lartë se agregatët e grimcuar të përzier të muraturës-betonit. Si shembull, klasifikimi standard i agregateve të ricikluar (AR) në Gjermani bëhet përmes një standardi DIN 4226-100.

Duke marrë parasysh që mbetjet minerale janë fraksioni dominues, proceset e riciklimit të MNRR duhet të fokusohen më shumë në to.

Ekzistojnë disa skema alternative riciklimi për MNRR, të cilat fillimisht mund të kategorizohen në bazë të zhvillimit të tyre në të palëvizshme dhe të lëvizshme. Objektet e palëvizshme janë me kapacitet më të lartë dhe mund të përfshijnë makineri të teknologjisë së fundit si ndarës me rreze infra të kuqe, në mënyrë që të arrihen shkallë më të larta të ndarjes dhe rikuperimit të materialit. Përkundrazi, pavarësisht nga kapaciteti më i ulët, objektet e lëvizshme janë më të përshtatshme për vendet ku bëhet rrënimi selektiv dhe ka nevoja të kufizuara për ndarje të avancuar të materialeve.

Njësi mobile-shtypëse për riciklimin e MNRR

Teknologjia e njësive mobile të shtypjes të mbetjeve të ndërtimit dhe rrënit është shumë e ngjashme me njësinë e përpunimit të palëvizshëm, por të gjitha pajisjet do të montohen në majë të një njësie/kamioni të lëvizshëm të personalizuar. Koncepti përfshin integrimin e të gjitha pajisjeve në një kamion, i cili ka një shasi dhe trup të personalizuar në krahasim me kamionët konvencionalë.

Ky lloj dizajni siguron fleksibilitetin për të siguruar që stacioni i shtypjes mund të transportohet lehtësisht dhe të zhvendoset në vendet e shtypjes për të mundësuar grimcimin në vend, pa transferimin e materialeve nga një vend në tjetrin, duke kursyer kosto të konsiderueshme transporti duke pasur parasysh sasinë e madhe të mbetjeve për t'u përpunuar. Fizibiliteti i teknologjisë varet gjithashtu nga përdorimi i produktit të përfunduar, distanca që do të transportohet, disponueshmëria e fuqisë punëtore dhe natyra e mbetjeve (mbeturinat e ndara).

Shtypësit mobil vijnë në të gjitha madhësitë dhe kapacitetet e përpunimit, duke filluar nga shtypësit e madhësisë së makinave ngarkuese me rrëshqitje me një kapacitet përpunimi prej rreth 5 ton në orë e më lartë. Meqenëse e gjithë linja e montimit duhet të montohet në njësi të lëvizshme, kapaciteti përpunues i këtyre njësive do të jetë relativisht i kufizuar në rreth 200 ton në orë.

Objekti statik

Në bazë të teknologjive të aplikuara, objektet mund të ndahen në:

- konvencionale dhe
- teknologjisë së avancuar.

Objektet konvencionale të riciklimit të MNRR në shkallë të gjerë mbizotërojnë në vendet ku deponimi është ndaluar ose tarifa e deponisë është shumë e lartë, ndërsa objektet e teknologjisë së avancuar fitojnë terren në vendet ku zhvillohet një treg i materialeve të rikuperuara (p.sh. ripërdorimi ose prodhimi i tullave, etj.)

Parimet e funksionimit janë të njëjta në të dyja rastet duke u mbështetur në zvogëlimin e përmasave, sitës, ndarjen dhe rikuperimin e materialeve dhe kategorizimin përfundimtar të aggregateve të ricikluar. Megjithatë, janë pajisjet e përdorura në çdo rast që ndryshojnë jo vetëm efikasitetin e procesit, por edhe kostot.

Qëndrueshmëria e objekteve të tilla, edhe të atyre që aplikojnë teknologjinë konvencionale dhe kanë një investim kapital më të ulët, lidhet kryesisht me koston e transportit dhe depozitimin përfundimtar të mbetjeve, si dhe me koston e lëndëve të para. Më e rëndësishmja, në vendet ku kostot e asgjësimit janë të ulëta, kostot e transportit janë të larta dhe çmimet e lëndëve të para dhe dytësore janë pothuajse të njëjta, qëndrueshmëria e një qendre riciklimi MNRR bëhet shumë e vështirë.

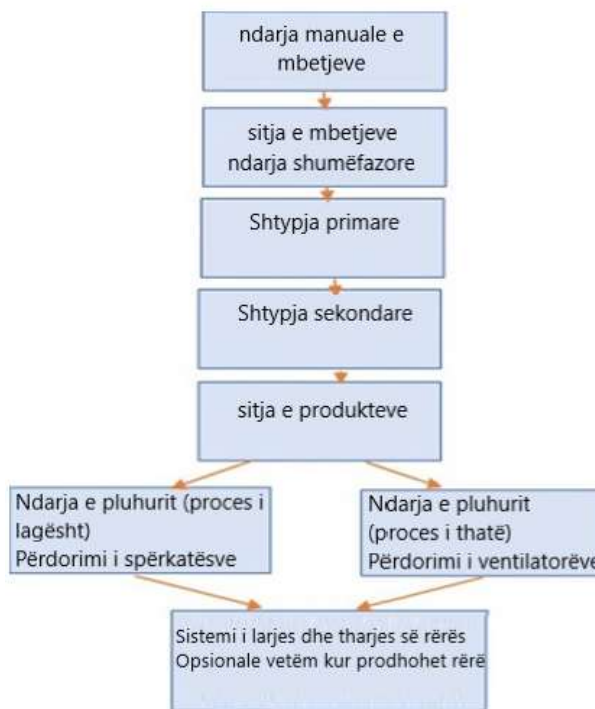

Figure 4-1: Rrjedha e procesit të MNRR

Figurat më poshtë, paraqesin teknologjitë konvencionale dhe të avancuara të riciklimit të MNRR.

Kriteret e pranimi të mbetjeve

Për të siguruar që të pranohen vetëm mbetjet e përshtatshme sipas Katalogut Evropian të Mbetjeve, impianti duhet të zhvillojë “kriteret e pranimi” specifike për çdo vend/lokacion. Këto kriteret duhet të respektohen në çdo kohë. Kriteret e pranimi duhet të përfshijnë të gjitha kërkesat ligjore në lidhje me marrjen e MNRR-vë hyrëse. Këto kërkesa përfshijnë ato që rrjedhin nga një leje mjedisore, licencë për menaxhimin e mbetjeve ose një përjashtim nga mbetjet dhe detyrimi i kujdesit.

Kriteret e pranimi duhet të përfshijnë:

- Një listë të llojeve të mbetjeve që pranohen (përfshirë kodet e mbetjeve);
- Burimin/vendin i origjinës së mbetjeve;
- Furnizuesin dhe agjentin transportues;
- Mënyra e pranimi;
- Kontrolli i hyrjes (për shembull protokollin e asbestit).

Çdo ngarkesë duhet të inspektohet vizualisht, si në marrjen fillestare ashtu edhe pas mbushjes, për të siguruar përputhjen me kriteret e pranimi. Duhet të krijohet një procedurë për trajtimin e mbetjeve që vijnë jo konform (p.sh. refuzimi i ngarkesave, karantinimi ose asgjësimi). Duhet të mbahen shënime se si është zbatuar procedura.

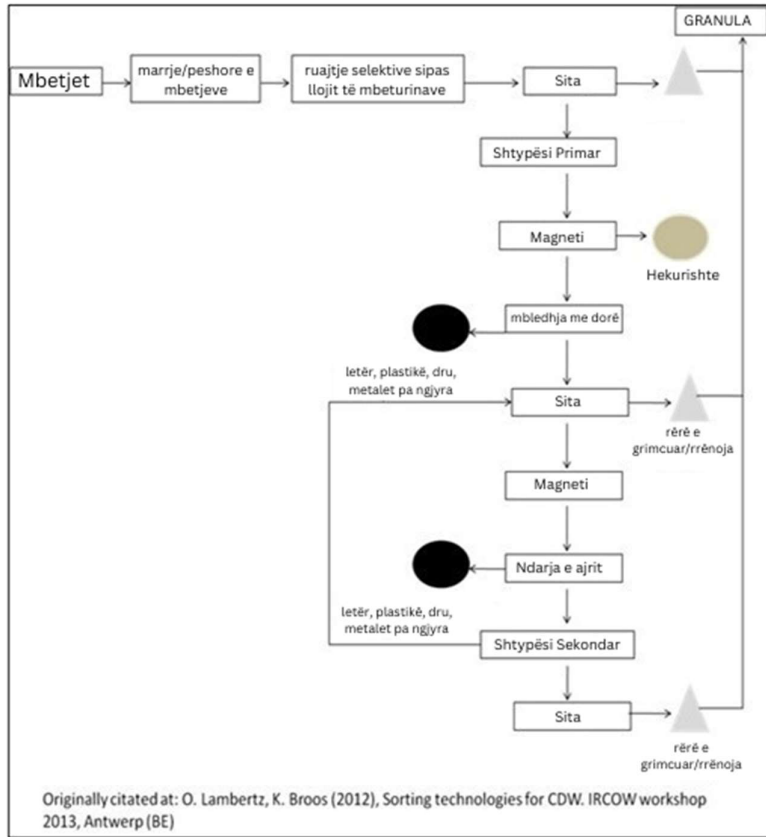

Figura 4-2: Teknologji konvencionale e riciklimit të MNRR

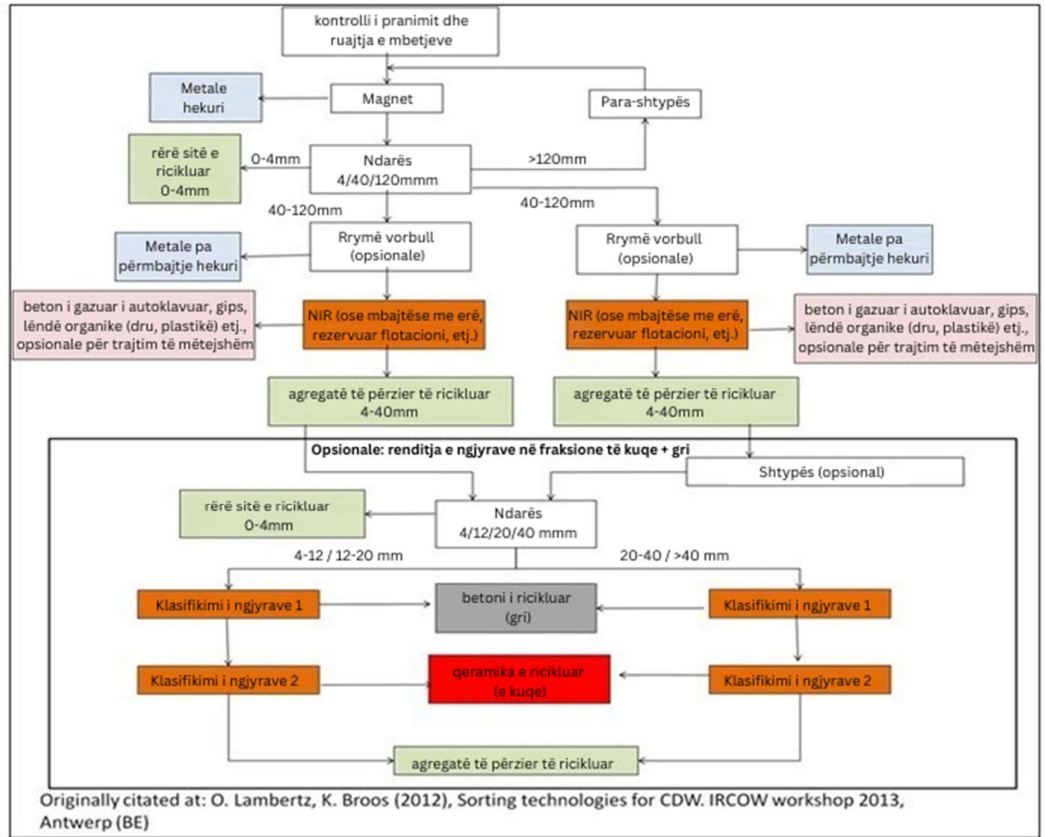

Figura 4-3: Një skenar i mundshëm në të ardhmen për riciklimin e MNRR

4.1.6. Asgjësimi i mbetjeve

Deponia inerte do të marrë MNRR të pas-trajtuar që nuk mund të rikuperohen ose nuk mund të përcillen në treg. Vendgrumbullimi për mbetjet inerte të rrezikshme MNRR, do të eksportohen ose do të depozitohen në një vendgrumbullim të mbetjeve të rrezikshme. Brenda deponive inerte do të zhvillohen qeliza të dedikuara për asgjësimin e sigurt të asbestit.

Deponia për mbeturinat inerte duhet të ndërtohet duke ndjekur të gjitha kërkesat legislative evropiane dhe kombëtare, siç është Udhëzimi Administrativ i Kosovës (UA) nr. 06/2016 “Për kushtet për zgjedhjen e vendndodhjes së ndërtimit të deponisë së mbeturinave” dhe Udhëzimin Administrativ (UA) Nr 07/2017 “Për Menaxhimin e Deponive të Mbeturinave”.

4.1.7. Menaxhimi i Asbestit

Materialet që përmbajnë asbest (MPA) u përdorën gjerësisht në ndërtime deri në vitet 1990, kur përdorimi i asbestit u ndalua në shumë vende të botës, pas njohjes së efekteve kancerogjene të tij. **MPA duhet të hiqet dhe asgjësohet përpara rrënit të ndërtesave si nga jashtë ashtu edhe nga brenda.** Zbulimi i asbestit dhe heqja e mëvonshme janë hapa themelore të çdo aktiviteti rrënit që kryhet në sektorin e ndërtimit, me qëllim që të shmanget ekspozimi i njeriut ndaj mineraleve të tilla të rrezikshme.

Asbesti u përdor kryesisht në shumë aplikime dhe u konsiderua një material "i mrekullueshëm" për vetitë e tij teknike unike, të tilla si rezistenca ndaj nxehtësisë dhe kimikateve korrozive. Megjithatë, asbesti shkakton kancer të mushkërive, mesotelioma, kancer të laringut dhe vezores, dhe asbestozë (fibrozë e mushkërive). Ekspozimi i njeriut ndodh përmes thithjes së fibrave ajrore në mjediset e punës, jashtë në vende afër fabrikave që trajtojnë asbestin, ambiente të brendshme në banesa dhe ndërtesa në të cilat janë të pranishme MPA të shkrifëta. Asbesti gjendet ende në anije, trena, makineri, tunele, tubacione në rrjetet publike dhe private të shpërndarjes së ujit.

Legjislacioni në mbarë botën jo vetëm që ka kufizuar nxjerrjen dhe përdorimin e asbestit të ri (që nga 1/1/2005, prodhimi dhe përdorimi i asbestit është ndaluar në BE), por gjithashtu ka detyruar heqjen e mijëra tonëve produkteve të asbestit nga ndërtesat dhe materialet.

MPA janë ndoshta ndotësit më të rrezikshëm, por materialet tjera shumë ndotëse konsiderohen gjithashtu: (i) bojërat me bazë plumbi (d.m.th., në çati dhe tjegulla), kabllo elektrike dhe në përgjithësi pajisjet elektrike (d.m.th., metalet dhe bifenilet e polikloruruar), (ii) veshje me bazë rrëshirë, ngjites dhe materialet tjera si p.sh fenoli, (iii) bojëra/shtresa për mbylljen e fugave dhe rezistente ndaj zjarrit, dhe (iv) çatia dhe dyshemeja p.sh hidrokarburet aromatike policiklike.

Mënyra më e mirë për të reduktuar praninë e këtyre ndotësve, kryesisht në rrjedhën e MNRR dhe si pasojë në produktet e ricikluara, është të kryhet ndarja e tyre në burim. Kjo është, për shembull, kryerja e veprimeve të orientuara drejt rrënit/çmontimit në gjendje për të hequr ato materialet dhe/ose artefakte që përmbajnë substanca të rrezikshme. Është e rëndësishme të theksohet se ndonjëherë, edhe nëse janë të pranishme në një sasi shumë të vogël, këto substanca mund të shkaktojnë rreziqe të veçanta për punëtorët, si dhe për mjedisin, në mënyrë që të pengojnë riciklimin. Prandaj, para-auditimi në kantiere përbën një pjesë thelbësore e menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme.

Ekzistojnë disa **teknika për të identifikuar këta ndotës** (veçanërisht MPA-të) në materialet e ndërtimit të ndërtesave, si dhe në MNRR të virgjëra ose të ricikluara (d.m.th., fluoreshenca me rreze-X (mikro-XRF) dhe imazhet hiperspektrale). Aneksi I i **UA të Kosovës nr. 01/2020 për “Menaxhimin e mbeturinave që përmbajnë asbest”**, ofron metodat përkatëse të marrjes së mostrave dhe analizave, të aplikueshme në vend. Një ekzaminim

vizual mund të ndihmojë gjithashtu për të përcaktuar nëse asbesti është përdorur në materialet e ndërtimit ose nëse ai është i pranishëm në MNRR.

Heqja e produkteve të asbestit mund të çojë në përmirësimin e kushteve të jetesës dhe punës vetëm nëse kryhet pa shkakuar rreziqe shtesë për individët e përfshirë dhe mjedisin për shkak të çlirimit të fibrave të asbestit. Prandaj është thelbësore që ky lloj pune të kryhet nga punonjës që kanë marrë trajnimin përkatës dhe mund të shfrytëzojnë përvojën e nevojshme në këtë fushë të punës për të garantuar sigurinë e tyre, të palëve të treta dhe mbrojtjen e mjedisit.

Sipas Direktivës së **BE-së për Asbestin 2009/148/EC**, para fillimit të punës dhe madje edhe para paraqitjes së një tenderi për punë me materiale që përmbajnë asbest, një punëdhënës duhet të ndërmarrë një sërë hapash të ndryshëm. Masat e tilla të marra nga punëdhënësi paraprakisht quhen “masa organizative”. Masat më të rëndësishme të përcaktuara nga Direktiva janë **njoftimi i autoriteteve, vlerësimi i rrezikut dhe plani i punës**. Për më tepër, përpara fillimit të punimeve të rrënit dhe rinovimit, kompanitë **duhet të japin dëshmi të ekspertizës** së tyre dhe, nëse legjislacioni kombëtar e kërkon, të kenë një licencë zyrtare për të punuar me asbest.¹⁷

Trajnimi i stafit është një nga dispozitat qendrore të Direktivës së BE-së 2009/148/EC. Është e rëndësishme që ajo të kryhet në mënyrë të tillë që të jetë e kuptueshme për punëtorët.

Sipas qëllimit të përdorimit të tyre, instalimet dhe pajisjet e përdorura në **kontrollin e asbestit** mund të ndahen në instalime dhe pajisje për heqjen e pluhurit (fshesë me korrent industrial), pajisje për injektim (për lagjen e asbestit me lidhje të dobët), pajisje pune, etj.

Shenjat dhe etiketimi i duhur janë shumë të rëndësishme kur kemi të bëjmë me punët e rrënit që kanë asbest ose trajtimin e asbestit në MNRR. Në të gjitha rastet, zonat e punës duhet të jenë të ndara qartë nga zonat e tjera të punës dhe të shënjohe me shenja ndalimi dhe etiketa të duhura, në mënyrë që të mbrohen punëtorët dhe të parandalohen personat e paautorizuar të hyjnë në zonat e punës të kontaminuara me asbest, duke u ekspozuar në mënyrë pasive ndaj asbestit.

Gjithashtu, duhet të përdoren **pajisjet përkatëse mbrojtëse personale** (PMP) (kostume mbrojtëse, mbrojtje respiratore etj.), edhe në përputhje me dispozitat legjislative.

Vihet re se, sipas legjislacionit të BE-së, **përpara demolimit të plotë të ndërtesës, punëtorët duhet të heqin dhe asgjësojnë të gjitha materialet që përmbajnë asbest**, si mbulesat e çatisë dhe fasadave të bëra nga asbest-çimento dhe produktet e asbestit të lidhura dobët brenda ndërtesës.

Mbetjet e asbestit duhet të paktohen për transport dhe të asgjësohen në një mënyrë që të mos lëshohen fibra. Për më tepër, mbetjet e paketuara duhet të shënohen në përputhje me rrethanat. **Transporti, magazinimi dhe asgjësimi i mbetjeve që përmbajnë asbest** do të kryhet siç përshkruhet në Nenin 8 të **UA të Kosovës nr. 01/2020 për “Menaxhimin e mbeturinave që përmbajnë asbest”**, ndërsa dispozitat për **etiketim** janë paraqitur në Nenin 9.

Për të mbrojtur punëtorët dhe mjedisin, mbetjet që përmbajnë asbest që grumbullohen gjatë punimeve të rrënit ose pastrimit duhet të mblidhen në kontejnerë të përshtatshëm, të mbyllur direkt në vendin e punës dhe në përputhje me masat e shëndetit dhe sigurisë në punë. Kontejnerët e përshtatshëm zakonisht përfshijnë qese plastike rezistente ndaj grisjes, enë plastike ose metalike me kapak që mund të fiksohen me unaza mbyllëse. Pllakat me permasa të mëdha mund të grumbullohen në paleta, të mbështjella me një ambalazh të papërshkueshëm nga pluhuri, p.sh., fletë plastike të fortë. Kur përdoren qese plastike dhe kontejnerë, ato duhet

---

¹⁷ Komisioni Evropian, 2012. Udhëzime praktike për informimin dhe trajnimin e punëtorëve të përfshirë në punën e heqjes ose mirëmbajtjes së asbestit. Drejtoria e Përgjithshme për Punësim, Çështje Sociale Njësia B.3.

të mbushen në zonën e punës. Nëse paketimi i menjëhershëm nuk është i mundur, materiali që përmban asbest duhet të mbahet i lagësht ose i mbuluar në zonën e punës për ruajtje afatshkurtër.

Kontejnerët me mbetje që përmbajnë asbest duhet të etiketohen në një mënyrë që t'i referohet qartë përmbajtjes së tyre. Kjo mund të bëhet duke përdorur etiketat e substancave të rrezikshme që thonë "Rrezik: Përmban Asbest".

Në përgjithësi, trajtimi i mëtejshëm i mbetjeve që përmbajnë asbest duhet të shmanget.

Për shkak të potencialit të tij me rrezik të lartë, transporti i mbetjeve që përmbajnë asbest duhet të kryhet nga transportues të besueshëm. Aty ku është e mundur, kjo detyrë duhet t'u besohet vetëm kompanive të specializuara. Duhet të sigurohet që të mos lëshohen fibra gjatë transportit dhe shkarkimit. Kontejnerët me mbetje që përmbajnë asbest nuk duhet të hidhen ose të përmbysen.

Asgjesimi i mbetjeve që përmbajnë asbest duhet t'i nënshtrohet një kontrolli të rreptë dhe të bëhet i gjurmueshëm me anë të masave të përshtatshme organizative. Është me rëndësi të madhe që mbetjet që përmbajnë asbest të hidhen siç duhet. Për këtë qëllim, duhet të krijohen **deponi të përshtatshme** ku mbetjet mund të depozitohen në zona të etiketuara posaçërisht. Kontejnerët nuk mund të demolojnë para ngjeshjes. Ngjeshja bëhet vetëm pas mbulimit të mjaftueshëm me dhe.

Në Kosovë nuk ka asnjë objekt funksional për trajtimin e mbeturinave të asbestit dhe ky po bëhet një problem serioz.

Vihet re se janë bërë disa përpjekje gjatë viteve të fundit në Kosovë, në mënyrë që të vazhdohet me ndërtimin e një deponije të mbeturinave të rrezikshme, të cilat do të ishin në dispozicion edhe për deponimin e mbeturinave që përmbajnë asbest. Megjithatë, objekte të tilla nuk janë ende në dispozicion. Prandaj, **asgjësimi/magazinimi i mbetjeve që përmbajnë asbest** aktualisht bëhet në përputhje me dispozitat përkatëse të Nenit 8.3 i UA-së së Kosovës Nr. 01/2020: "*Hapësira e ruajtjes dhe depozitimit të mbeturinave që përmbajnë asbest duhet të izolohet për të parandaluar ndotjen e mjedisit nga lirimi i fibrave të asbestit dhe pluhurit të asbestit duke aplikuar metodat dhe teknikat më të mira të mundshme*". Gjithashtu theksohet (Neni 8.4) se "Kompania është e detyruar të marrë lejet përkatëse nga Autoriteti Komunal për asgjësimin e mbetjeve që përmbajnë asbest".

Bazuar në përvojën e vendeve të tjera, mbetjet që përmbajnë asbest duhet të depozitohen ose në një **vendgrumbullim të caktuar të mbetjeve të rrezikshme** (vepra D1 ose D5) në hapësira të veçanta, pasi të jenë paketuar siç duhet, ose të **eksportohen jashtë vendit**, në mungesë të objekteve të tilla. Kostoja e këtyre eksporteve mund të jetë disa qindra euro/ton, në varësi të karakteristikave dhe sasive specifike të mbetjeve.

4.2. Sistemi i propozuar i menaxhimit të MNRR për Kosovën

4.2.1. Të përgjithshme

Sistemi i propozuar për menaxhimin e MNRR synon të përfshijë parimet e hierarkisë së mbeturinave, ekonomisë qarkore dhe zhvillimit të qëndrueshëm, pavarësisht pikës së ulët fillestare siç përshkruhet në vlerësimin e statusit aktual në lidhje me menaxhimin e MNRR në Kosovë.

Duke marrë parasysh sasinë e MNRR që priten të gjenerohen në vitet në vijim, janë vendosur objektiva specifike për grumbullimin dhe trajtimin e MNRR, në mënyrë që të afrohet vendi me dispozitat e paketës së ekonomisë qarkore të miratuara nga BE-ja dhe standardet e mira ndërkombëtare.

Në vijim, përshkruhet rrjeti i objekteve të menaxhimit të MNRR që propozohet të zhvillohet. Rrjeti i propozuar shoqërohet me një vlerësim të përafërt të kostove të investimit dhe operimit.

Në mungesë të kalendarit të miratuar në lidhje me përmbushjen e objektivave të MNRR, vitet 2026 dhe 2030 propozohen si vite të synuara, për zhvillimin me faza të infrastrukturës së nevojshme të menaxhimit të MNRR.

4.2.2. Mbledhja e MNRR

4.2.2.1. Të përgjithshme

Komunat (drejtpërsëdrejti ose nëpërmjet KRM-ve) dhe prodhuesit e MNRR janë përgjegjës për organizimin e sistemit të grumbullimit (përfshirë grumbullimin e veçuar). Prodhuesit e MNRR do të jenë gjithashtu përgjegjës për ndarjen e materialit brenda kantierëve në mënyrë që të lehtësojnë objektet e rikuperimit dhe riciklimit. Për më tepër, aktivitetet e demolimit duhet të bazohen në demolim selektiv në mënyrë që të mos kontaminohen materialet që potencialisht mund të riciklohen.

Grumbullimi duhet të bëhet në kontejnerë të veçantë në kantiere ndërtimi dhe në vijim në zonat e dedikuara – Qendrat e Grumbullimit për Qytetar (QGQ) / pikat e shkarkimit - që do të organizohen ose nga autoritetet lokale ose nga sektori privat. Kantierët ose pikat e shkarkimit mund të pajisen me makineri të lëvizshme për të ndarë materialet e vlefshme (kryesisht metale) dhe një shtypës/grymcues për të prodhuar bazën për t'u shitur për qëllime ndërtimi ose për t'u ruajtur dhe për t'u dërguar te marrësi përfundimtar.

Sa i përket pajisjeve të grumbullimit, tabela e mëposhtme paraqet pajisjet që do t'u nevojiten autoriteteve lokale (dhe/ose KRM-ve) për të kryer aktivitetet e grumbullimit të MNRR nëpër komuna (p.sh. nga amvisëritë, ose të hedhura pranë koshave të mbeturinave komunale), duke plotësuar prodhuesit privatë të MNRR.

Tabela 4-2: Pajisjet e grumbullimit dhe transportit të MNRR

Regjioni	Lloji i pajisjeve	Numri i pajisjeve
Prishtina	Kontejnerët skip (7m ³)	20
	Kamionë të tipit skip ngarkues	4
	Kamionë shkarkues	2
Ferizaj	Kontejnerët skip (7m ³)	6
	Kamionë të tipit skip ngarkues	2
	Kamionë shkarkues	1
Prizren	Kontejnerët skip (7m ³)	12
	Kamionë të tipit skip ngarkues	3
	Kamionë shkarkues	2
Gjilan	Kontejnerët skip (7m ³)	8
	Kamionë të tipit skip ngarkues	2
	Kamionë shkarkues	1
Peja	Kontejnerët skip (7m ³)	7
	Kamionë të tipit skip ngarkues	2
	Kamionë shkarkues	1
Mitrovica	Kontejnerët skip (7m ³)	9 (4 për pjesën veriore të Kosovës)
	Kamionë të tipit skip ngarkues	2 (1 për pjesën veriore të Kosovës)
	Kamionë shkarkues	1
Total	Kontejnerët skip (7m ³)	62
	Kamionë të tipit skip ngarkues	15

Regjioni	Lloji i pajisjeve	Numri i pajisjeve
	Kamionë shkarkues	8

Burimi: Kalkulimet e Konsulentit

Për të përmbushur objektivat për mbledhjen e veçantë të MNRR të paraqitur më herët, është miratuar marrëveshja e mëposhtme.

Tabela 4-3: Përmbushja e objektivave të grumbullimit të veçuar të MNRR

	2026	2030
Objektivi: m³/yr (%)	151,072 (20%)	365,075 (40%)
Regjioni Prishtinë	156,964 (35)	271,365 (50%)
Regjioni Ferizaj	-	13,819 (30%)
Regjioni Prizren	-	37,723 (30%)
Regjioni Gjilan	-	17,980 (30%)
Regjioni Pejë	-	14,208 (30%)
Regjioni Mitrovicë	-	13,435 (30%)

4.2.2.2. Pikat e shkarkimit / QGQ

Propozohet të krijohet një rrjet pikash shkarkimi, ku do të mblihet MNRR, përpara se të transportohet në objektet qendrore të trajtimit dhe depozitimit.

Pikat e shkarkimit / QGQ do të kenë një sipërfaqe prej 2000 ~ 4000 m². Grumbulluesit e MNRR do të hyjnë në objekt për të depozituar mbeturinat në kontejnerët e hapur përkatës.

Shkurtimisht, pikat e shkarkimit / QGQ mund të përfshijnë:

1. Një zonë të rregulluar për t'i shërbyer nevojave për sjelljen e MNRR dhe heqjen e materialeve që do të rikuperohen - riciklohen - ripërdoren. Kjo zonë përfshin:
  - a. Zonën e hyrjes dhe shkarkimit;
  - b. Pajisjet e ruajtjes që përbëhen nga numri i duhur i kontejnerëve skip (7 m³, 20 m³ dhe 30 m³) për grumbullimin e MNRR;
  - c. Ngarkuesin;
  - d. Zonën për magazinim me shumicë;
  - e. Zonën për aktivitete grimcimi/riciklimi;
2. Infrastruktura për funksionimin e duhur të objektit, përfshinë:
  - a. Një portë qendrore;
  - b. Një portë dalje dytësore për mjetet që kanë përfunduar shkarkimin e materialeve;
  - c. Një zonë për instalimin e një ure peshuese për të peshuar sasinë e materialeve që do të hiqen nga vendi. (opsionale);
  - d. Rrethoja;
  - e. Zyra – Ndërtesa administrative
  - f. Parkim për makinat e vizitorëve dhe personelit;
  - g. Peizazhi dhe mbjellja e zonës përreth;
  - h. Punimet e ndërtimit dhe kyçja në rrjetet përkatëse (ujësjellës-kanalizim);
  - i. Instalim elektrik dhe lidhje me rrjetin elektrik
  - j. Punime për mbrojtjen nga përmblytjet;
  - k. Linjë telefonike tokësore (opsionale);

I. Ndriçimi;

Përcaktimi i vendndodhjes së QGQ-ve / pikave të shkarkimit duhet të marrë në mënyrë ideale parasysh:

- **Rrjetin rrugor ekzistues:** për të minimizuar nevojën për zhvillimin e infrastrukturës shtesë;
- **Pronësia e tokës:** preferohet të përdoret toka publike për të kursyer kohë dhe kosto;
- Nevoja për të **siguruar shqetësim minimal** për qytetarët dhe, në këtë drejtim, preferohet vendosja e tyre brenda:
  - objekteve ekzistuese të menaxhimit të mbeturinave komunale (stacionet e transferimit, deponitë, QGQ për mbeturinat komunale, etj.);
  - pikave ekzistuese të magazinimit të përkohshëm për MNRR, të ndara nga komunat;
  - objekteve të braktisura pranë rrjeteve rrugore ose brenda zonave industriale;
- Nevoja për të siguruar qasje të shpejtë, të sigurtë dhe të lehtë për qytetarët në mënyrë që të maksimizohet performanca e QGQ-ve;
- **Gjeomorfologjia** e tokës për të minimizuar ndërhyrjet teknike (p.sh. pjerrësi të lëmuara);
- Qasje e lehtë dhe e afërt me shërbimet publike (energji elektrike, ujë, etj.).

Tabela e mëposhtme paraqet rrjetin e propozuar të QGQ-ve / pikave të shkarkimit.

Tabela 4-4: Rrjeti i propozuar i QGQ-ve / pikave të shkarkimit.

Komunat	Numri i QGQ-ve	Kapaciteti (m ³ /vit)	Numri i nevojave për kontejnerë / QGQ
Prishtinë (duke i shërbyer edhe Obiliqit)	4 (të mëdhenjë)	34,500	24 (30 m ³)
Podujevë	1 (mesatar)	1,500	4 (7 m ³)
Fushe Kosove (duke i shërbyer edhe Graçanicës)	2 (të mëdhenjë)	26,600	18 (30 m ³)
Lipjan	1 (mesatar)	8,500	9 (20 m ³)
Drenas	1 (mesatar)	2,400	7 (7 m ³)
Mitrovicë (duke i shërbyer edhe Vushtrisë)	1 (mesatar)	6,900	7 (20 m ³)
Skenderaj	1 (mesatar)	1,600	5 (7 m ³)
Mitrovica e Veriut/ Zveçan / Zubin Potok / Leposaviq	1 (mesatar)	1,600	5 (7 m ³)
Peje (duke i shërbyer edhe Deçanit dhe Junikut)	1 (mesatar)	5,400	6 (20 m ³)
Istog	1 (mesatar)	2,900	9 (7 m ³)
Klinë	1 (mesatar)	2,400	7 (7 m ³)
Prizren	1 (i madh)	14,400	15 (20 m ³)
Suhareke (duke i shërbyer edhe Mamushës)	1 (mesatar)	1,500	4 (7 m ³)
Dragash	1 (mesatar)	2,000	6 (7 m ³)
Malishevë	1 (mesatar)	3,400	10 (7 m ³)
Rahovec	1 (mesatar)	1,600	5 (7 m ³)
Gjakovë	1 (mesatar)	5,300	5 (20 m ³)
Ferizaj (duke i shërbyer edhe Shtimes)	1 (mesatar)	7,700	8 (20 m ³)
Kaçanik (duke i shërbyer Hanit të Elezit dhe Shtërpces)	1 (mesatar)	2,700	8 (7 m ³)
Gjilan (duke i shërbyer Parteshit dhe Ranillugut)	1 (mesatar)	7,700	8 (20 m ³)

Komunat	Numri i QGQ-ve	Kapaciteti (m ³ /vit)	Numri i nevojave për kontejnerë / QGQ
Kamenice (duke i shërbyer edhe Artanës)	1 (mesatar)	2,700	8 (7 m ³)
Viti (duke i shërbyer edhe Kllokotit)	1 (mesatar)	3,000	9 (7 m ³)
Total	7 (të mëdhenjë) 19 (mesatar)	-	132 (30 m ³) 58 (20 m ³) 87 (7 m ³)

Burimi: Llogaritjet e konsulentit

Çdo QGQ / pikë e shkarkimit do të pajiset me ngarkuesin/kamionin rrëshqitës.

Në vijim të parashikimit të Strategjisë së Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve, propozohet që rrjeti i QGQ/Pikat e shkarkimit të zhvillohet në 3 faza:

- Faza e parë: Zhvillimi i QGQ-ve / pikave të shkarkimit në Prishtinë, që korrespondon me 60% të gjenerimit total të MNRR;
- Faza e dytë: Zhvillimi i QGQ-ve / pikave të shkarkimit në rajonin e Ferizajit, Prizrenit dhe Gjilanit, që korrespondon me 15% të gjenerimit të përgjithshëm të MNRR;
- Faza e tretë: Zhvillimi i QGQ/Pikave të shkarkimit në rajonin e Pejës dhe Mitrovicës, që korrespondon me 15% të gjenerimit total të MNRR.

4.2.3. Trajtimi i MNRR

Aktivitetet e rikuperimit, riciklimit dhe trajtimit do të zhvillohen në një rrjet objektsh të zhvilluara nga autoritetet dhe/ose prodhuesit. Aktivitetet mund të përfshijnë shtypjen, dekontaminimin e ndarjes mekanike (për plastikën dhe drurin, aty ku është e aplikueshme dhe për materialet që nuk mund të riciklohen), skanimin dhe shtypjen sekondare për prodhimin e përzjerjes së përshtatshme të aggregateve të ricikluar.

Teknologjitë që do të zbatohen janë përshkruar në [Seksionin 4.1.5](#). Është propozuar që të zhvillohet një objekt qendror në secilin rajon siç paraqitet në tabelën më poshtë. Konsiderohet se të gjitha mbetjet e mbledhura veçmas (siç paraqitet në Tabelën 4-3) do të përcillen në impiantet e trajtimit (me përjashtim të materialit të rrezikshëm, që do të ndahet), qoftë nëpërmjet pikave të shkarkimit ose drejtpërdrejt.

Tabela 4-5: Objektet e trajtimit të MNRR

Regjioni	Kapaciteti - 2026 (m ³ /vit)	Kapacitet - 2030 (m ³ /vit)	Numri i shtypësve mobil
Prishtinë	153,000	244,200	3
Ferizaj	-	12,400	1
Prizren	-	34,000	2
Gjilan	-	16,200	1
Pejë	-	12,800	1
Mitrovicë	-	12,100 (1,900 për Mitrovicën e Veriut)	2

Burimi: Llogaritjet e konsulentit

Për më tepër, propozohet që në çdo rajon të blihen shtypës mobil për të trajtuar MNRR afër pikave të prodhimit, pra në kantieret e ndërtimit ose QGQ/pikat e shkarkimi me qëllim ndarjen e materialeve të vlefshme (kryesisht

metalet) dhe prodhimin e bazës për t'u shitur lokalisht. Konsiderohet se çdo shtypes mobil do të shërbejë 3 pika të shkarkimit.

Siç paraqitet në tabelën e mësipërme dhe sipas parashikimit të Strategjisë së Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve, propozohet që rrjeti i impianteve të trajtimit të MNRR të zhvillohet në 3 faza:

- Faza e parë: Zhvillimi i objekteve të trajtimit të MNRR në Prishtinë që korrespondon me 74% të nevojave totale të trajtimit të MNRR;
- Faza e dytë: Zhvillimi i objekteve të trajtimit të MNRR në rajonin e Ferizajt, Prizrenit dhe Gjilanit, që korrespondon me 19% të nevojave totale të trajtimit të MNRR;
- Faza e tretë: Zhvillimi i objekteve të trajtimit të MNRR në rajonin e Pejës dhe Mitrovicës (një objekt ose dy objekte, një për t'i shërbyer veriut të Kosovës), që korrespondon me 8% të nevojave totale të trajtimit të MNRR.

Propozohet që këto objekte të vendosen ose së bashku me deponitë inerte ose brenda guroveve të mëdha të parashikuara për t'u përdorur për mbushje.

Rrjeti do të plotësohet nga përdoruesit përfundimtarë të materialit të rikuperuar, si:

- Kompanitë e riciklimit të plastikës, metaleve, qelqit, letrës dhe drurit;
- Impiante industriale për prodhimin e betonit (zëvendësimi i lëndëve të para);
- Impiante industriale për riciklimin e mbetjeve minerale inerte si lëndë e parë ose përdorim për rikuperimin e energjisë të plastikës dhe drurit (nëse zbatohen);
- Kompanitë e ndërtimit për përdorimin e agregateve të ricikluara;
- Operatorët e guroveve dhe deponive për mbushje;
- Autoritetet vendore për përdorimin e materialit për rregullimin e peizazhit.

Prioritet në maksimizimin e aktiviteteve të riciklimit do t'i jepet përdorimit të objekteve të trajtimit jashtë MNRR për mbushje në guroret ekzistuese të mbyllura ose në funksion (kur ato do të kërkojnë mbushje).

4.2.4. Asgjësimi i MNRR

Pjesa e MNRR që nuk riciklohet apo përdoret për qëllime mbushjeje do të hidhet në deponi inerte të propozuara të zhvillohen në secilin rajon, me përjashtim të Ferizajt, ku sasitë e pritshme që do të deponohen janë të vogla dhe propozohet të transportohet në Gjilan.

Tabela e mëposhtme paraqet nevojat e asgjësimit për çdo rajon. Llogaritja e nevojave vjetore të asgjësimit merr parasysh sa vijon (për vitin 2030):

- 15% e hyrjeve në fabrikën e riciklimit pritet të asgjësohet;
- 30% e MNRR-ve që nuk përfshihen në skemën e grumbullimit të veçuar (të ndarë) dhe menaxhohet kryesisht nga sektori privat pritet të arrijë në deponi inerte;
- Asbesti i mbledhur veçmas do të hidhet në deponi në një hapësirë të dedikuar (~ 35% e mbetjeve të rrezikshme të mbledhura veçmas).

Tabela 4-6: Objektet e asgjësimit të MNRR

Regjioni	Kapaciteti - 2026 (m ³ /vit)	Kapaciteti - 2030 (m ³ /vit)	Nevojat për tokë - ha (për 10 vjet asgjësim)*
Prishtinë	30,600	125,900	22
Prizren	-	32,400	6
Gjilan	-	27,400	5
Pejë	-	19,300	4
Mitrovicë	-	18,200 (2,800 për Mitrovicën e Veriut)	4

* përfshin sipërfaqen për impiantin e trajtimit dhe objektet ndihmëse

Burimi: Vlerësim nga konsulenti

Siç paraqitet në tabelën e mësipërme dhe sipas parashikimit të Strategjisë së Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve, propozohet që rrjeti i impianteve të trajtimit të MNRR të zhvillohet në 3 faza:

- Faza e parë: Zhvillimi i objekteve për deponimin e MNRR në rajonin e Prishtinës, që korrespondon me 61% të nevojave totale për trajtimin e MNRR;
- Faza e dytë: Zhvillimi i objekteve për deponimin e MNRR në rajonin e Ferizajt, Prizrenit dhe Gjilanit, që korrespondon me 22% të nevojave totale të trajtimit të MNRR;
- Faza e tretë: Zhvillimi i objekteve për deponimin e MNRR në rajonin e Pejës dhe Mitrovicës, (një objekt ose dy objekte, një për t'i shërbyer veriut të Kosovës) që korrespondon me 17% të nevojave totale të trajtimit të MNRR.

Deponimi i mbetjeve inerte do të ndërtohet duke ndjekur të gjitha kërkesat ligjore kombëtare dhe evropiane. Sipas Udhëzimit Administrativ të Kosovës (UA) nr. 06/2016 “Për kushtet për zgjedhjen e lokacionit dhe ndërtimin e deponisë së mbeturinave” (Neni 13 - Kriteret për ndërtimin e deponisë, Neni 14 - Dizajnimi dhe ndërtimi i bazamentit të deponisë), d.m.th.:

- *Barriera gjeologjike duhet të jetë së paku 0.5 m e trashë dhe të ketë përshkueshmëri të barabartë me: $k \leq 1 \times 10^{-7}$ m/sek, trashësi ≥ 1 m;*

Vihet re se të paktën në vitet e para të zbatimit të sistemit, pritet që sasi të konsiderueshme të MNRR (~20%) të mos hyjnë në fluksin “zyrtar” të mbetjeve dhe ose të menaxhohen nga sektori privat në mënyrë të izoluar (d.m.th. duke përdorur masat e tyre të grumbullimit, trajtimit dhe asgjësimit) ose do të vazhdojë të asgjësohet në mënyrë të pakontrolluar.

Për sa i përket lokacioneve ekzistuese (vend depozitimi ose depozitimi të përkohshëm) ~450,000 m³ MNRR vlerësohet të ruhen në këto zona. MNRR në këto zona, ose do të trajtohet në vend (me shtypës të lëvizshëm) ose do të transportohet në objektet e reja të trajtimit të MNRR me qëllim që të rikuperohet materiali që do të përdoret për mbushje, ndërsa pjesa tjetër do të asgjësohet. Zonat aktuale të ruajtjes së përkohshme mund të përdoren si QGQ / pika të shkarkimit.

4.2.5. Menaxhimi i mbetjeve të rrezikshme

Asbesti do të mblidhet veçmas dhe do të eksportohet derisa hapësirat e dedikuara brenda deponive MNRR të zhvillohen për të marrë këtë pjesë të mbeturinave (nga 2030 e tutje). Sasitë e asbestit që do të asgjësohen në baza vjetore janë paraqitur në tabelën e mëposhtme, për çdo rajon.

Tabela 4-7: Nevojtat për asgjësimin e asbestit

Regjioni	Kapaciteti - 2030 (m ³ /vit)
Prishtinë	9,500
Prizren	1,800
Gjilan	600
Pejë	500
Mitrovicë	500 (100 për Mitrovicën e Veriut)

Burimi: Llogaritje e Konsulentit

Hapësirat për asgjësimin e asbestit do të ndërtohen duke ndjekur të gjitha kërkesat ligjore kombëtare dhe evropiane. Sipas Udhëzimit Administrativ të Kosovës (UA) nr. 06/2016 “Për kushtet për zgjedhjen e vendndodhjes së ndërtimit të deponisë së mbeturinave” (Neni 13 - Kriteret për ndërtimin e deponisë, Neni 14 - Dizajnimi dhe ndërtimi i bazamentit të deponisë), d.m.th.:

- *Barriera gjeologjike duhet të jetë së paku 1 m e trashë dhe të ketë përshkueshmëri të barabartë me: $k \leq 1 \times 10^{-9}$ m/sek, trashësi ≥ 5 m;*
- *Trashësia e barrierës artificiale ≥ 1 m;*
- *Gjeomembranë HDPE prej 2.5 mm.*

Përveç asbestit, substancat e mëposhtme të rrezikshme mund të gjenden në MNRR në sasi të konsiderueshme:

- Bojëra me bazë plumbi që përdoren si pigment, i cili zakonisht hidhet në deponi për mbetje të rrezikshme;
- Fenolet e përdorur si shtresa, izolim me shkumë, laminat elektrik-elektronikë, ngjitës, aplikime për dysheme dhe asfaltim, dhe kompozite. Ato zakonisht hidhen në deponitë për mbetjet e rrezikshme;
- Bifenile të poliklorinuara që gjenden në pajisjet elektrike, plastifikues në bojëra dhe çimento, ngjitës stabilizues, retardantët e flakës dhe agjenti për heqjen e pluhurit. Ato mund të trajtohen ose digjen;
- Hidrokarburet aromatike policiklike gjenden në aditivë, tretës, etj. dhe mund të hidhen në deponinë e mbetjeve të rrezikshme ose të digjen.

Mbetjet e rrezikshme të përfshira në MNRR, të cilat do të grumbullohen veçmas, do të eksportohen derisa të zhvillohet infrastruktura për trajtimin dhe depozitimin e mbetjeve të rrezikshme në Kosovë.

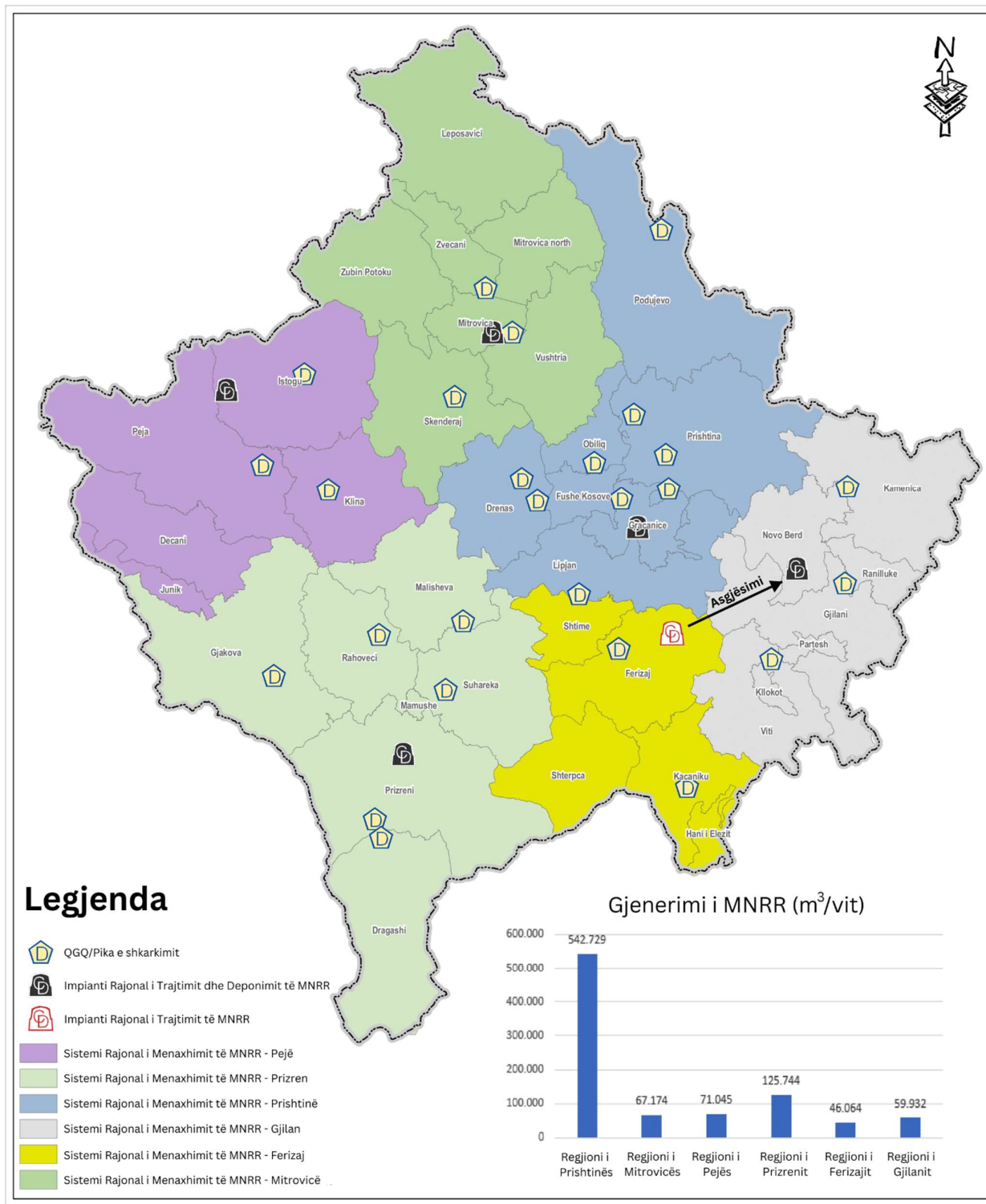

Figura 4-5. Harta e Planit të Menaxhimit të MNRR në Kosovë

4.4. Kriteret e lokacionit

4.4.1. Hyrje

Zgjedhja e vendndodhjes së përshtatshme të infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve dhe veçanërisht për deponitë e mbetjeve ka qenë gjithmonë një pjesë e ndërlikuar në çdo sistem të integruar të menaxhimit të mbetjeve. Sindroma "Jo në oborrin tim të pasmë" dhe akoma më keq, Sindroma "Ndërto Absolutisht Asgjë Askund Afër Askujt" mund të krijojnë probleme të rëndësishme në gjetjen e një lokacioni të përshtatshëm për zhvillimin e infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve. Edhe pse MNRR janë të lidhura me rreziqe shumë më të ulëta mjedisore dhe shëndetësore në krahasim me mbeturinat komunale ose mbetjet e rrezikshme, publiku mbetet ngurrues në pranimin e objekteve përkatëse të trajtimit dhe depozitimit.

Në këtë kuadër, është e nevojshme që përzgjedhja e vendndodhjes së hapësirave të depozitimit të jetë transparente, bazuar në kritere të qëndrueshme teknike, mjedisore dhe financiare. Për më tepër, zhvillimi i infrastrukturës duhet të jetë i tillë, për të garantuar mbrojtjen absolute të mjedisit dhe të shëndetit publik.

Në këtë mënyrë, përzgjedhja mund të pranohet nga publiku dhe do të shmangen vonesat e ardhshme në zhvillimin aktual të hapësirave të asgjësimit dhe trajtimit.

4.4.2. Zhvillimi i kriterëve të përjashtimit

Vihet re se specifikimet ndërkombëtare për infrastrukturën e menaxhimit të mbetjeve janë mjaft strikte për të lejuar zhvillimin e tyre pranë zonave urbane, zonave kulturore, zonave të mbrojtura mjedisore etj. Megjithatë, kjo zakonisht shmanget për të reduktuar kundërshtimin e mundshëm publik. Zakonisht, vendndodhja e objekteve të trajtimit dhe depozitimit të mbetjeve nuk është:

- Në zonat me interes arkeologjik dhe kulturor;
- Në zonat tradicionale;
- Në zonat e mbrojtura natyrore (SPA, NATURA 2000, etj.);
- Pranë zonave të banuara;
- Në Pyje;
- Në zonat me përdorime specifike të tokës si p.sh:
  - Zhvillimi Urban;
  - Zhvillimi i infrastrukturës së sportit dhe kohës së lirë;
  - Zonat e ujtura vazhdimisht;
  - Vreshtat;
  - Tokë bujqësore;
  - Zonat Industriale.

Megjithatë, përveç këtyre kriterëve të përgjithshme, përdoret një grup përjashtimi për të vlerësuar përshtatshmërinë dhe për të shqyrtuar në mënyrë krahasuese vendndodhjet alternative.

Sipas UDHËZIMIT ADMINISTRATIV UA të Kosovës Nr.06/2016 mbi "Kushtet për zgjedhjen e lokacionit dhe ndërtimin e deponisë së mbeturinave", kriteret për zgjedhjen e lokacionit të ndërtimit të deponimit të mbeturinave duhet të plotësojnë sa vijon (neni 8):

- 1) deponitë nuk mund të ndërtohen më afër se 4000 metra nga çdo lloj/kategorie e aeroportit;
- 2) deponitë nuk mund të ndërtohen në zonat me potenciale të përmytjes;
- 3) deponitë nuk mund të ndërtohen në vendet ku rrezikohen llojet e veçanta të florës dhe faunës;
- 4) deponitë nuk mund të ndërtohen ku ka erozion dhe ku nuk ekziston stabiliteti i truallit;
- 5) deponitë nuk mund të ndërtohen në zonat me shkallë të lartë të rrezikshmërisë sizmike;

- 6) deponitë nuk mund të ndërtohen në sipërfaqet apo hapësirat në të cilën ekzistojnë potenciale arkeologjike, historike dhe zona tjera të mbrojtura;
- 7) sipërfaqet apo hapësirat e zgjedhura për deponi, ose zgjerimi i tyre, nuk duhet të bëhet në zonën ujësjellësit;
- 8) në lokacionin ku ndërtohet apo planifikohet deponia, zona e deponisë duhet të jetë të paktën 1000 metra larg shtëpive të banimit, 500 metra larg shtratit të lumit dhe brigjeve të liqeneve, 2000 metra larg nga burimet e ujit të pijës, 60 metra larg nga gypat e gazsjellësit dhe ujësjellësit si dhe 50 metra larg nga hekurudhat.

Në përgjithësi qëllimi i këtij Udhëzimi Administrativ është të përcaktojë kushtet dhe kriteret për zgjedhjen e lokacionit dhe ndërtimit të depove, me qëllim parandalimin dhe zvogëlimin e ndotjes së ujërave, ajrit dhe tokës.

Tabela e mëposhtme përmbledh kriteret e përjashtimit që do të përdoren për krijimin e hartës së përjashtimit në Kosovë.

Tabela 4-8: Kriteret e përjashtimit për zgjedhjen e lokacioneve për infrastrukturën e menaxhimit të MNRR

Id	Kriteret e përjashtimit	Largësia e zonave të përjashtimit
KP1	Jashtë zonave të mundshme të përmytjeve	Jashtë
KP2	Distanca minimale nga pellgjet e lumenjve dhe liqeneve	>500 m
KP3	Jashtë zonave me shkallë të lartë të rrezikshme sizmike	Jashtë
KP4	Jashtë zonave ku ekziston erozioni dhe ku nuk ka stabilitet të tokës	Jashtë
KP5	Jashtë zonës së furnizimit me ujë	Jashtë
KP6	Distanca minimale nga burimet e ujit të pijshëm	>2000 m
KP7	Jashtë zonave të mbrojtura dhe zonave me rëndësi të shtuar ekologjike (rrezikojnë speciet e florës dhe faunës)	Jashtë
KP8	Distanca minimale nga vendbanimi më i afërt	>1000 m (mund të reduktohet në 500 duke pasur parasysh natyrën inerte të MNRR)
KP9	Jashtë hapësirave të potencialeve arkeologjike, zonave historike dhe të tjera të mbrojtura	Jashtë
KP10	Distanca minimale nga çdo lloj aeroporti	>4000 m
KP11	Distanca minimale nga hekurudha	>50 m
KP12	Distanca minimale nga tubat e furnizimit me gaz dhe ujë	>60 m

Bazuar në këto kriteret e përjashtimit është zhvilluar një hartë e përjashtimit që tregon zonat që nuk mund të përdoren për zhvillimin e infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve, si dhe zonat e mundshme që mund të përdoren për zhvillimin e një infrastrukture të tillë.

Kjo hartë është një mjet shumë i dobishëm për departamentet përkatëse dhe autoritetet vendore, pasi mund të përdoret për të treguar se cilat zona, **fillimisht**, duhet të shmangen për vendosjen e infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve.

4.4.3. Zhvillimi i kriterëve të përzgjedhjes

Për sa i përket kriterëve të përzgjedhjes së vendndodhjes, ato klasifikohen kryesisht në disa grupe bazë. Zakonisht, ekzistojnë gjashtë grupe bazë kriteresh:

- ✓ KP1: Kriteret Gjeologjike / Hidrogjeologjike / Gjeoteknike
- ✓ KP2: Kriteret Mjedisore
- ✓ KP3: Kriteret e planifikimit fizik
- ✓ KP4: Kriteret Teknike dhe Operacionale
- ✓ KP5: Kriteret Financiare
- ✓ KP6: Kriteret Sociale

Çdo ndryshim i grupeve të treguesve bazë është i mundur. Pavarësisht nga formulimi i grupeve bazë të kriterëve, ato përfshijnë afërsisht të njëjtin ose pothuajse të njëjtin numër treguesish dhe kriteresh që analizohen dhe krahasohen në procesin e përzgjedhjes së vendndodhjes më të përshtatshme për infrastrukturën e mbetjeve.

Lokacionet përfundimtare të objekteve do të përcaktohen pas konsultimit me komunat dhe pas studimeve të fizibilitetit dhe VNM-ve që do të përpunohen gjatë maturimit të projektit.

5. Analiza Financiare

5.1. Kostoja e investimit

Investimet e Projektit përbëhen nga investime fillestare dhe ri-investimet. Plani i investimit përfshin zhvillimin e infrastrukturës së ndryshme gjatë gjithë periudhës së analizës:

- Investimet në periudhën 2024-2025 në rajonin e Prishtinës (fillimi i operimit në vitin 2026):
  - Pajisjet e grumbullimit të MNRR;
  - Magazinimi i përkohshëm i MNRR;
  - Objektet e rikuperimit/riciklimit/trajtim;
  - Deponitë e MNRR;
- Instalimi i pajisjeve mobile të grumbullimit të MNRR në rajonet e Ferizajt, Prizrenit, Gjilanit, Pejës dhe Mitrovicës në vitin 2024;
- Investimet në periudhën 2027-2028 në rajonin e Ferizajt, Prizrenit dhe Gjilanit (fillimi i operimit në vitin 2029):
  - Pajisjet e grumbullimit të MNRR;
  - Magazinimi i përkohshëm i MNRR;
  - Objektet e rikuperimit/riciklimit/trajtim;
  - Deponitë e MNRR;
- Investimet në periudhën 2028-2029 në rajonin e Pejës dhe Mitrovicës (fillimi i operimit në vitin 2030):
  - Pajisjet e grumbullimit të MNRR;
  - Magazinimi i përkohshëm i MNRR;
  - Objektet e rikuperimit/riciklimit/trajtim;
  - Deponitë e MNRR;

Tabela e mëposhtme paraqet kostot e investimit për sistemin e propozuar të menaxhimit të MNRR.

Tabela 5-1: Kosto e Investimit (EUR)

	Kostoja për njësi	Nr i njësive	Faza I :	Faza II:	Faza III:	Total
			2023 – 2025	2026 – 2028	2029 - 2030	
Pajisjet e grumbullimit të mbetjeve			3,374,000			3,374,000
7 m ³ Kontejner skip	2,000 (EUR/kontejner)	62	124,000	0		124,000
Kamionë plehrash me krahë rrotullues	150,000 (EUR/kamionë)	15	2,250,000	0		2,250,000
Kamionë të hapur	125,000 (EUR/kamionë)	8	1,000,000	0		1,000,000
Qendra Grumbullimi për Qytetarët			4,402,000	2,650,000	1,322,000	8,374,000
QGQ të mëdha	250,000 (EUR/QGQ)	7	1,500,000	250,000		1,750,000
QGQ të Mesme	150,000 (EUR/QGQ)	19	450,000	1,500,000	900,000	2,850,000
7 m ³ Kontejner skip	2,000 (EUR/kontejner)	87	22,000	100,000	52,000	174,000
20 m ³ Kontejner skip	10,000 (EUR/kontejner)	58	90,000	360,000	130,000	580,000

	Kostoja për njësi	Nr i njësive	Faza I :	Faza II:	Faza III:	Total
			2023 – 2025	2026 – 2028	2029 - 2030	
30 m ³ Kontejner skip	15,000 (EUR/kontejner)	132	1,980,000			1,980,000
Ngarkues/Kamionë me rrëshqitje	40,000 (EUR/ngarkues)	26	360,000	440,000	240,000	1,040,000
Impiantet e trajtimit të MNRR			12,160,000	4,200,000	2,620,000	11,140,000
Regjioni i Prishtinës			4,320,000			4,320,000
Objekti			3,720,000			3,720,000
Shtypës mobil	200,000 (EUR/shtypës)	3	600,000			600,000
Regjioni i Ferizajit				1,210,000		1,210,000
Objekti				1,010,000		1,010,000
Shtypës mobil	200,000 (EUR/shtypës)	1		200,000		200,000
Regjioni i Prizrenit				1,780,000		1,780,000
Objekti				1,380,000		1,380,000
Shtypës mobil	200,000 (EUR/shtypës)	2		400,000		400,000
Regjioni i Gjilanit				1,210,000		1,210,000
Objekti				1,010,000		1,010,000
Shtypës mobil	200,000 (EUR/shtypës)	1		200,000		200,000
Regjioni i Pejës				1,210,000		1,210,000
Objekti				1,010,000		1,010,000
Shtypës mobil	200,000 (EUR/shtypës)	1		200,000		200,000
Regjioni i Mitrovicës				1,410,000		1,410,000
Objekti				1,010,000		1,010,000
Shtypës mobil	200,000 (EUR/shtypës)	2		400,000		400,000
Objektet e asgjësimit të MNRR			3,000,000	3,500,000	3,000,000	9,500,000
Regjioni i Prishtinës			3,000,000			3,000,000
Regjioni i Prizrenit				2,000,000		2,000,000
Regjioni i Gjilanit				1,500,000		1,500,000
Regjioni i Pejës					1,500,000	1,500,000
Regjioni i Mitrovicës					1,500,000	1,500,000
TOTALI			15,096,000	10,350,000	6,942,000	32,388,000
Buxhet rezerve për aktivitetet e paparashikuara në projekt	10% e koston së investimit (përfshijë pajisjet e lëvizshme)		747,000	750,000	527,000	2,024,000
Projektimi / Mbikëqyrja	4,5% e koston së investimit		527,490	465,750	347,760	1,341,000

	Kostoja për njësi	Nr i njësive	Faza I :	Faza II:	Faza III:	Total
			2023 – 2025	2026 – 2028	2029 - 2030	
	(përfshijë kostot e grumbullimit)					
TOTALI I PËRGJITHSHËM			16,370,490	11,565,750	7,816,760	35,753,000

5.2. Kostot e Operimit

Kostot operative bazohen në kostot direkte të infrastrukturës së krijuar gjatë periudhës së investimit (grumbullimi dhe magazinimi i përkohshëm i MNRR, pajisjeve të rikuperimit/riciklimit/trajtimit, deponitë e reja të MNRR) dhe kostot administrative. Kostot operative janë përmbledhur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 5-2: Kostot e parashikuara operative (EUR/vit)

Kategoria e kostos	2026	2029	2030	2040
Grumbullimi i MNRR	282,536	490,633	663,355	1,431,287
Magazinimi i përkohshëm i MNRR	415,712	798,677	1,055,265	1,911,119
Rikuperim/riciklim/trajtim	517,811	2,391,557	2,567,019	3,927,146
Menaxhimi i mbetjeve të rrezikshme	1,569,644	1,771,729	3,593,173	7,752,803
Deponia e MNRR	78,362	265,456	435,303	558,608
Kostot Administrative	286,407	571,805	831,411	1,558,096
Totali	3,150,472	6,289,856	9,145,525	17,139,059

Ri-investimet thelbësore nevojiten gjithashtu gjatë periudhës së referencës për të zëvendësuar makineritë dhe pajisjet kur të arrijnë fundin e jetëgjatësisë së tyre ekonomike.

Këto kosto vlerësohen të jenë rreth 21.2 milionë euro për periudhën 2032 - 2040.

5.3. Të ardhurat të jo-tarifuar

Priten të ardhura nga riciklimi dhe shitja e materialeve të ndërtimit të rikuperuara. Supozohet se çmimi mesatar për njësi i materialeve të rikuperuara nga MNRR është 1.5 Eur/m³. Gjithashtu supozohet se sasia e materialeve të shitura varet drejtpërdrejt nga sasia e MNRR që shkon në rrjedhën e rikuperimit/riciklimit/trajtimit. Konkretisht, supozohet se 10% (deri në 2029) dhe 15% (nga 2030) e rrymës së lartpërmendur është duke u shitur. Shuma e të ardhurave vlerësohet nga ~30,000 EUR/vit deri në vitin 2028 në ~ 150,000 EUR/ton në vitin 2040.

5.4. Llogaritja e tarifave dhe përballueshmëria

Tarifa duhet të jetë e mjaftueshme për të mbuluar të gjitha kostot e mbledhjes, riciklimit, trajtimit dhe asgjësimit të MNRR, duke përfshirë ri-investimet.

Tarifa (Eur/ton) duhet të llogaritet në bazë të kostove operacionale në zonën e shërbimit (rajon/komunë/grup komunash), kostot administrative që i atribuohen qendrave të kostove/të ardhurave (QK/A) të MNRR, kontingjenteve (rezervës së rrezikut) dhe sasia e MNRR në zonën e QK/A të MNRR.

Hapat e mëposhtëm duhet të ndërmerren për të vendosur tarifën për MNRR të grumbulluara:

1. Vlerësimi i sasisë së MNRR të gjeneruar, mbledhur dhe dorëzuar në impiantet e riciklimit dhe deponitë rajonale të MNRR në Q/KA të MNRR;
2. Vlerësimi i kostove direkte të menaxhimit të MNRR (kostot e investimeve, operimit dhe mirëmbajtjes):
  - a. Kostot e aktiviteteve të reduktimit të MNRR në Q/KA të MNRR;
  - b. Kostot e grumbullimit dhe transportit;
  - c. Kostot e impiantit të riciklimit/trajtimit;
  - d. Kostot e asgjësimit;
  - e. Kostot e tjera direkte të menaxhimit të MNRR;
3. Vlerësimi i të ardhurave të tjera (përveç tarifave) të të gjitha objekteve të trajtimit dhe asgjësimit të MNRR;
4. Vlerësimi dhe shpërndarja e kostove administrative dhe të tjera të përgjithshme për Q/KA të MNRR;
5. Vlerësimi i rasteve të paparashikuara dhe fitimi normativ;
6. Llogaritja e tarifës së menaxhimit të MNRR në Q/KA të MNRR.

Vini re se tarifa duhet të vendoset/planifikohet në mënyrë të tillë që të sigurojë: qëndrueshmërinë financiare të aktiviteteve të menaxhimit të MNRR dhe stabilitet relativ të tarifës nga viti në vit.

Komponentët kryesorë të vlerësimit të tarifave janë renditur më poshtë:

- Tarifat do të vendosen për shumat e MNRR të mbledhura veçmas.
- Tarifa e kërkuar për m³ mbetje të grumbulluara mbulon kostot vjetore, investimet dhe kostot e ri-investimit, të rregulluara nga të ardhurat jotarifore. Vihet re se tarifa nuk është vendosur në mënyrë specifike për t'u siguruar që të ardhurat vjetore përputhen saktësisht me kostot vjetore të vitit përkatës. Përdoret mekanizmi i vlerësimit largpamës që siguron grumbullimin e fondeve të mjaftueshme për të mbuluar kostot e ardhshme të ri-investimit dhe që norma e tarifës është relativisht e qëndrueshme dhe nuk rritet ose bie papritur nëse kostot përkatëse vjetore devijojnë nga mesatarja në mënyrë të konsiderueshme (për shembull për kostot e ri-investimit të njëhershëm).
- Vlerësimet e tarifave janë vendosur në nivelin që kërkohet për të mbuluar kostot në mënyrë që të sigurohet qëndrueshmëria financiare.

Paguesit përfundimtarë të tarifave të menaxhimit të MNRR janë klientët e shërbimeve të ndërtimit. Megjithatë, kompanitë e ndërtimit dhe kontraktorët mbeten palët e interesit të linjës së parë në zinxhirin e menaxhimit të MNRR, të cilët janë të parët që përballojnë çdo rritje në kostot e menaxhimit të MNRR dhe që janë drejtpërdrejt përgjegjës për pagesën e taksave të deponive. Prandaj, është e rëndësishme të vlerësohet barra e mundshme e kostos financiare të sistemit të ri të menaxhimit të MNRR në kontekstin e të gjithë sektorit të ndërtimit në Kosovë.

PBB-ja vjetore e projektuar e sektorit të ndërtimit të Kosovës është përdorur si përafëse për qarkullimin vjetor të sektorit të ndërtimit, duke reflektuar kapacitetin e sektorit për të përvetësuar kostot financiare shtesë të kompanive të reja për Menaxhimin e Mbeturinave të Ndërtimit dhe Rrënit.

6. Elementet ligjore / institucionale

6.1. Rregullimet Ligjore

Analiza e politikës dhe kornizës ligjore të Kosovës (Seksioni 2.1), identifikimi i fushave për përmirësim përmes amendamenteve të kërkesave ligjore të aplikueshme.

Janë parashikuar ndryshime ligjore:

- **Ndryshimi i Ligjit për Mbeturina (LpM) në:**

- (1) Përcaktimi i një kërkesë për ndalimin e MNRR nga deponitë e mbeturinave komunale;
- (2) Përcaktimi i ndarjes së përgjegjëse për MNRR ndërmjet nivelit kombëtar dhe lokal, ndërsa MNRR i atribuohet mbetjeve të veçanta me disa përgjegjësi komunale për MNRR të përcaktuara vetëm në Nenet 10, 15 dhe 40, duke përcaktuar në mënyrë eksplicite kërkesat për komunat për të ndarë vendet e depozitimit të MNRR dhe miratimin e rregullave për menaxhimin e këtyre mbeturinave. Megjithatë, formulimi i kërkesave të tjera duhet të rishikohet. Kërkesa për të zgjedhur ofruesit e shërbimeve në bazë të tenderit mund të interpretohet si një përkufizim për delegimin e detyrave të lidhura me MNRR tek entitetet ndërkomunale dhe duhet të zëvendësohet me një kërkesë për krijimin e subjekteve ndërkomunale (të përbashkëta) dhe zhvillimin e sistemeve të përbashkëta (rajonale) të menaxhimit të mbetjeve. Riformulimi i kërkesës së planifikimit mund të konsiderohet gjithashtu për të zhvendosur theksin nga termi i përgjithshëm i mbetjeve speciale në MNRR;
- (3) Zhvillimi i një raporti që do të përdoret nga prodhuesit e MNRR sipas Nenet 58 të LpM, ndërsa Neni VI i referohet zbatueshmërisë vetëm të objekteve të trajtimit, dhënia e udhëzimeve të hollësishme për plotësimin e formularit (në menyrë alternative, kërkesat e raportimit dhe formulari i raportit mund t'i bashkëngjiten UA në MNRR - shih më poshtë);
- (4) Ndryshimi i Nenet 71 dhe 73 të Ligjit për Mbeturina për eliminimin e titullit të kundërvajtjeve nga neni. 73 dhe për të renditur të gjitha shkeljet sipas Nenet 71, ndërsa referenca aktuale për veprat sipas Nenet 73 si të vogla është i pasaktë dhe ofron arsye për shmangie të shumicës së kërkesave me rrezikun e pagesës së një gjobe deri në 5000 euro.;
- (5) Ndryshimi i Nenet 71 rritja e kufirit të sipërm të gjobës në 100 000 euro, rritja e gjobave për personat përgjegjës të subjekteve juridikë në 1 000 deri në 5 000 euro.

- **Ndryshimi i Udhëzimit Administrativ për menaxhimin e MNRR në:**

- (1) Paraqitja e kërkesave për kompanitë e ndërtimit për të aplikuar planet e menaxhimit të mbetjeve në vend dhe auditimet para rrenimit, dhe kërkesat për ndarjen e mbetjeve të krijuara në fraksione specifike;
- (2) Prezantimi i formularëve të planeve të MNRR në terren dhe auditimeve para rrenimit dhe udhëzimeve të hollësishme për plotësimin e formularëve;
- (3) Prezantimi i një kërkesë për auditimet para rrenimit për të parë së pari opsionin selektiv të rrenimit në vend të rrenimit të zakonshëm dhe për të paraqitur argumente nëse mbizotrojnë demolimet e zakonshme;
- (4) Prezantimi i një kërkesë minimale për klasifikimin e mbetjeve në vend në fraksione që do të mbahen veçmas në kantierin e ndërtimit, p.sh. MNRR inerte, mbetje të riciklueshme, mbetje të rrezikshme, mbetje të pa riciklueshme, mbetje që përmbajnë asbest, mbetje të përziera komunale dhe mbetje të tjera nëse janë të aplikueshme;

- (5) Paraqitja e kërkesave për regjistrimin dhe raportimin e MNRR, veçanërisht në lidhje me prezantimin e planeve të MNRR në terren dhe auditimeve para rrënit, përkatësisht ndryshimin e Nenit 19 në vend që ti referoherohemi Nenit 58 të LpM;
- (6) Zhvillimi dhe aneksimi në udhëzimin administrativ të një formulari/raporti përkatës dhe udhëzime të hollësishme për plotësimin e këtij raporti, në vend të ref. Shtojcës VI të LpM, i cili është i zbatueshëm vetëm për objektet e trajtimit;
- (7) Prezantimi i një kërkesë për paraqitjen e dëshmimeve të dorëzimit të MNRR-së së ndarë në objektet e duhura të trajtimit ose asgjësimit në formën e fletëdërgesave, faturave dhe çdo dokumenti tjetër që vërteton dorëzimin e MNRR-së për trajtimin dhe asgjësimin e duhur, bëni ref. në UA për Mbetjet e Rrezikshme re. kërkesat specifike dhe fletëngarkesë (shih ndryshimet e propozuara në UA për Mbeturina të Rrezikshme);
- (8) Prezantimi i kostove për menaxhimin e MNRR që ngarkohen nga kompanitë e ndërtimit për grumbullimin, transportin dhe pranimin e MNRR në instalimet rajonale, në vend të kostove të ekzekutimit nga komuna sipas nenit. 18;
- (9) Harmonizimi i definicionit të MNRR me përkufizimin e këtyre mbeturinave në ndryshimet e ligjit në LpM;
- (10) Zëvendësimi ref. Shtojcës 3, lista H e Ligjit për Mbeturina duke iu referuar Shtojcës 1 të Ligjit për Ndryshimin e LpM;
- (11) Zhvillimi dhe përfshirja e udhëzimeve të detajuara për metodat e trajtimit të MNRR, në vend që të mbështetet në aktet nënligjore të komunave sipas nenit. 10, i cili duhet të ndryshohet duke ju referuar udhëzimit;
- (12) Përfshirja e kërkesave specifike, procedurat dhe udhëzimet e detajuara për inspektimin mbi menaxhimin e MNRR, në vend të ref. në Nenin 20 të UA të Nenin 63 dhe 66 të LpM;
- (13) Paraqitja e një kërkesë për të inspektuar disponueshmërinë e planeve të MNRR në vend, auditimet para demolimit, regjistrimet e MNRR, ndarjen e MNRR në fraksione, dëshminë e dorëzimit të MNRR të operatorëve të licencuar;
- (14) Paraqitja e kërkesave dhe udhëzimeve të detajuara të sigurisë për trajtimin dhe transportin e fraksioneve të rrezikshme të MNRR, në veçanti asbestit;
- (15) Paraqitja e kërkesave të zbatueshme për trajtimin në vend të MNRR me anë të pajisjeve mobile nga kompanitë e ndërtimit, që mund të zgjedhin ta bëjnë këtë dhe përcaktojnë kërkesat përkatëse të lejeve;
- (16) Shtojca e udhëzimeve përkatëse të UA për klasifikimin e MNRR (si të vlerësohen dhe klasifikohen mbetjet sipas Katalogut Shtetëror të Mbetjeve), standardet dhe procedurat për vlerësimin e prodhimit dhe menaxhimit të MNRR, mbulimin e kostos, llogaritjen e tarifave dhe çdo gjë tjetër të aplikueshme (shih masat 1.5, 2.2, 4.2);
- **Ndryshimi i Ligjit për Ndërtim** t'i referohet UA të ndryshuar për MNRR në lidhje me një sërë kërkesash që duhen ndjekur nga kompanitë e ndërtimit në menaxhimin e tyre për MNRR;
- **Ndryshimi i UA për dhënien e lejeve të ndërtimit për:**
  - (1) Prezantimi i kërkesave që dokumentet e projektimit të përfshijnë informacionin mbi sasi të MNRR të gjeneruara në të ardhmen në total dhe sipas fraksioneve të veçanta sipas peshës, metodave të planifikuara të trajtimit, ripërdorimit, dorëzimit dhe destinacionit përfundimtar. Nëse dokumentet e projektimit humbasin këtë informacion të menaxhimit të MNRR, lejet e ndërtimit nuk duhet të lëshohen

nga MMPHI (për ndërtimet e Kategorisë III me rrezik të lartë) dhe nga komunat (për ndërtimet e Kategorisë I dhe II me rrezik të ulët dhe të mesëm). Kërkesa të reduktuara për Kategorinë I, konstruktionet mund të merren parasysh;

- (2) Referimi i planeve të MNRR në vend dhe auditimeve para-rrënit në UA mbi MNRR që do të zhvillohen bazuar në informacionin e projektimit të ndërtesës (1);
- Të ndryshohen **procedurat për lëshimin e certifikatave të banimit** duke paraqitur kërkesën për të dorëzuar raporte për zbatimin e planeve të MNRR në terren dhe auditimet e para-rrënit të mbështetura nga fatura, vertetim pagese, certifikata për dorëzim të rregullt, trajtim dhe ripërdorim të MNRR. Mungesa e raporteve në fjalë dhe dokumenteve duhet të jetë bazë për refuzimin e lëshimit të certifikatave të banimit;
- **Ndryshimi i UA për Mbetjet e Rrezikshme në:**
  - (2) Zëvendësohet Shtojca I e UA me Shtojcën I të Ligjit për Ndryshimin e LpM;
  - (3) Rishikimi i fletës shoqëruese për transportin e mbetjeve të rrezikshme për t'iu përshtatur formatit ndërkombëtar të aplikueshëm të një fletë-dërgese, dhënia e udhëzimeve të hollësishme për plotësimin e fletë-dërgesës (aktualisht referuar si fletë shoqëruese);
  - (4) Zhvillimi i një formulari të raportit për mbetjet e rrezikshme që duhet të plotësohet nga prodhuesit e mbetjeve, ndërsa formulari i referuar i raportit në Shtojcën VI të LpM është i zbatueshëm vetëm për objektet e trajtimit, duhet dhënë udhëzime të hollësishme për plotësimin e formularit të raportit;
  - (5) Prezantimi i kërkesave për regjistrim/raportim për eksportin e mbetjeve të rrezikshme dhe një formular raporti, dhënia e udhëzimeve të hollësishme për plotësimin e formularit të raportit.

6.2. Organizimi institucional për menaxhimin e MNRR

Për sa i përket gjenerimit të MNRR, rrjedhat e mëposhtme të mbetjeve duhet të trajtohen veçmas:

- ✓ MNRR e krijuar nga kompanitë e ndërtimit;
- ✓ MNRR e krijuar nga ekonomitë familjare.

Sistemi i menaxhimit të MNRR në zhvillim merret kryesisht me MNRR të krijuar nga kompanitë e ndërtimit.

MNRR të krijuara nga familjet rezultojnë nga riparime të vogla -Bëje vetë- (BV) dhe zakonisht menaxhohen nëpërmjet rrjedhës së mbeturinave komunale. Në të ardhmen, MNRR shtëpiake mund të pranohen nga familjet në QGQ/ pikat e shkarkimit dhe eventualisht të transportohen në vendet e riciklimit/deponimit. Kostoja e menaxhimit të MNRR shtëpiake do të mbulohet nga tarifat e përcaktuara nga komunat për menaxhimin e mbeturinave komunale.

Nuk ka marrëveshje bashkëpunimi ndërkomunale për të rregulluar marrëdhëniet ndërmjet komunave zotuese dhe ndërmjet komunave dhe KRU-ve të tyre. (Ligji për ndërmarrjet publike themeloi KRU-të para miratimit të ligjit për bashkëpunim ndërkomunal.)

Qasja rajonale (ndërkomunale) për zbatimin e sistemit të menaxhimit të MNRR rekomandohet për arsyet e mëposhtme:

- ✓ Përmasa të vogla, kapacitetet e pakta, burimet e pamjaftueshme financiare të komunave të veçanta e vështirësojnë përmbushjen e kërkesave, standardeve, detyrave dhe përgjegjësive në rritje;
- ✓ Shkalla e ekonomisë: sasi më e madhe e mbetjeve të menaxhuara do të thotë kosto më e ulët për njësi;
- ✓ Përzgjedhje më e lehtë e parcelave të tokave për vendet e menaxhimit të mbetjeve;
- ✓ Qasje më e lehtë në financim nga IFN dhe të investitorëve privatë;

- ✓ Mundësi për të ndarë ekspertizën dhe profesionistët.

Ligjet e Kosovës parashikojnë bashkëpunim vullnetar ndërkomunal. Sipas LpM, më shumë se dy komuna mund të zhvillojnë plane për menaxhimin lokal të mbetjeve dhe mund të bëjnë marrëveshje për menaxhimin e mbetjeve. UA për MNRR (neni 14) parashikon marrëveshje ndërkomunale për krijimin e vendeve të përbashkëta për "grumbullimin, trajtimin ose asgjësimin" e MNRR.

Ligji Nr. 04/L-10 për Bashkëpunimin Ndërkomunal (LpBN) rregullon lidhjen e marrëveshjeve të bashkëpunimit ndërkomunal dhe themelimin e subjekteve ndërkomunale.

Për qëllime të menaxhimit të MNRR në çdo rajon, entitetet ndërkomunale duhet të marrin përsipër të paktën përgjegjësitë e mëposhtme:

- ✓ Zbatimin e projektit rajonal të identifikuar;
- ✓ Të marrë përsipër detyrime financiare në lidhje me mbulimin e kostove të operacioneve të ardhshme;
- ✓ Operimi i infrastrukturës të MNRR ose delegimi i detyrave operacionale te ofruesit privatë të shërbimeve në bazë të tenderit.

LpBN ofron listën e mëposhtme të formave të bashkëpunimit (personat juridikë të përbashkët) për zgjedhjen e komunave bashkëpunuese:

- ✓ Trupi i përbashkët punues – shqyrton çështje të caktuara nga kompetencat komunale;
- ✓ Organi i përbashkët administrativ – kryen kompetenca të caktuara komunale;
- ✓ Të krijohet institucion i përbashkët publik në fushën e arsimit, shëndetësisë, kulturës, mbrojtjes sociale dhe të ngjashme;
- ✓ Ndërmarrja e përbashkët publike;
- ✓ Partneritet publiko-private.

Kërkohe një hulumtim legjislativ për të konkluduar në lidhje me formën më të përshtatshme të bashkëpunimit, gjegjësisht subjektin juridik që do të themelohet bashkërisht nga komunat për të ndërmarrë përgjegjësitë e mësipërme.

LpM dhe UA për MNRR duhet të ndryshohen dhe harmonizohen për të formuar kornizën për zhvillimin e sistemit të ardhshëm të menaxhimit të përbashkët të këtyre mbeturinave.

Ndryshimet e kërkuara janë renditur në seksionin 6.1 më sipër. Një nga çështjet kyçe është mungesa e kërkesës së detyrueshme që komunat të krijojnë sisteme ndërkomunale të menaxhimit të mbeturinave, e cila duhet të zgjidhet përmes ndryshimit të LpM (shih seksionin 6.1).

Çështja tjetër qëndron në Nenin 18 të UA për MNRR i cili kërkon që komunat t'i paguajnë tarifën subjekteve që mbledhin, trajtojnë dhe disponojnë MNRR në bazë të kontratës. Kjo do të thotë se komunat së pari duhet të mbledhin të hyrat e nevojshme për qëllime pagese. Në këtë rast, tarifën (tarifat e përdoruesit) duhet të vendosen mbi përdoruesit e objekteve të MNRR. Të ardhurat e mbledhura nga tarifën do të përdoren për të bërë pagesa për operatorët në bazë të kontratës, siç kërkohe nga UA për MNRR.

Përdoruesit e objekteve të MNRR janë kompanitë e ndërtimit, aktivitetet e të cilave gjenerojnë MNRR, kështu që tarifën e përdorimit duhet t'i vendosen kompanive të ndërtimit. Megjithatë, vendosja e tarifave të përdoruesit (pagesat fikse në buxhetin e komunës nga çdo përdorues) për një grup personash juridikë, si kompanitë e ndërtimit, nuk ka bazë ligjore, sepse tarifën e përdorimit zbatohen për banorët e një komune dhe bizneset që kanë zyra në këtë komunë. Gjeografia e aktiviteve të një kompanie ndërtimi mund të jetë dukshëm më e gjerë. Për më tepër, tarifën e tilla të përdoruesve nuk mund të pasqyrojnë shumën faktike të MNRR të mbledhura/dorëzuara dhe për këtë arsye do të ishte e padrejtë për pagesit, prodhimi i MNRR që mund të ndryshojë në mënyrë të

konsiderueshme dhe duhet të paguhet për njësi (m3 ose ton) të MNRR që ata gjenerojnë. Një pagesë fikse, në krahasim me një tarifë të ndryshueshme, nuk do të inkurajonte prodhuesit e MNRR që të parandalojnë/redukojnë gjenerimin e MNRR.

Prandaj, kërkesa e UA për MNRR për komunitat që të bëjnë pagesa sipas kontratave për menaxhimin e MNRR duhet të zëvendësohet, për shembull, me pagesa direkte (tarifa) nga kompanitë e ndërtimit tek operatorët për mbledhjen e MNRR, të cilët nga ana e tyre, bëjnë pagesat e tarifës së portës për personin e përbashkët juridik për dërgimin në instalimet rajonale bazuar në leximet e peshores.

6.2.1. Modeli 1: Personi juridik ndërkomunal përgjegjës për infrastrukturën rajonale

Modeli 1 bazohet në UA të ndryshuar dhe plotësuar në të ardhmen për MNRR, duke përfshirë tarifën e ngarkuar nga Subjekti Juridik i Përbashkët për pranimin e MNRR në instalimet rajonale.

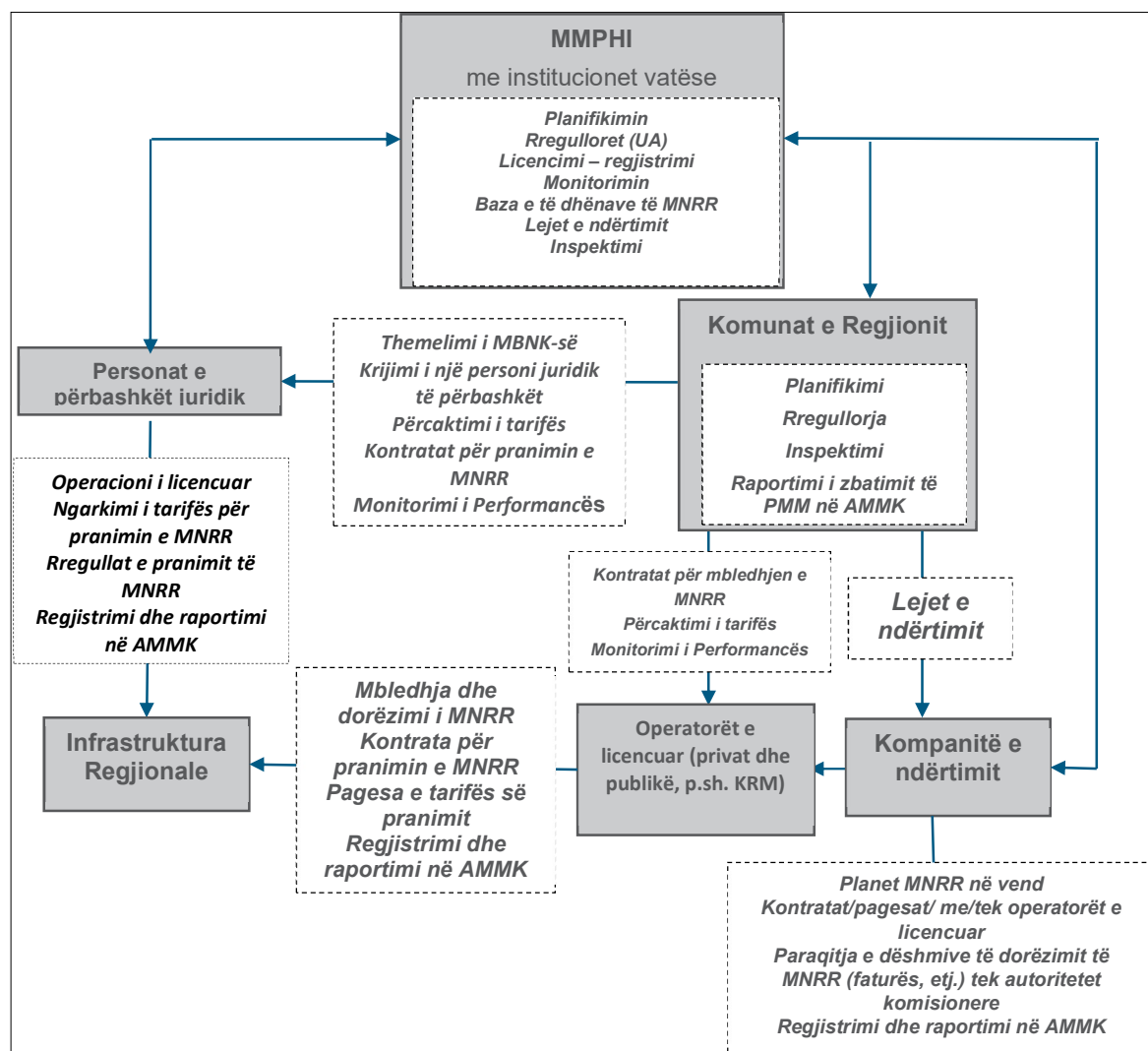

Figura 6-1: Modeli 1 për sistemin e ardhshëm të menaxhimit të MNRR ndërkomunale me entitetin e përbashkët juridik përgjegjës për instalimet rajonale

Komunitat përcaktojnë madhësinë e tarifave të pagueshme për mbledhjen dhe dorëzimin e MNRR. Pagesat e tarifave bëhen nga kompanitë e ndërtimit tek operatorët e licencuar për grumbullimin e MNRR të cilët më në fund kryejnë pagesën për pranimin e MNRR në instalimet rajonale pas dorëzimit.

Sa i përket kostos së MNRR të gjeneruar nga familjet gjatë punimeve të riparimit dhe që ndodhin në rrjedhën e mbetjeve komunale (që do të mbledhen përmes QGQ-ve/pikave të shkarkimit), ajo do të mbulohet nga tarifat e përdoruesit (tarifat për mbetjet e ngurta komunale) të aplikueshme për familjet siç përcaktohet nga komunat.

Një sërë kërkesash duhet të sigurojnë zbatimin e sistemit të propozuar të MNRR përmes kontrollit të flukseve të MNRR duke filluar me projektimin dhe lëshimin e lejes së ndërtimit deri në vënien në funksion të punës së përfunduar. Dokumentet e projektimit duhet të përfshijnë informacionin mbi sasinë e MNRR të gjeneruara në të ardhmen në total dhe sipas fraksioneve të veçanta sipas peshës, metodave të planifikuara të trajtimit, ripërdorimit, dorëzimit dhe destinacionit përfundimtar. Nëse dokumentet e projektimit humbasin këtë informacion të menaxhimit të MNRR, lejet e ndërtimit nuk duhet të lëshohen nga MMPHI (për ndërtimet e Kategorisë së III-të me rrezik të lartë) dhe nga komunat (për ndërtimet e Kat. I dhe II me rrezik të ulët dhe të mesëm). Bazuar në dokumentet e projektimit, kompanitë e ndërtimit duhet të përpilojnë planet e MNRR në terren dhe të ndërmarrin veprime për të zbatuar kërkesat e përshkruara për ndarjen, trajtimin, ripërdorimin dhe shpërndarjen e MNRR. Pas përfundimit të punës ndërtimore, dokumentet e vënies në punë (certifikatat e banimit) nuk duhet të lëshohen nga autoritetet përkatëse përpara se të marrin nga kompania ndërtuese dëshmitë e menaxhimit të duhur të MNRR. Dëshmia duhet të përfshijë raportin për zbatimin e planit të MNRR në terren të mbështetur nga fatura, certifikata për dorëzim të duhur, trajtim, ripërdorim të MNRR. Çdo devijim nga plani i MNRR në terren duhet të dokumentohet siç duhet.

Në mënyrë të ngjashme, lejet për rrënim duhet të lëshohen vetëm pasi të kryhet një auditim para-demolimit duke paraqitur detaje mbi totalin e MNRR që do të gjenerohet sipas peshës, fraksionet që do të ndahen sipas peshës, metodat e planifikuara të trajtimit, ripërdorimit, dorëzimit dhe destinacionit përfundimtar. Duhet të futet rrënimet selektive si metoda të preferuara të rrënit. Vënia në punë e punimeve të rrënit duhet gjithashtu të kërkojnë prova dokumentare (raport mbi zbatimin e auditimit para-rrënit, i mbështetur nga fatura, certifikata etj.) për trajtimin e duhur të mbetjeve të rrënit. Çdo devijim nga rezultati i auditimit duhet të dokumentohet siç duhet.

Raportet mbi zbatimin e planeve në terren dhe auditimet para rrënit, së bashku me faturat, certifikatat dhe dëshmitë tjera të trajtimit, ripërdorimit dhe dorëzimit të duhur të MNRR duhet të përdoren për raportimin e MNRR në MMPHI – DMMU dhe inspektorati. Të dhënat e paraqitura nga operatorët dhe nga kompanitë e ndërtimit duhet të kryqëzohen dhe të përdoren për verifikim. Devijimet e shumave të MNRR të trajtuara, të ripërdorura dhe të dorëzuara nga shumat e planifikuara të MNRR duhet të shërbejnë si bazë për inspekte.

Në të ardhmen, zgjidhjet dixhitale duhet të zbatohen për të gjurmuar MNRR nga pika e saj e gjenerimit deri në destinacionin përfundimtar. Një sistem dixhital i avancuar mund të zbatohet për të lidhur kompanitë e ndërtimit me ofruesit e shërbimeve për ofrimin e MNRR në objektet e kërkuara. Sistemi përfshin të dhënat e regjistrimit/raportimit për llojet dhe sasinë e mbetjeve të rikuperuara/trajtuara dhe të dorëzuara. Mundëson gjurmimin e automjeteve dhe në këtë mënyrë parandalon hedhjen e paligjshme.

6.2.2. Modeli 2: Subjekti juridik ndërkomunal përgjegjës për infrastrukturën rajonale dhe grumbullimin e MNRR

Delegimi i detyrave lidhur me zbatimin dhe funksionimin e sistemit të MNRR varet nga vendimet komunale. Nëse komunat vendosin kështu, përveç zbatimit dhe funksionimit të instalimeve rajonale, subjekti i përbashkët juridik mund të jetë përgjegjës për grumbullimin dhe dërgimin e MNRR në këto instalime. Subjekti i përbashkët juridik mund të transferojë mbledhjen e MNRR tek operatorët e licencuar. Për hirë të krahasimit, kontraktimi i jashtëm nuk është pasqyruar në modelin e mëposhtëm bazuar në supozimin se të gjitha shërbimet do të ofrohen nga personi i përbashkët juridik.

Delegimi në një njësi të vetme i të gjitha detyrave që lidhen me menaxhimin e MNRR ka një sërë përparësish, të tilla si mbajtja e një kontrolli më të madh politik mbi më shumë zona të shërbimit publik dhe tërheqja e fondeve

për të gjitha zonat e shërbimit në fushën e MNRR (si instalimet rajonale ashtu edhe pajisjet e grumbullimit). Vendimi përfundimtar varet edhe nga fakti nëse zhvillimi i sektorit privat është në unazën e vendimmarrjes së komunave bashkëpunuese.

Për ta përmbledhur një mundësi për të tërhequr fonde në më shumë zona shërbimi tingëllon si kriteri kryesor për delegimin në entitetin e përbashkët juridik të të gjitha përgjegjësive të lidhura me MNRR. Nga ky këndvështrim Modeli 2 duket më atraktiv.

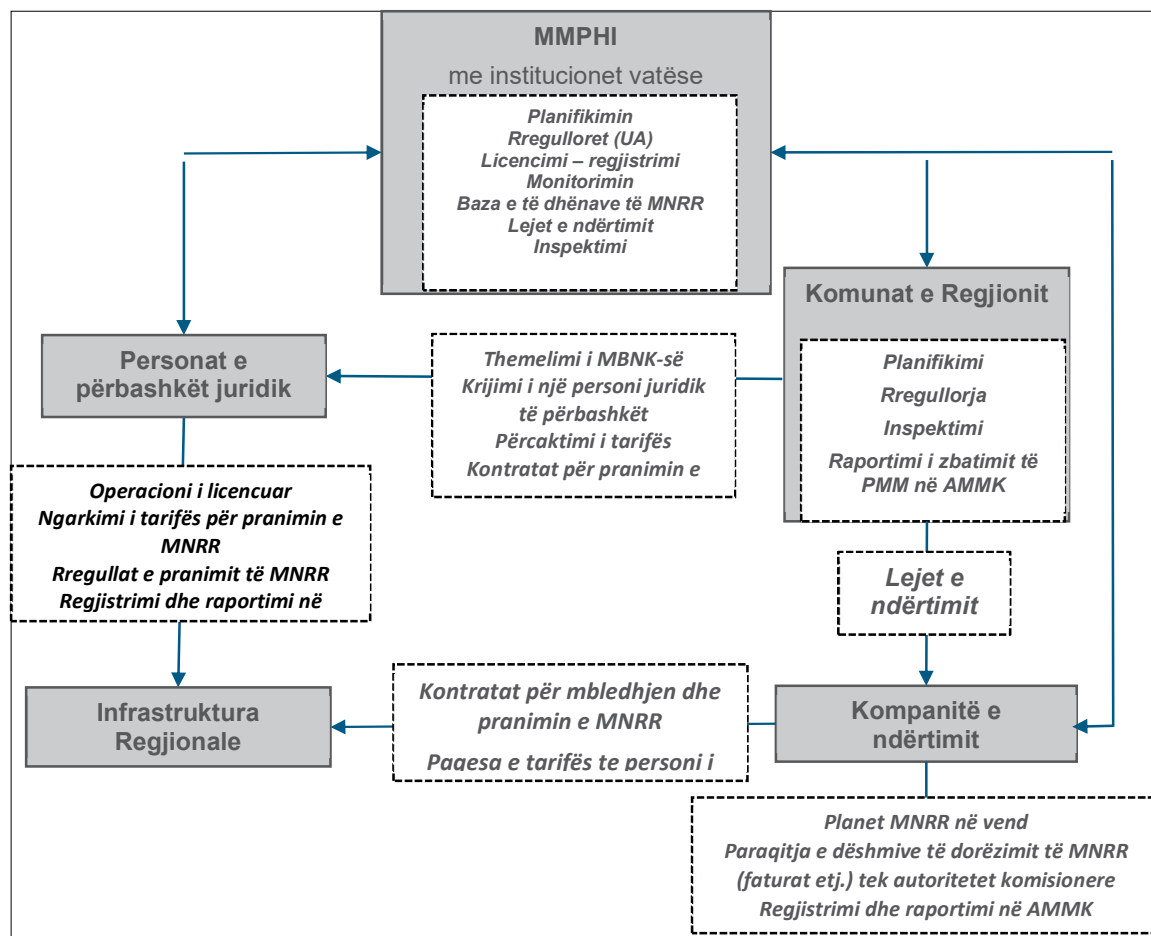

Figure 6-2: Modeli 2 për sistemin e ardhshëm të menaxhimit ndërkomunal të MNRR me entitetin e përbashkët juridik përgjegjës për instalimet rajonale dhe grumbullimin e MNRR.

6.2.3. Veprimet për bashkëpunim ndërkomunal në menaxhimin e MNRR

Bashkëpunimi ndërinstucional me intensitet të lartë dhe komunikimi ndërmjet palëve kryesore të interesit do të rriste ndjeshëm ndërgjegjësimin dhe do të lehtësonte pranimin e kërkesave të reja.

Në procesin e zhvillimit të kërkesave të reja, prezantimeve dhe diskutimeve ndërmjet MMPHI-së, komunave dhe kompanive të ndërtimit kërkohet që të paraqesin dhe marrin komentet si vijon:

1. Plani kombëtar për menaxhimin e MNRR,
2. Ndryshimet në kuadrin ligjor,
3. Planifikimi rajonal (i përbashkët) dhe
4. Modelet e propozuara ndërkomunale.

Kuadri ligjor i ndryshuar do të krijojë bazën për funksionimin e duhur të sistemeve rajonale të MNRR që do të zbatohet si në vijim:

1. Zhvillimi i përbashkët nga komunat rajonale (të përbashkëta) të menaxhimit të MNRR (gjithashtu do të kërkohet zhvillimi i studimeve të fizibilitetit rajonal, nëse pritet financimi i kostos së investimit nga IFN).
2. Hulumtimi legjislativ i formave të bashkëpunimit të listuara në LpBNK (Ligji për bashkëpunim ndërkomunal) për të lehtësuar vendimmarrjen e komunave në lidhje me statusin e ardhshëm juridik të subjektit të përbashkët juridik;
3. Fillimi i procedurës për themelimin e BNK-së siç është përshkruar nga LBNK, duke përfshirë sa vijon:
  - 3.1 Kryetari i komunës nismëtare harton dhe ia dorëzon Iniciativën për BNK Kuvendit të komunës inicuese;
  - 3.2 Pas miratimit (brenda 90 ditëve pas dorëzimit) Iniciativa për BNK u dërgohet komunave tjera dhe kryetari i komunës inicuese kontakton palët e tjera të interesuara për të diskutuar Iniciativën dhe për të filluar negociatat për marrëveshjen e ardhshme të BNK-së;
  - 3.3 Kuvendet e komunave tjera, nëse janë pozitive, marrin vendime (brenda 90 ditëve nga pranimi) për fillimin e negociatave në lidhje me bashkëpunimin e propozuar dhe nënshkrimin e marrëveshjes së bashkëpunimit ndërkomunal (MBNK);
  - 3.4 Me arritjen e mirëkuptimit të përbashkët dhe nënshkrimit të MBNK nga komunat, MBNK do të vlerësohet për ligjshmëri nga MAPL dhe do të publikohet në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës.;
4. Themelimi i entitetit të përbashkët juridik nga komunat e një rajoni të caktuar në bazë të KPMK-së dhe vendimeve të përbashkëta të komunave lidhur me delegimin e përgjegjësi të veçanta subjektit të përbashkët juridik;
5. Zbatimi i projekteve rajonale të identifikuar në planet rajonale (ndërkomunale) dhe studimet e fizibilitetit. Subjektet e përbashkëta juridike do të jenë përgjegjëse për zbatimin e projektit në çdo rajon.
6. Miratimi i tarifës për menaxhimin e MNRR, të llogaritur nga subjekti i përbashkët juridik me asistencë të jashtme;
7. Miratimi i rregullave të menaxhimit të MNRR të hartuara dhe propozuara nga subjekti i përbashkët juridik.

6.3. Roli i sektorit privat

Në menaxhimin e MNRR, numri më i madh i aktorëve i përket sektorit privat duke përfshirë kompanitë e ndërtimit si gjeneruesit kryesorë të MNRR dhe ofruesit e shërbimeve privatë të cilët, sipas ligjit, duhet të licencohen për të ofruar shërbime të lidhura me MNRR, por nuk janë.

Ndryshimet dhe plotësimet e propozuara në kuadrin ligjor do të rrisin përgjegjësitë e kompanive të ndërtimit. Përgjegjësitë kryesore të kompanive të ndërtimit do të jenë si më poshtë:

- ✓ Zhvillimi i planeve të MNRR në vend;
- ✓ Kryerja e auditimeve para-rrënit;
- ✓ Paraqitja e planeve dhe raporteve të auditimit pranë autoriteteve lëshuese të lejeve të ndërtimit me qëllim të marrjes së këtyre lejeve (MMPHI lëshon leje për ndërtimet të Kat. III-të me rrezikshmëri të lartë, ndërsa komunat lëshojnë leje për ndërtimet e Kat. I dhe II-të me rrezikshmëri të ulët dhe të mesme);
- ✓ Raport mbi zbatimin e planeve dhe auditimeve të MNRR në terren;
- ✓ Mblidhja e dëshmive për trajtimin dhe dorëzimin e duhur të MNRR (faturat, çertifikatat, të tjera sipas rastit) që do të dorëzohen me qëllim të vënies në punë (lëshimi i certifikatës së banimit).

Para dhe paralelisht me paraqitjen e këtyre kërkesave, kërkohen prezantime dhe diskutime me kompanitë e ndërtimit për të përcjellë mesazhin e nevojës për ndryshimet e ardhshme dhe për të marrë mendimet dhe propozimet.

Paralelisht me zhvillimin dhe miratimin e kërkesave, duhet të zhvillohen udhëzime për të mbështetur zbatimin praktik të kërkesave.

Në të ardhmen, kompanitë e ndërtimit duhet të inkurajohen të kërkojnë certifikimin SMAM. Pjesëmarrja e kompanive të ndërtimit në Skemat e Menaxhimit dhe Auditimit Mjedisor (SMAM) do të përmirësojë ndjeshëm performancën e tyre mjedisore, kryesisht në fushën e menaxhimit të mbetjeve. Pajtueshmëria me kërkesat e certifikimit SMAM i motivon kompanitë të kërkojnë zgjidhje të avancuara, të shikojnë mundësitë e hapura si rezultat i arritjeve shkencore, përvojës së vendeve të tjera dhe rezultateve të tyre.

Përfshirja e ofruesve të shërbimeve private në sistemin e ardhshëm të menaxhimit të MNRR varet kryesisht nga vendimet e komunave për të mbështetur zhvillimin e sektorit privat. Një nga modelet e rekomanduara për menaxhimin e ardhshëm të MNRR (Modeli 1) përfshin kontraktimin e ofruesve të shërbimeve të licencuara për qëllime të grumbullimit dhe transportit të MNRR. Ndërkohë që kërkesa për të pasur licencë është përcaktuar qartë në ligje, nuk ka operatorë të licencuar. Performanca private varet nga ekzistenca e drejtuesve të caktuar, p.sh. taksat ose tatimet për materialet natyrore, certifikimi i agregatit të ricikluar për të përmbushur kërkesat specifike dhe për t'u përdorur si materiale ndërtimi, çmime më të ulëta për agregatin e ricikluar në krahasim me agregatin me prejardhje natyrore, rregulloret, standardet, praktikat e zbatimit dhe ndërgjegjësimi. Megjithatë, kërkohet pak kohë për të prezantuar kërkesat dhe standardet dhe për të rritur ndërgjegjësimin, nëse autoritetet kombëtare dhe lokale vendosin të nxisin pjesëmarrjen private.

Modeli 1 do të mundësonte përfshirje më të gjerë të ofruesve të shërbimeve të sektorit privat, ndërsa infrastruktura rajonale do të zbatohet nga subjekti juridik ndërkomunal (i përbashkët), por grumbullimi dhe shpërndarja e MNRR do të ishte përgjegjësi e kompanive të licencuara private dhe publike. Në këtë rast, financimi i IFN-ve do t'i sigurohet infrastrukturës rajonale, por mjetet dhe pajisjet e grumbullimit do të kërkonin investime private (d.m.th., ofruesit e shërbimeve private do të investonin në kontejnerët dhe automjetet e nevojshme për të ofruar shërbimet e grumbullimit dhe dorëzimit).

Me krijimin e infrastrukturës rajonale nga subjekti i përbashkët juridik, do të hapeshin opsione shtesë për pjesëmarrjen e sektorit privat. Nëse vendoset nga komunat aksionere, infrastruktura rajonale mund të operohet nga një kompani private e licencuar, ndërsa subjekti i përbashkët juridik do të qëndrojë në krye të infrastrukturës. Edhe në rastin e Modelit 2, ekzistojnë opsione për përfshirjen e sektorit publik në bazë të tenderit. Ndërkohë që subjekti i përbashkët juridik qëndron në krye të infrastrukturës dhe pajisjeve të grumbullimit, të gjitha përgjegjësitë operacionale mund t'i delegohen në bazë të tenderit ofruesve të shërbimeve private. Vendimi përfundimtar për delegimin e përgjegjësiave operative tek ofruesit privatë të shërbimeve duhet të merret nga komunat në bazë të një analize të detajuar të të gjitha të mirave dhe të këqijave të secilit opsion.

Kompanitë private mund të përfshihen edhe përmes partneritetit publiko-privat, sipas procedurës së përcaktuar me Ligjin për Partneritetet Publiko-Privat. Ky opsion shihet si një mënyrë për të tërhequr investime private, kur burime të tjera financimi nuk janë të disponueshme ose janë më pak tërheqëse. Duhet të theksohet se investitorët privatë kërkojnë një kthim në investimet e tyre. Prandaj, mund të jetë e pamundur të tërheqësh ndonjë investim privat përpara se të vendoset sistemi i përcaktimit të tarifave dhe pagesave.

6.4. Kapacitetet e ardhshme administrative

Stafi i duhur i autoriteteteve kompetente kombëtare do të sigurojë përfshirjen dhe zbatimin e kërkesave të mësipërme në lidhje me menaxhimin e MNRR. Megjithatë, MNRR janë vetëm një pjesë e sistemit të menaxhimit

të mbetjeve dhe çështjet e kapaciteteve administrative të menaxhimit të mbetjeve nuk mund të zgjidhen vetëm përmes një projekti të lidhur me MNRR. Konsideratat e mëposhtme duhet të shihen si një paraqitje konceptuale e një faze shumë paraprake të kësaj çështjeje. Në të gjitha rastet, kërkohet një projekt mbarëkombëtar për të identifikuar nevojat për zhvillimin e kapaciteteve në menaxhimin e mbetjeve në përgjithësi, duke përfshirë menaxhimin e MNRR.

Përshkrimi i mëposhtëm i detyrës rekomandohet për shqyrtim në të ardhmen, për të siguruar formulimin dhe zbatimin e duhur të kërkesave për menaxhimin e mbetjeve, bazuar në përvojën e vendeve të tjera. Paraprakisht, mund të ketë nevojë që të ndërmerren detyrat e mëposhtme dhe kapacitetet përkatëse (përfshirë MNRR me kohë të pjeshme):

- ✓ Formulimi i kërkesave për menaxhimin e mbetjeve dhe lejet, zbatimi i kërkesave të para-anëtarësimit të BE-së, kriteret e përfundimit të mbetjeve, bashkëpunimi dhe koordinimi me AMMK-në në lidhje me regjistrin shtetëror të ofruesve të shërbimeve të menaxhimit të mbetjeve (2 specialistë për të mbuluar të gjithë sistemin e menaxhimit të mbetjeve, duke përfshirë MNRR);
- ✓ Formulimi i SMIM, parandalimi i mbetjeve dhe objektivat e ekonomisë qarkore, koordinimi i zbatimit, raportimi mbi zbatimin, përfshirë MNRR (1 specialist);
- ✓ Koordinimi i çështjeve të MNK, duke përfshirë MNRR të krijuara në familje si rezultat i aktiviteteve BV (1 specialist);
- ✓ Zhvillimi i sistemit informativ për menaxhimin e mbetjeve (përfshirë MNRR) në bashkëpunim me AMMK dhe specialistë të tjerë.

Mund të parashikohet që autoritetet kompetente kombëtare duhet të kenë një njësi strukturore që merret me çështjet e ndërtimit dhe strehimit. Do të kërkohet bashkëpunim i ngushtë midis specialistëve të ngarkuar me kërkesat e menaxhimit të mbetjeve dhe kësaj njësie në lidhje me ndryshimet e propozuara të kërkesave për lejet e ndërtimit dhe procedurat e lëshimit të certifikatës së banimit (shih më lart).

Ndërsa autoritetet kompetente kombëtare kryesisht merren me çështjet që lidhen me politikat, çështjet praktike të mbikëqyrjes së zbatimit të projekteve në fushën e mbrojtjes së mjedisit, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve në përgjithësi dhe MNRR në këtë rast të veçantë, mund t'i caktohen një institucioni nën MMPHI. Për shembull, një Njësi për Zbatimin e Projekteve (NJP) që merret me të gjitha projektet e financuara nga IFN-të dhe nga buxheti i shtetit mund të jetë pjesë e MMPHI. Funkzioni kryesor i NJP-së do të ishte koordinimi dhe mbikëqyrja në nivel kombëtar e projekteve mjedisore, numri i stafit do të varet nga numri dhe intensiteti i projekteve të planifikuara në vazhdimësi. Zakonisht një ose më shumë specialistë duhet të caktohen në një fushë specifike, si menaxhimi i mbetjeve (përfshirë MNRR), menaxhimi i ujit etj.

Autoritetet kompetente vendore kërkojnë staf për planifikimin e menaxhimit lokal të mbetjeve, rregullimin vendor të menaxhimit të mbetjeve, koordinimin dhe kontrollin e zbatimit, raportimin, mbikëqyrjen e subjekteve publike dhe private që operojnë në fushën e menaxhimit të mbetjeve, zbatimin e projekteve lokale dhe të përbashkëta në menaxhimin e mbetjeve, koordinimin e përcaktimit të tarifave (të gjitha duke përfshirë MNRR). Numri faktik i stafit zakonisht ndryshon në varësi të madhësisë së komunës dhe fushëveprimit të detyrave të ndërmarra. Në bazë të vendimeve komunale, disa nga detyrat mund t'i delegohen subjekteve të përbashkëta juridike, duke reduktuar kështu nevojën për kapacitete administrative në nivel komune.

Kapacitetet e inspektimit përgjithësisht njihen si të pamjaftueshme. Kërkohet vlerësimi i zhvillimit të ardhshëm të kapaciteteve të inspektimit mjedisor. Vlerësimi mund të sigurojë një sërë përfundimesh dhe opsionesh zhvillimi. Si shembull, mund të ketë nevojë për të rishqyrtuar shpërndarjen e përgjegjësive ndërmjet inspektimeve kombëtare dhe komunale. Aktualisht, si inspektorët shtetërorë ashtu edhe ata komunal janë përgjegjës për inspektimin mjedisor, i cili mund të ketë nevojë për përpjekje të shtuara koordinuese për të shmangur punën e

dyfishtë. Është më e zakonshme që inspektimi shtetëror i mjedisit të jetë përgjegjës për kontrollin e përputhshmërisë me kërkesat mjedisore të miratuara në nivel kombëtar, ndërsa inspektorët komunalë janë përgjegjës për kontrollin e përputhshmërisë me kërkesat e miratuara në nivel lokal. Zbatimi i kësaj ndarje të përgjegjësisë të inspektimit do t'i vendoste komunat përgjegjëse për çështjet e tyre të brendshme vetëm siç rregullohet me rregullat (urdheresat) komunale. Pajtueshmëria me UA për MNRR, për shembull, klasifikimi i MNRR në fraksione sipas kërkesave të përcaktuara dhe sipas planit të miratuar në terren do të duhej të kontrollohej nga inspektorët e autoritetit kompetent kombëtar. Kështu, parashikohet nevoja për kapacitete shtesë të inspektimit mjedisor. Shpërndarja e kapaciteteve ndërmjet institucioneve do të varet nga shpërndarja e përgjegjësisë dhe fushëveprimi përkatës i punës.

Në të gjitha nivelet, nevoja për trajnime dhe udhëzime, si dhe mjete dixhitale konsiderohet e lartë për shkak të kompleksitetit të çështjes. Përshkrimet e mësipërme për kapacitetet e ardhshme administrative mund të shihen vetëm si shembuj të bazuar në përvojën e vendeve të tjera. Rekomandimet specifike dhe përfundimtare për ngritjen e kapaciteteve mund të jepen vetëm si rezultat i masave të përfshira në Planin e Veprimit.

7. Plani i veprimit

Masat që do të përdoren në kuadër të zbatimit të Planit të Menaxhimit të Mbetjeve të Ndërtimit dhe Rrënit (PMMNRR) mund të kategorizohen si më poshtë:

- Masat ligjore (ML): të gjitha dekretet, ligjet, rregulloret dhe aktet nënligjore të nevojshme për plotësimin e kuadrit ligjor për funksionimin pa probleme të sistemit të menaxhimit të Mbetjeve të Ndërtimit dhe Rrënit (MNRR);
- Masat Organizative – Administrative (MOA): aktivitete për ngritjen e kapaciteteve, veprime për forcimin e organizimit, monitorimit dhe kontrollit të operacioneve të menaxhimit të MNRR;
- Masat e infrastrukturës (MI): zhvillimi i infrastrukturës dhe blerja e pajisjeve (përfshirë studimet e nevojshme teknike);
- Masat financiare (MF): zbatimi i instrumenteve ekonomike, përcaktimi i tarifave;
- Rritja e ndërgjegjësimit – Informimi – Masat edukuese (RNIME)
- Planet – Udhëzimet – Specifikimet – Standardet – Studimet (PUSSS).

Tabelat e mëposhtme paraqesin masat e nevojshme për zbatimin e PMMNRR-së, subjektin përgjegjës për zbatimin e çdo mase, kohëzgjatjen e pritshme dhe burimin e financimit. Shpërndarja e masave është bërë sipas shtyllave strategjike dhe objektivave që janë identifikuar në seksionin 3.2. Objektivat, caqet dhe masat që parashikohen në Planin e Veprimit do të rishikohen dhe përshtaten, nëse është e nevojshme, 5 vite pas miratimit të PMMNRR.

Tabela 7-1: Plani i veprimit për zbatimin e PMNRR

Masa #	Kategoria e masës	Përshkrimi i Shkurtër i Masës	Subjekti Përgjegjës	Periudha e zbatimit	Burimi i financimit
1. Shtylla A: Politika, Legjislacioni dhe Zbatimi					
Objektivat Strategjike:					
(25) Të mbështesë aktivitetet e menaxhimit të MNRR me legjislacion praktik, efektiv dhe të zbatueshëm që plotëson legjislacionin ekzistues (Ligji për Mbeturina, UA për Menaxhimin e MNRR, Ligji për Ndërtim);					
(26) Për të siguruar që planifikimi afatgjatë i përdorimit të tokës për mjedisin është baza e të gjithë vendimmarrjes zhvillimore - Të koordinohen më mirë aktivitetet kombëtare të menaxhimit të MNRR dhe të sigurohet që plani të rishikohet dhe përditësohet periodikisht për të arritur synimin dhe qëllimin e deklaruar;					
(27) Të vendosë dhe forcojë procedurat për monitorimin dhe zbatimin;					
(28) Për të zhvilluar sistemin e informacionit;					
Objektivi specifik: Krijimi i kornizës së qartë të planifikimit që promovon bashkëpunimin ndërkomunal në shërbimet e menaxhimit të MNRR					
1.1	ML	Miratimi i PMNRR	MMPHI / Qeveria e Kosovës	2023	n.a.
1.2	ML	Rishikimi i kuadrit ligjor	MMPHI / Qeveria e Kosovës	2024-2026	n.a.
1.3	PUSSS	Përditësimi i Planeve Lokale të Menaxhimit të Mbetjeve për t'u përafuar me PMNRR	Komunat dhe/ose grupet komunale	2024 - 2025	Buxheti lokal
1.4	MOA / ML	Krijimi i bashkëpunimit ndërkomunal në menaxhimin e MNRR.	Autoritetet vendore në baza ndërkomunale / MMPHI (monitorojnë dhe lehtësojnë procesin)	2025 – 2028	Buxheti kombëtar Buxheti lokal
1.5	ML	Vendosja e objektivave të riciklimit, trajtimit dhe asgjësimit	MMPHI	2024 - 2025	n.a.
1.6	ML	Krijimi i sistemit të monitorimit dhe raportimit (raportet e vetë-monitorimit, kontrolli i pajtueshmërisë dhe inspektimet në terren)	MMPHI	2024 – 2025	n.a.
1.7	ML/MOA	Zhvillimi (ose përditësimi ekzistues) i një Sistemi Informativ të Menaxhimit të Mbeturinave (SIMM) gjithëpërfshirës dhe mirëfunksionues, duke përfshirë MNRR	MMPHI / Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK)	2024 – 2025	Buxheti kombëtar Donatorët
1.8	PUSSS	Studimi i të gjitha aspekteve të inspektimit mjedisor, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve, si dhe MNRR si pjesë e menaxhimit të mbetjeve	MMPHI / Autoritetet Vendore	2024 – 2025	Buxheti kombëtar Donatorët
1.9	MOA	Përmirësimi i kapaciteteve dhe mekanizmave për të siguruar kontrollin dhe zbatimin e duhur të pajtueshmërisë	MMPHI / Autoritetet Vendore	2024 – 2030	Buxheti kombëtar Buxheti lokal
2. Shtylla B: Financimi i Qëndrueshëm					
Objektivat Strategjike:					
(29) Të zhvillojë sisteme dhe programe të menaxhimit të MNRR të vetëqëndrueshme financiarisht;					
(30) Të miratojë dhe zbatojë instrumente ekonomike;					

Masa #	Kategoria e masës	Përshkrimi i Shkurtër i Masës	Subjekti Përgjegjës	Periodha e zbatimit	Burimi i financimit
2.1	MOA	Miratimi i vendimeve komunale për mbulimin e kostove të sistemeve të përbashkëta të menaxhimit të MNRR	Autoritetet vendore (si bashkëpronarë të objekteve të përbashkëta) / Subjektet e bashkuara / MMPHI (monitrojnë dhe lehtësojnë procesin)	2025 – 2026	n.a.
2.2	MF / PUSS / ML	Zhvillimi i një sistemi të duhur për financimin e aktiviteteve të menaxhimit të MNRR	MMPHI / MF / ME – në relacion me tarifat dhe taksat MAPL (në lidhje me IKP-të) Autoritetet Vendore (në lidhje me mobilizimin e fondeve) Sektori privat (si pjesë e tregut për materiale dytësore nga MNRR)	2024 – 2028	Buxheti Kombëtar
3. Shtylla C: Zhvillimi i Kapaciteteve Objektivat Strategjike: (31) Të përcaktojë rolet dhe përgjegjësitë në nivel kombëtar dhe lokal/zonë shërbimi; (32) Të forcohen kapacitetet e atyre që janë të përfshirë në menaxhimin e MNRR;					
3.1	MOA	Forcimi i kapaciteteve të të gjitha institucioneve të përfshira në MNRR	MMPHI / Autoritetet lokale	2024 – 2026	Buxheti Kombëtar Buxheti lokal
4. Shtylla C: Menaxhimi i Integruar i Qëndrueshëm i MNRR Objektivat Strategjike: (33) Për të rritur qëndrueshmërinë e praktikave të menaxhimit të MNRR; (34) Për të lëvizur në mënyrë progresive drejt një "ekonomie qarkore" dhe efikasitetit të burimeve; (35) Për të promovuar: <ul style="list-style-type: none"> ○ grumbullimi i veçantë i MNRR bazuar në material, d.m.th., druri, fraksionet minerale (betoni, tulla, pllaka, qeramika dhe gurë), materiale të kontaminuara. Përdorimi i rrënit selektiv; ○ menaxhimin e ndarë të mbetjeve të rrënit nga ndërtesat e vjetra që përmbajnë asbest dhe komponentë të tjerë të rrezikshëm; ○ ndarja e materialit në kantier; (36) Të promovojë hierarkinë e menaxhimit të mbetjeve – Të promovojë riciklimin dhe trajtimin e MNRR dhe të maksimizojë përdorimin; (37) Të reduktojë sasinë e MNRR-ve të deponuara dhe të hedhura; (38) Të promovojë bashkëpunimin ndërkomunal në menaxhimin e MNRR; (39) Të zhvillojë infrastrukturën e menaxhimit të MNRR dhe të mbështesë funksionimin dhe mirëmbajtjen e qëndrueshme; (40) Të planifikojë iniciativat për të përmirësuar rikuperimin e burimeve;					

Masa #	Kategoria e masës	Përshkrimi i Shkurtër i Masës	Subjekti Përgjegjës	Periudha e zbatimit	Burimi i financimit
(41) Të përmirësoj tregun për materialet e ricikluara të ndërtimit dhe rrënit; (42) Të hartojë standarde teknike për sektorin e ndërtimit dhe rrënit; (43) Të inkurajojë qasjen pjesëmarrëse gjatë zhvillimit dhe zbatimit të sistemit të menaxhimit të MNRR, duke përfshirë përfshirjen e sektorit joformal dhe promovimin e pjesëmarrjes private;					
Objektivat specifike: Krijimi i organizimit të duhur të grumbullimit, ruajtjes së përkohshme, trajtimit, riciklimit dhe asgjësimit: (44) Min. 40% e MNRR do të mbledhet veçmas deri në vitin 2030; (45) Min. 20% e MNRR do të rikuperohet/ripërdoret/riciklohet deri në vitin 2030; (46) Maksimumi 75% e MNRR do të asgjësohet në mënyrë të sigurtë deri në vitin 2030;					
4.1	PUSSS / MI	Zhvillimi i një rrjeti të objekteve të përshtatshme të grumbullimit, trajtimit dhe asgjësimit për MNRR, përfshirë asgjësimin e sigurtë të asbestit	MMPHI / Autoritetet Lokale / Sektori privat	2024-2030	Buxheti kombëtar Donatorët Sektori privat
4.2	PUSSS / ML	Krijimi i kornizës për funksionimin e objekteve të menaxhimit të MNRR, menaxhimin e sigurtë të materialeve të kontaminuara dhe asbestit dhe përdorimin e agregateve(materialeve) të përfuara nga MNRR në ndërtim	MMPHI	2024 - 2027	Buxheti Kombëtar
4.3	MF / MOA / RNIME	Nxitja e sektorit të ndërtimit për menaxhim të qëndrueshëm të MNRR	Autoritetet Lokale / Sektori privat / MMPHI (mbështetje)	Në mënyrë të përhershme	n.a.
4.4	ML	Ndryshimi i sistemit të ndëshkimit për asgjësimin e pakontrolluar të MNRR	MMPHI / MF / ME	2024- 2026	n.a.
4.5	MI	Rehabilitimi i vend-depozitimeve të MNRR	Autoritetet Lokale	2027-2031	Buxheti kombëtar Donatorët
5. Shtylla E: Ndërgjegjësimi/Konsultimi Publik Objektivat Strategjike: (47) Të rritet ndërgjegjësimi për sektorin e ndërtimit dhe publikun për përgjegjësitë e tyre në lidhje me menaxhimin e MNRR; (48) Të iniciojë një ndryshim të sjelljes për palët e interesit brenda sektorit të ndërtimit dhe rrënit;					
5.1	PUSSS	Plani i Angazhimit të Palëve të Interesit	MMPHI / Autoritetet Lokale	2024	Buxheti kombëtar Donatorët
5.2	RNIME	Angazhimi i Palëve të Interesit	MMPHI / Autoritetet Lokale	Në mënyrë të përhershme	Buxheti kombëtar Donatorët
5.3	RNIME	Zhvillimi i një fushate për informimin e qytetarëve për dispozitat e PMNRR dhe kërkesat në lidhje me grumbullimin dhe menaxhimin e mbetjeve të MNRR brenda çdo komune.	Autoritetet Lokale	2024 - 2025	Buxheti lokal

Tabela 7-2: Masat e propozuara për menaxhimin e MNRR

Masat #	Kategoria e masave	Përshkrimi i masës
1.1	ML	Miratimi i PMNRR Konsultimi i versionit përfundimtar të PMNRR ndërmjet palëve të interesit Versioni përfundimtar të miratohet nga MMPHI dhe Qeveria e Kosovës – Nxjerrja e Vendimit përkatës
1.2	ML	Përshkruar në <u>seksionin 6.1</u>
1.3	PUSSS	Përditësimi i Planeve Lokale të Menaxhimit të Mbetjeve për t'u përafuar me PMNRR në lidhje me: - Inkorporimin i dispozitave ligjore të reja; - Miratimi i objektivave të menaxhimit të MNRR; - Identifikimi i Infrastrukturës që do të zhvillohet; - Miratimi i masave dhe burimet e financimit për zbatimin e sistemit të menaxhimit të MNRR.
1.4	MOA	Krijimi i bashkëpunimit ndërkomunal në menaxhimin e MNRR Zbatimi i sistemeve të përbashkëta (rajonale) të menaxhimit të MNRR nga komunat e territoreve që do të shërbehen nga objektet e përbashkëta të MNRR në mënyrën e mëposhtme: (1) Miratimi i vendimeve komunale nga kuvendet për zbatimin e kërkesave të Ligjit për bashkëpunim ndërkomunal (BNK) për inicimin e procedurës për themelimin e bashkëpunimit ndërkomunal, duke përfshirë edhe marrëveshjen për bashkëpunim ndërkomunal; (2) Zhvillimi i përbashkët i planeve të përbashkëta komunale (rajonale) të menaxhimit të MNRR (si dhe planet e menaxhimit të MNRR dhe studimet e fizibilitetit për të tërhequr financimin e Institucioneve Financiare Ndërkombëtare); (3) Themelimi i subjektit të përbashkët juridik dhe delegimi i përgjegjësisë, duke përfshirë këtu zbatimin e projekteve të përbashkëta të identifikuar në planet e përbashkëta dhe studimet e fizibilitetit. (Përgjegjësitë e para të subjekteve të përbashkëta juridike, përpara zbatimit dhe fillimit të funksionimit, do të jenë të vepojnë si njësi e zbatimit të projektit, të llogarisin dhe të inicojnë miratimin e tarifës për MNRR sipas metodologjisë së zhvilluar në nivel kombëtar);
1.5	ML	Vendosja e objektivave të riciklimit, trajtimit dhe asgjësimit Inkorporimi i objektivave të menaxhimit të MNRR të përfshira në PMNRR në Strategjinë e rishikuar që do të përpunohet Metodologjia e detajuar për llogaritjen e këtyre objektivave duhet të jetë e përfshirë në UA për MNRR
1.6	ML	Krijimi i sistemit të monitorimit dhe raportimit (raportet e vetë-monitorimit, kontrolli i pajtueshmërisë dhe inspektimet në terren) Miratimi i dispozitës ligjore për monitorimin dhe raportimin e gjenerimit dhe menaxhimit të MNRR nga të gjitha palët e interesuara, përkatësisht Sektori i Ndërtimit, Operatorët e objekteve të menaxhimit të MNRR, autoritetet lokale dhe autoritetet qendrore.
1.7	ML/MOA	Zhvillimi (ose përditësimi ekzistues) i një SIMM gjithëpërfshirës dhe mirëfunksional, duke përfshirë MNRR Kjo masë duhet të lidhet me SIMM për t'u referuar MNRR (përfshirë të dhënat për gjenerimin, menaxhimin, objektet, operatorët, lejet, etj..)
1.8	PUSSS	Studimi i përgjithshëm i të gjitha aspekteve të inspektimit mjedisor, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve, si dhe MNRR si pjesë e menaxhimit të mbetjeve, për të: (1) Vlerësuar fushën e inspektimit mjedisor, identifikimin e nevojave për zhvillimin dhe trajnimin e kapaciteteve përkatëse, opsionet për

Masat #	Kategoria e masave	Përshkrimi i masës
		<p>ristrukturimin e mundshëm, trajnimin dhe zhvillimin e kapaciteteve;</p> <p>(2) Identifikuar nevojën për mjete dixhitale të lidhura me (SIMM) dhe lehtësimin e identifikimit të objekteve dhe aktiviteteve që do të inspektohen, gjenerimin e listave kontrolluese, letrave dhe raporteve;</p>
1.9	MOA	<p>Përmirësimi i kapaciteteve dhe mekanizmave për të siguruar kontrollin dhe zbatimin e duhur të pajtueshmërisë</p> <p>Forcimi i kapaciteteve të MMPHI, në aspektin e burimeve njerëzore, procedurave dhe burimeve financiare</p> <p>Mbështetja e mbledhjes së veçantë të MNRR duke intensifikuar inspektimet dhe kontrollet për t'u marrë me grumbullimin e përzier të MNRR dhe asgjësimin e paligjshëm të tij. Autoritetet kombëtare dhe lokale të sigurojnë burimet dhe procedurat e nevojshme për inspektimet</p>
2.1	MOA	<p>Miratimi i vendimeve komunale për mbulimin e kostove të sistemeve të përbashkëta të menaxhimit të MNRR, duke përfshirë:</p> <p>(1) Miratimi i tarifës për menaxhimin e MNRR, të llogaritur nga Entiteti (Juridik) i Përbashkët me asistencë të jashtme;</p> <p>(2) Miratimet e rregullave të menaxhimit të MNRR-së siç janë zhvilluar dhe propozuar nga Entiteti (Juridik) i Përbashkët;</p>
2.2	MF / PUSS / ML	<p>- Zhvillimi i një sistemi të duhur për financimin e aktiviteteve të menaxhimit të MNRR:</p> <p>- Hartimi i një plani për mbulim të kostos;</p> <p>- Prezantimi i instrumenteve ekonomike;</p> <p>- Përgatitja e sistemit të Indikatorëve kyç të performances (IKP-ve) për monitorimin e treguesve financiarë dhe ekonomikë të zhvillimit të sektorit të MNRR: do të zhvillohet një grup treguesish specifikë dhe të matshëm për të monitoruar qëndrueshmërinë e sistemit. Gjithashtu do të përcaktohet edhe metodologjia për llogaritjen e këtyre IKP-ve.</p> <p>- Mobilizimi i financimit për infrastrukturën e sistemit të menaxhimit të MNRR: Burimet e financimit mund të përfshijnë:</p> <p>o Buxheti Kombëtar;</p> <p>o Buxheti Lokal;</p> <p>o IFN-të;</p> <p>o Sektori privat</p> <p>- Zhvillimi i udhëzimeve, metodologjisë dhe formulave për zhvillimin e tarifave / taksave të MNRR të lidhura me koston aktuale të menaxhimit të mbetjeve, duke detajuar se si faturohen mbetjet në bazë të metodologjisë së zhvilluar tashmë për llogaritjen e gjenerimit të mbetjeve (udhëzime që duhet të përfshihen në lidhje me UA në MNRR)</p> <p>- Zhvillimi i tregut për materialet dytësore të gjeneruara nga MNRR, nëpërmjet lehtësimit tatimor ose instrumenteve të tjera: Lloji i instrumenteve që do të zbatohen dhe duke detajuar se si do të zbatohen këto instrumente, do të përshkruhen si dhe reformat e nevojshme në elementet teknike dhe institucionale të sistemit të menaxhimit të mbetjeve</p>
3.1	MOA	<p>Forcimi i kapaciteteve të të gjitha institucioneve të përfshira në menaxhimin e MNRR:</p> <p>- Zhvillimi dhe zbatimi i programeve specifike të trajnimit;</p> <p>- Riorganizim – Burime njerëzore shtesë;</p> <p>- Zhvillimi i përshkrimeve të punës, standardeve dhe procedurave.</p>
4.1	PUSSS / MI	<p>Zhvillimi i një rrjeti të objekteve të përshtatshëm të grumbullimit, trajtimit dhe asgjësimit për MNRR që të përfshijë:– Studime për:</p>

Masat #	Kategoria e masave	Përshkrimi i masës
		<p>(1) Përcaktimin e kapaciteteve të grumbullimit, trajtimit dhe asgjësimit;</p> <p>(2) Tregtimin e produkteve dytësore</p> <p>(3) Zgjedhjen përfundimtare të vendndodhjes/lokacionit;</p> <p>(4) Sigurimin e financimit dhe licencimit;</p> <p>(5) Angazhimin e palëve të interesit;</p> <p>(6) Studimet e fizibilitetit dhe ato teknike për zhvillimin e infrastrukturës së veçantë të grumbullimit dhe trajtimit/deponimit</p> <p>– Zhvillimi i Termave të Referencës (TeR) për pajisjet e grumbullimit</p> <p>– Zhvillimi i specifikimeve për infrastrukturën</p> <p>(1) – Ndërtimi i pikave të shkarkimit, objekteve të trajtimit dhe depozitimit, sipas rezultateve të studimeve përkatëse.</p>
4.2	PUSSS / MI	<p>Zhvillimi i structures/standardeve për funksionimin e objekteve të menaxhimit të MNRR, menaxhimin e sigurtë të materialeve të kontaminuara dhe asbestit dhe përdorimin e agregateve të përfuara nga MNRR në ndërtimPërpunimi i studimeve të nevojshme për:</p> <p>(1) Zhvillimin e kriterëve të përfundimit të mbetjeve që specifikon se kur një mbetje e caktuar pushon së qeni mbetje dhe bëhet produkt ose lëndë e parë dytësore;</p> <p>(2) Standardet, specifikimet dhe kushtet për materialet që do të ripërdoren/riciklohen dhe produktet dytësore;</p> <p>(3) Udhëzimet, standardet dhe kushtet për objektet e menaxhimit të MNRR;</p> <p>(4) Udhëzimet, standardet dhe kushtet për menaxhimin e sigurtë të materialeve të kontaminuara dhe asbestit duke përfshirë kërkesat e sigurisë, përdorimin e personelit të specializuar, të pajisur me pajisjet e nevojshme mbrojtëse dhe përdorimin e qeseve dhe kontejnerëve të përshtatshme për grumbullimin e materialeve të kontaminuara dhe materialeve që përmbajnë asbest</p> <p>Adaptimi i legjislacionit duke përfshirë:</p> <p>(1) Zbatimin e “pasaportave të materialeve” (mundësisht dixhitale), në mënyrë që përdorimi i agregatit/inerteve të nxjerra nga MNRR të jetë i barabartë me përdorimin e materialit të ndërtimit burimor, në varësi të kërkesave specifike, si lloji, përbërja, sasia dhe përdorimi i MNRR në një produkt përfundimtar, në fazën e ndërtimit, për rinovim dhe/ose riparim.</p> <p>(2) Për lëshimin e “pasaportave të materialeve”, vërtetimin në laboratorë të akredituar që japin certifikata për materialet e ndërtimit.</p> <p>(3) Zbatimin e kriterëve të përfundimit të mbetjeve duke specifikuar se kur mbetje të caktuara pushojnë së qeni mbetje dhe bëhen produkt ose lëndë e parë dytësore</p> <p>(4) Miratimi i specifikimeve dhe kushteve për materialet që do të ripërdoren / riciklohen dhe produktet dytësore, si dhe standardet dhe kushtet për objektet e menaxhimit të MNRR dhe menaxhimin e sigurtë të materialeve të kontaminuara dhe asbestit</p>
4.3	MF / MOA / RNIME	<p>Nxitja e sektorit të ndërtimit për menaxhimin e qëndrueshëm të MNRR në lidhje me:- Përdorimin e agregatit/inertit të nxjerrë nga MNRR duke:</p> <p>(1) Vendosur çmime më të ulëta për agregatin/inertin e përfuara nga MNRR;</p> <p>(2) Përfshirjen e kërkesave specifike në dokumentet e tenderit për përdorimin e raportit të caktuar të agregatit të përfuara nga MNRR për punët e ndërtimit;</p> <p>(3) Përfshirjen e arkitektëve, projektuesve dhe prodhuesve të produkteve të ndërtimit për të krijuar platforma online ku materialet e nxjerra nga MNRR shiten si materialet burimore;</p>

Masat #	Kategoria e masave	Përshkrimi i masës
		<p>(4) Shpërndarjen e metodave, teknologjive, arritjeve shkencore për përdorimin e agregatit të nxjerrë nga MNRR.</p> <p>– Projektimi për çmontim (PPÇ), që do të thotë se gjatë fillimit të procesit të projektimit, fundi i jetëgjatësisë së një produkti, përbërësi ose materiali të caktuar tashmë të merret në konsideratë, në mënyrë që materialet dhe pjesët e produkteve (në këtë rast ndërtesat) mund të zëvendësohen dhe pjesët e vjetra mund të riciklohen. Në këtë drejtim, mund të miratohen disa instrumente ligjore, ekonomike dhe vullnetare;</p> <p>– Pjesëmarrja e kompanive të ndërtimit në Skemat e Menaxhimit dhe Auditimit Mjedisor (SMAM), e cila, përveç përmirësimit të performancës mjedisore, vetë-motivimit dhe konkurrencës së shëndetshme, u ofron kompanive të ndërtimit përfitime, si rritje të besueshmërisë, transparencës dhe reputacionit. Në këtë drejtim, mund të miratohen disa instrumente ligjore, ekonomike dhe vullnetare.</p> <p>(1)</p>
4.4	ML	<p>Ndryshimi i sistemit të ndëshkimit për asgjësimin e pakontrolluar të MNRR</p> <p>Përfshirja në UA për MNRR e një sistemi më të rreptë për ndëshkimet për hedhjen e MNRR, ndryshimi i para. 1,55, Neni. 73 (LpM) duke përfshirë formulimin “MNRR është hedhur në vende të pasanksionuara për MNRR”</p>
4.5	MI	<p>Rehabilitimi i vend-depozitimeve të MNRR</p> <p>Ose në korrelacion me mbetjet e ngurta komunale ose veçmas</p>
5.1	PUSSS	<p>Plani i Angazhimit të Palëve të Interesit</p> <p>Para dhe paralelisht me zhvillimin e kuadrit ligjor, zhvillimi i një plani për angazhimin e akterëve kryesorë, duke përfshirë kompanitë kryesore të ndërtimit, kompanitë kryesore të projektimit të ndërtesave, komunat, në seminarët, konferencat e mëposhtme:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Kërkesat që duhen paraqitur nëpërmjet ndryshimeve të kuadrit ligjor, në veçanti, përgjegjësitë e ardhshme, të tilla si zhvillimi i planeve të MNRR në vend dhe kryerja e auditimeve para rrënit, kërkesat e lidhura me zbatimin, raportimin, inspektimin, monitorimin dhe vlerësimin, (2) Aplikimi i dokumenteve udhëzuese për zhvillimin dhe zbatimin e planeve të MNRR në terren dhe auditimet para rrënit, metodat e rrënit, si rrëni selektiv, ndarja e burimit të MNRR, duke përfshirë identifikimin dhe ndarjen e materialeve të rrezikshme, dokument udhëzues për aplikimin e Katalogut Shtetëror të Mbetjeve, metodat e trajtimit, transportimi dhe shpërndarja e duhur, regjistrimi dhe raportimi, inspektimi, monitorimi dhe vlerësimi; (3) Marrëveshjet vullnetare ndërmjet MMPHI dhe komunave për zbatimin e sistemeve rajonale të menaxhimit të MNRR-së në bazë të bashkëpunimit ndërkomunal, (4) Marrëveshjet vullnetare midis MMPHI dhe kompanive të ndërtimit për zbatimin efektiv të klasifikimit të MNRR në fraksione dhe shpërndarjen për trajtim, fillimin e projekteve pilot për klasifikimin e MNRR, shkëmbimin e përvojës për klasifikimin, trajtimin dhe shpërndarjen e MNRR, eksplorimin e opsioneve për trajtimin në terren të MNRR, duke përfshirë trajtimin në kantieret e ndërtimit dhe rrënit (në veçanti, marrëveshjet vullnetare për ndarjen dhe trajtimin e MNRR në vend); (5) Rreth metodave të diskutuara dhe të demonstruara të ndarjes dhe parandalimit/reduktimit të MNRR në vend, arritja e marrëveshjeve vullnetare për reduktim të konsiderueshëm në vend dhe ruajtjen e duhur të MNRR dhe shpërndarjen e MNRR në vendet e përcaktuara brenda periudhës kohore të rënë dakord. (6) Zbatimi i kërkesave për raportim, krijimi i SIMM dixhital
5.2	RNIME	<p>Angazhimi i palëve të interesit</p> <p>Zbatimi i planit të angazhimit të palëve të interesit</p>

Masat #	Kategoria e masave	Përshkrimi i masës
5.3	RNIME	Zhvillimi i një fushate për informimin e qytetarëve për dispozitat e PMNRR dhe kërkesat në lidhje me grumbullimin dhe menaxhimin e mbetjeve të MNRR brenda çdo komune. Hartimi dhe zbatimi i fushatës informative lokale

Masat e propozuara shpërndahen në paketat e mëposhtme të punës (PP):

- PP 1: Masat Ligjore;
- PP 2: Zhvillimi i udhëzimeve dhe studimeve;
- PP 3: Bashkëpunimi ndërkomunal - Riorganizimi dhe fuqizimi i institucioneve;
- PP 4: Financimi i Sistemit;
- PP 5: Zhvillimi i Infrastrukturës - Funkionimi i sistemit të menaxhimit të MNRR;
- PP 6: Incentivat– Ndërgjegjësimi.

Në figurën e mëposhtme është paraqitur afati kohor i zbatimit të PP-ve dhe masat e propozuara

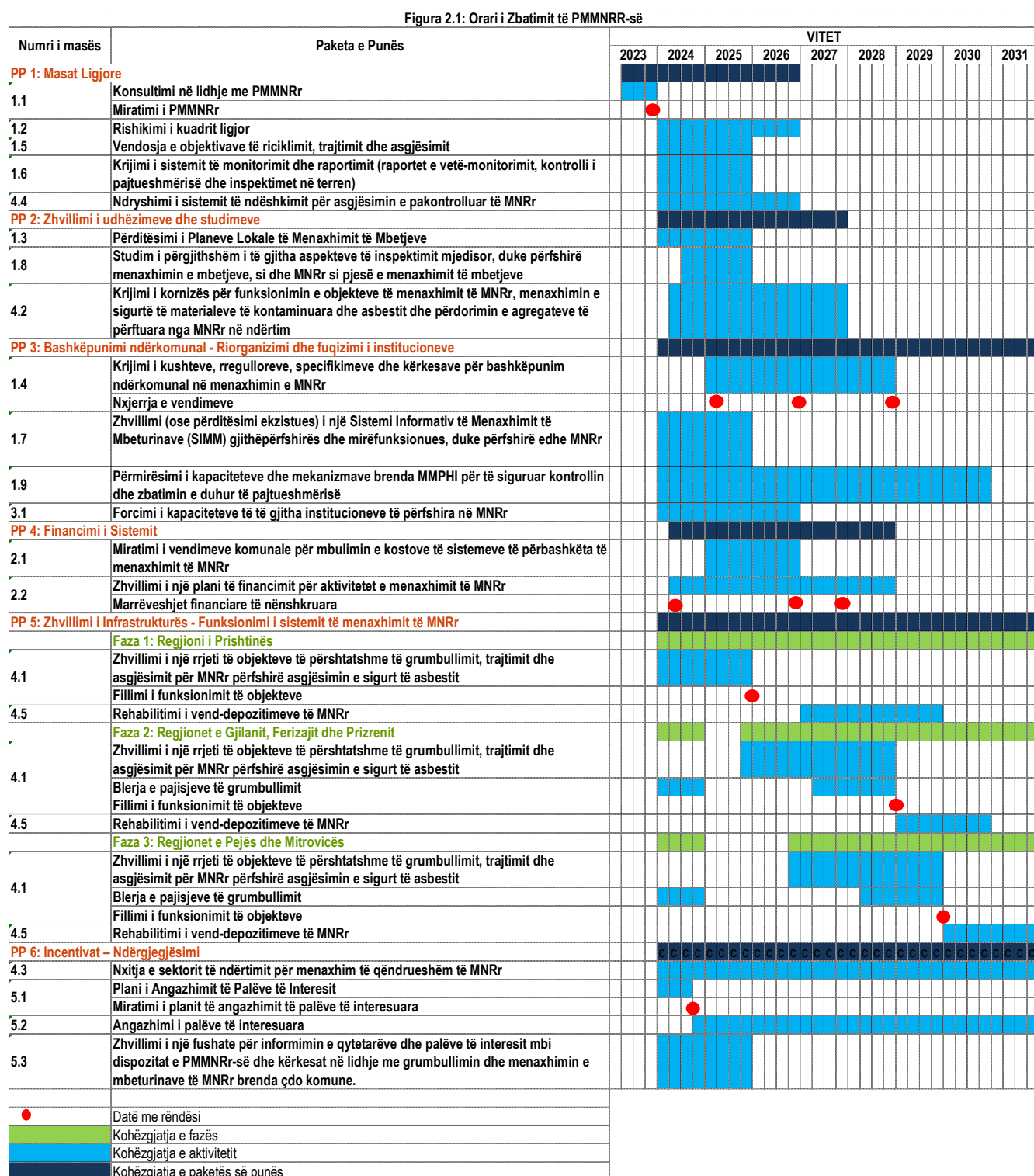

Figura 7-2: Orari i Zbatimit të PMMNR-së

7.1. Zbatimi

Ndryshimet në Ligjin për Mbeturina, UA për MNRR dhe UA për mbetjet e rrezikshme do të ofrojnë një kuadër të shëndoshë në kërkesat për menaxhimin e MNRR. Ndryshimet e përshkruara më poshtë kërkohen për të siguruar zbatimin e ligjit.

Neni 71 (LpM) përfshin një listë prej 46 veprash që i nënshtrohen gjobave nga 5,000 deri në 50,000 euro (duke marrë parasysh shtrirjen e dëmtimit mjedisor, kufiri i sipërm mund të rritet në 100,000 euro). Dënimet nga 100 deri në 500 euro mund t'i shqiptohen një personi përgjegjës të një subjekti juridik. Dënimi i fundit mund të rritet në 1000-5000 euro, si një nxitje më serioze për personat përgjegjës që të kujdesen për respektimin e kërkesave për menaxhimin e mbetjeve.

Lista e kundërvajtjeve përfshin operacionet e palicencuara të menaxhimit të mbetjeve (paragraf special i përfshirë për MNRR), ndërtimin dhe funksionimin e objekteve dhe pajisjeve që nuk përmbushin standardet e përcaktuara, mungesën e etiketimit dhe paketimit të duhur të mbetjeve të rrezikshme, ruajtjen e mbetjeve të rrezikshme pa trajtim paraprak me qëllim të reduktimit të përmbajtjes së komponentëve të rrezikshëm, pa ndarje, paketim dhe ruajtje të mbetjeve që përmbajnë azbest etj.

Neni 73 (LpM) përfshin një listë prej 70 kundërvajtjesh që i nënshtrohen gjobave nga 2,000 deri në 5,000 euro. Megjithatë, këto vepra vështirë se mund të konsiderohen të vogla për shkak të ndikimit të tyre të drejtpërdrejtë në zbatimin e ligjit. Asnjë person juridik nuk duhet të lejohet të shkelë normën e ulët, duke rrezikuar të paguajë vetëm deri në 5,000 euro.

Neni 73 duhet shfuqizuar duke zhvendosur veprat nga Neni 73 tek Neni 71 dhe aplikimin e gjobave të shtuara sipas Nenit 71. Lista e gjobave duhet të plotësohet gjithashtu me mosndarjen e MNRR në kantieret e ndërtimit në bazë të planeve në terren dhe auditimeve para rrënit, sapo kërkesa për përdorimin e këtyre dokumenteve të përfshihet në UA të MNRR.

Ndërsa ndëshkimet mund të shihen si një instrument efektiv disiplinor, nuk u raportuan dënime të vendosura sipas Nenit 71 dhe 73 (LpM). Zbatimi i gjobave dhe sanksioneve të tjera është përgjegjësi e inspektoratit të mjedisit.

Kapitulli XII i LpM rregullon mbikëqyrjen administrative dhe inspektuese. Mbikëqyrja inspektuese (neni 62) për zbatimin e akteve të ulëta dhe nënligjore, kriteret dhe metodat e inspektimit, zbatimin e masave për mbrojtjen nga ndotja e mjedisit janë përgjegjësi e Ministrisë dhe e inspektoratit komunal. Nuk ka një ndarje të qartë të përgjegjësisë ndërmjet këtyre inspektorateve.

Përgjegjësitë e inspektorëve duhet të formulohen në atë mënyrë që të ofrojnë baza reale për kontrollin për të identifikuar shkelje specifike dhe për të zbatuar veprimet dhe sanksionet përkatëse korrigjuese.

Përkundër mungesës aktuale të zbatimit, ka një kërkesë të lartë për një projekt mbarëkombëtar kushtuar të gjitha aspekteve të inspektimit mjedisor, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve, si dhe MNRR si pjesë e menaxhimit të mbetjeve. Në të ardhmen, efikasiteti i inspektimeve mund të përmirësohet nga disa mjete dixhitale të lidhura me SIMM dhe duke lehtësuar identifikimin e objekteve dhe aktiviteteve që do të inspektohen, gjenerimin e listave kontrolluese, letrave dhe raporteve. Projekti duhet të studiojë fushën e inspektimit mjedisor, opsionet për ristrukturimin e mundshëm dhe zhvillimin e kapaciteteve.

Lidhur me nevojat më urgjente të inspektimit të MNRR, kërkesat specifike të mëposhtme duhet të zbatohen për t'u kontrolluar:

- ✓ Disponueshmëria e planeve të MNRR në vend dhe auditimeve para rrënit;
- ✓ Zbatimi i ndarjes së mbetjeve sipas këtyre dokumenteve;

- ✓ Disponueshmëria e të dhënave për gjenerimin e MNRR dhe grumbullimin e veçantë dhe evidencën (formularët e transportit të mbetjeve, fletëdërgesa për mbetjet e rrezikshme) të dorëzimit të MNRR tek operatorët e licencuar;

Instrumenti kryesor për zbatimin e kërkesave të mësipërme të inspektimit do të jetë si më poshtë:

- ✓ Ndryshimet në UA për dhënien e lejeve të ndërtimit për të futur kërkesën që dokumentet e projektimit të përfshijnë informacionin mbi sasi të MNRR të gjeneruara në të ardhmen në total dhe sipas fraksioneve të veçanta sipas peshës, metodave të planifikuara të trajtimit, ripërdorimit, dorëzimit dhe destinacionit përfundimtar. Nëse dokumentet e projektimit i mungojnë këtij informacioni të menaxhimit të MNRR, lejet e ndërtimit nuk duhet të lëshohen nga MMPHI (për ndërtimet e kategorisë III me rrezik të lartë) dhe nga komunat (për ndërtimet e Kat. I dhe II me rrezik të ulët dhe të mesëm);
- ✓ Ndryshimet në UA 05/2017 për mbikëqyrjen inspektuese dhe procedurat për lëshimin e çertifikatës së banimit për të përfshirë disponueshmërinë e regjistrimeve të MNRR për gjenerimin dhe grumbullimin e veçantë dhe dëshminë e dorëzimit operatorëve të licencuar si parakusht për lëshimin e çertifikatës së banimit.

Në këtë mënyrë, disponueshmëria e planeve dhe auditimeve në terren do të duhet të kontrollohet nga inspektimi i ndërtimit. Inspektimi mjedisor rekomandohet ende për punimet madhore të ndërtimit të Kategorisë III. Kërkesat e ndërlidhura duhet të përfshihen në UA për MNRR (shih seksionin 6.1).

7.2. Monitorimi dhe Vlerësimi

Objekti i përgjithshëm që duhet të arrihet me zbatimin e këtij Plani është krijimi i një sistemi të qëndrueshëm të menaxhimit të MNRR dhe përmirësimi i vazhdueshëm i tij. PMNRR duhet të hartojë dhe përcaktojë një sistem të planifikuar, por edhe të gjitha qëllimet, masat dhe aktivitetet që duhen përmbushur dhe ndërmarrë drejt krijimit të tij. MMPHI është përgjegjëse për monitorimin e progresit në zbatimin e PMNRR-së. MMPHI gjithashtu ofron mbështetje për organet, shërbimet dhe organizatat e tjera në realizimin e aktiviteteve nga fushëveprimi i tyre dhe komunikon me partnerët dhe publikun në lidhje me zbatimin e Programit.

Progresi në zbatimin e planit bëhet nga Ministria në bazë të raporteve, informacioneve dhe të dhënave të dorëzuara nga të gjitha organet dhe organizatat përgjegjëse për zbatimin e masave dhe aktiviteteve dhe në përputhje me Ligjin për Mbeturinave dhe Ligjin për Planifikim. Bazuar në të dhënat e mbledhura, Ministria ka bazën për vlerësimin e progresit në zbatimin e planit në baza vjetore dhe identifikimin e problemeve aktuale dhe rreziqeve potenciale dhe nevojën për të përshtatur aktivitetet në përputhje me to dhe për të marrë vendime në kohë për arritjen e rezultateve të pritura. Përgatitja e raportit për zbatimin e planit të veprimit dhe dërgimi i tij në Qeveri do të bëhet në përputhje me afatet e përcaktuara me Ligjin për Planifikim.

Tabela e mëposhtme paraqet treguesit dhe parametrat që do të përdoren për të monitoruar zbatimin e PMNRR dhe për të vlerësuar nivelin e suksesit të tij.

Tabela 7-3: Treguesit dhe parametrat kryesorë që do të përdoren për monitorimin e zbatimit të PMNRR

Treguesi i monitorimit	Baza	Data	Metoda e llogaritjes	Njësiti përgjegjëse për sigurimin e të dhënave
<p>1. Shtylla A: Politika, Legjislacioni dhe Zbatimi</p> <p>Objektivat Strategjike:</p> <p>Numri i objektivit strategjik 1: Të mbështesë aktivitetet e menaxhimit të MNRR me legjislacion praktik, efektiv dhe të zbatueshëm që plotëson legjislacionin ekzistues (Ligji për Mbetjet, UA për Menaxhimin e MNRR, Ligji për Ndërtim);</p> <p>Numri i objektivit strategjik 2: Për të siguruar që planifikimi afatgjatë i përdorimit të tokës për mjedisin është baza e të gjithë vendimmarrjes zhvillimore - Për të koordinuar më mirë aktivitetet kombëtare të menaxhimit të MNRR dhe për të siguruar që plani të rishikohet dhe përditësohet periodikisht për të arritur qëllimin e deklaruar;</p> <p>Numri i objektivit strategjik 3: Për të ngritur dhe forcuar procedurat për monitorim dhe zbatim;</p> <p>Numri i objektivit strategjik 4: Zhvillimi i sistemit të informacionit;</p> <p>Objekivi specifik: Krijimi i kornizës së qartë të planifikimit që promovon bashkëpunimin ndërkomunal në shërbimet e menaxhimit të MNRR</p>				
PMMNRR e miratuar	Nuk ka	2023	Konsultimi përfundoi Vendim i Qeverisë për miratimin e PMNRR të lëshuar	MMPHI
Adoptimi i ndryshimit të legjislacionit	Ligji për Mbetjet (LpM) UA mbi menaxhimin e MNRR Ligji për Ndërtim UA mbi mbetjet e rrezikshme Të gjitha të cilat nuk janë përfshirë në dispozitat e reja të PMNRR	2026	Numri i ligjeve të ndryshuara Numri i akteve nënligjore përkatëse të miratuara/ndryshuara Udhëzimet në lidhje me gjenerimin dhe menaxhimin e MNRR janë miratuar Gjenerimi i MNRR në m3/vit sipas metodologjisë	MMPHI
Planet Lokale të Menaxhimit të Mbetjeve të përditësuara	Planet ekzistuese nuk janë në përputhje me PMNRR-në e re	2025	Numri i planeve lokale të miratuara	Autoritetet Lokale
Është vendosur bashkëpunimi ndërkomunal në menaxhimin e MNRR	Nuk ka	2028	Numri i vendimeve të nxjerra për bashkëpunim ndërkomunal Numri i komunave të përfshira në bashkëpunimin ndërkomunal Numri i subjekteve ndërkomunale të krijuara Numri i planeve ndërkomunale të menaxhimit të MNRR të miratuara	MMPHI Autoritetet Lokale

Treguesi i monitorimit	Baza	Data	Metoda e llogaritjes	Njësitë përgjegjëse për sigurimin e të dhënave
Objektivat e riciklimit, trajtimit dhe asgjësimit të përcaktuara	Nuk ka	2025	Miratimi i legjislacioni duke përfshirë të gjitha objektivat e miratuara nga PMMNRR UA që përcakton metodën e llogaritjes për objektivat e miratuar	MMPHI
Ekzistimi i Sistemit të monitorimit dhe raportimit (raportet e vetë-monitorimit, kontrolli i pajtueshmërisë dhe inspektimet në terren)	Ligji për mbeturinat dhe UA për menaxhimin e MNRR përfshin dispozita të përgjithshme	2025	Miratohet vendimi i MMPHI-së Kërkesat dhe formularët për regjistrim dhe raportim të ndryshuar dhe miratuar Numri i raporteve të dorëzuara Numri i inspektimeve në terren të përpunuara Shumat e marra nga penalitetet e mospërputhjes Numri i objekteve të mbyllura përkohësisht ose përgjithmonë për mospërputhje	MMPHI Autoritetet Lokale Operatorët
Sistemi Informativ i Menaxhimit të Mbetjeve (SIMM) duke përfshirë MNRR në funksion	SIMM i plotë dhe i përdorshëm nuk ekziston	2025	Miratimi i vendimit (nëse nevojitet) për themelimin e SIMM Sistemi është zhvilluar dhe instaluar në MMPHI/ASK Regjistrimet e importuara në SIMM	MMPHI/ASK Autoritetet Lokale Operatorët
Studimi i të gjitha aspekteve të inspektimit mjedisor, duke përfshirë menaxhimin e mbetjeve, si dhe MNRR si pjesë e menaxhimit të mbetjeve të miratuara	Nuk ka	2025	Studimi i miratuar Numri i inspektimeve në terren të përpunuara	MMPHI
MMPHI dhe autoritetet lokale posedojnë kapacitete dhe mekanizma për të siguruar kontrollin dhe zbatimin e duhur të pajtueshmërisë	Kapacitetet aktuale (kryesisht burimet njerëzore dhe fondet) nuk janë të mjaftueshme	2026 - 2030	Numri i stafit të caktuar për monitorim dhe zbatim Shuma e fondeve të alokuara për monitorim dhe zbatim Numri i masave të marra për përmirësimin e sistemit të mbikëqyrjes inspektuese bazuar në dispozitat ligjore të përgatitura Numri i Stafit që punon në inspektim dhe kontroll Numri i inspektimeve në baza vjetore	MMPHI Autoritetet Lokale

Treguesi i monitorimit	Baza	Data	Metoda e llogaritjes	Njësitë përgjegjëse për sigurimin e të dhënave
			Numri i raporteve të mospërputhshmërisë të lëshuara Numri i inspektimeve pasuese Numri i veprimeve korigjuese të zbatuara	
Shtylla B: Financimi i Qëndrueshëm <i>Objektivi Strategjik numër 5: Zhvillimi i sistemeve dhe programeve të menaxhimit të MNRR të vetëqëndrueshme financiarisht;</i> <i>Objektivi Strategjik numër 6: Të miratojë dhe zbatojë instrumentet ekonomike;</i>				
Vendimet komunale për mbulimin e kostos së sistemeve të përbashkëta të menaxhimit të MNRR në vend	Nuk ka	2026	Numri i vendimeve komunale të miratuara	Autoritete Lokale
Ekziston sistemi për financimin e aktiviteteve të menaxhimit të MNRR	Sistemi i rikuperimit të kostos nuk ekziston Instrumentet ekonomike nuk janë të disponueshme Nuk ka IKP Marrëveshjet e financimit nuk janë në fuqi Udhëzimet për zhvillimin e tarifave / taksave të MNRR nuk janë të disponueshme Tregu për materiale dytësore nga MNRR nuk ekziston	2028	Plani i financimit është hartuar dhe miratuar Numri i treguesve të miratuar Metodologjia për llogaritjen e secilit tregues është miratuar Numri dhe lloji i institucioneve janë caktuar për të kryer monitorimin vjetor të sektorit. Shuma e fondeve të alokuara për menaxhimin e MNRR Numri i marrëveshjeve të nënshkruara me donatorët për menaxhimin e MNRR Udhëzimet për tarifën / taksat e MNRR janë zhvilluar dhe miratuar Tarifat e miratuara Numri i llojeve të materialit dytësor për të cilin është miratuar lehtësimi tatimor Numri i instrumenteve të miratuara për promovimin e tregut të materialeve dytësore të gjeneruara nga MNRR	MF MMPHI MAPL Autoritetet lokale Sektori privat
Shtylla C: Zhvillimi i kapaciteteve <i>Objektivi Strategjik numër 7: Përcaktimi i roleve dhe përgjegjësive në nivel kombëtar dhe lokal/zonë shërbimi;</i> <i>Objektivi Strategjik numër 8: Të forcohen kapacitetet e atyre që janë të përfshirë në menaxhimin e MNRR;</i>				

Treguesi i monitorimit	Baza	Data	Metoda e llogaritjes	Njësitë përgjegjëse për sigurimin e të dhënave
Të gjitha institucionet e përfshira në menaxhimin e mbetjeve janë të forta (vetqëndrueshme)	Institucionet kanë nevojë për ngritjen e kapaciteteve	2026	Shuma e fondeve të alokuara për institucionet Numri i personelit të punësuar Numri i stafit të trajnuar Numri i procedurave të miratuara	MMPHI Autoritetet Lokale
<p>Shtylla D: Menaxhimi i Integruar i Qëndrueshëm i Mbetjeve</p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 9: Të rrisë qëndrueshmërinë e praktikave të menaxhimit të MNRR;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 10: Të ecim në mënyrë progresive drejt një "ekonomie qarkore" dhe efikasitetit të burimeve;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 11: Të promovohet grumbullimi i ndarë i materialeve dhe mbetjeve;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 12: Të promovojë hierarkinë e menaxhimit të mbetjeve – Të promovojë riciklimin dhe trajtimin e MNRR dhe të maksimizojë përdorimin;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 13: Të zvogëlohet sasia e MNRR-ve të deponuara dhe të hedhura;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 14: Të promovohet bashkëpunimi ndërkomunal në menaxhimin e MNRR;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 15: Zhvillimi i infrastrukturës së menaxhimit të MNRR dhe mbështetja e funksionimit dhe mirëmbajtjes së qëndrueshme;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 16: Të planifikohen iniciativa për të rritur rikuperimin e burimeve;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 17: Përmirësimi i tregut për materialet e ricikluara të ndërtimit dhe rrënitimit;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 18: Zhvillimi i standardeve teknike për sektorin e ndërtimit dhe rrënitimit;</i></p> <p><i>Objektivi Strategjik numër 19: Të inkurajojë qasjen pjesëmarrëse gjatë zhvillimit dhe zbatimit të sistemit të menaxhimit të MNRR, duke përfshirë përfshirjen e sektorit joformal dhe promovimin e pjesëmarrjes të sektorit privat;</i></p> <p>Objektivi specifik I: Min. 40% e MNRR do të mbledhet veçmas deri në vitin 2030;</p> <p>Objektivi specifik II: Min. 20% e MNRR do të rikuperohet/ripërdoret/riciklohet deri në vitin 2030;</p> <p>Objektivi specifik III: Maksimumi 75% e MNRR do të asgjësohet në mënyrë të sigurt deri në vitin 2030;</p>				
Zhvillimi i rrjetit të objekteve të përshtatshme të grumbullimit, trajtimit dhe asgjësimit për MNRR në vend	Jo ekzistues	2030	Numri i studimeve të përpunuara dhe miratuara Numri dhe popullsia e komunave të përfshira në studim Numri dhe kapacitetet e impianteve të nevojshme, sipas llojit Numri i lejeve të lëshuara për infrastrukturën e menaxhimit të MNRR Numri dhe kapaciteti i impianteve të zhvilluara dhe në funksion Shuma dhe përqindja e MNRR e mbledhur veçmas	MMPHI Autoritetet Lokale Sektori Privat Operatorët

Treguesi i monitorimit	Baza	Data	Metoda e llogaritjes	Njësitë përgjegjëse për sigurimin e të dhënave
			Sasia dhe përqindja e MNRR të trajtuar Sasia dhe përqindja e MNRR e ricikluar Sasia dhe përqindja e MNRR e asgjësuar	
Korniza për funksionimin e objekteve të menaxhimit të MNRR, menaxhimin e sigurtë të materialeve të kontaminuara dhe asbestit dhe përdorimin e agregateve të përfuara nga MNRR në vend	Nuk ka	2027	Studimi i miratuar Numri i kritereve të miratuara për përfundimin e mbetjeve Llojet e objekteve për të cilat janë miratuar standardet e funksionimit Udhëzimet e nxjerra dhe të miratuara Vendimet/aktet ligjore të miratuara	MMPHI
Incentiva për sektorin e ndërtimit në lidhje me menaxhimin e qëndrueshëm të MNRR	Nuk ka	-	Numri i incentivave të miratuara Numri i marrëveshjeve vullnetare Numri i kompanive të ndërtimit me Skema të Menaxhimit dhe Auditimit Mjedisor (SMAM)	Autoritetet lokale Sektori privat
Ekziston një sistem ndëshkimi për asgjësimin e pakontrolluar të MNRR	Dënimet e përfshira në Ligjin e Mbetjeve	2026	Sistemi i ndëshkimeve për menaxhimin e MNRR-së i përfshirë në UA për MNRR Shuma e gjobave të marra	MMPHI / MF
Rehabilitimi i venddepozitimeve të MNRR	Ekziston një numër i konsiderueshëm i venddepozitimeve	2031	Numri i venddepozitimeve të MNRR të rehabilituara	Autoritetet Lokale
Shtylla E: Ndërgjegjësimi/Konsultimi i Publikut Objektivi Strategjik numër 20: Rritja e ndërgjegjësimin të sektorit të Ndërtimit dhe publikut mbi përgjegjësitë e tyre në lidhje me menaxhimin e MNRR; Objektivi strategjik numër 21: Të iniciojë një ndryshim të sjelljes për palët e interesuara brenda sektorit të ndërtimit dhe rrënimin;				
Plani i Angazhimit të Palëve të Interesit është përpunuar	Jo ekzistues	2024	Plani i miratuar Numri i palëve të interesit të identifikuara	MMPHI Autoritetet Lokale
Aktivitetet e Angazhimit të Palëve të Interesit të përfunduara	Jo ekzistues	-	Numri i ngjarjeve dhe aktiviteteve të organizuara Numri i palëve të interesit të përfshira nga ngjarjet dhe aktivitetet Numri i marrëveshjeve vullnetare	MMPHI Autoritetet Lokale
Fushata e ndërgjegjësimin të publikut vendor që informon mbi dispozitat e PMMNRR-së dhe kërkesat në lidhje	Jo ekzistues	2025	Fushata e dizenuar Numri i ngjarjeve dhe aktiviteteve të organizuara	Autoritetet Lokale

Treguesi i monitorimit	Baza	Data	Metoda e llogaritjes	Njësitë përgjegjëse për sigurimin e të dhënave
me grumbullimin dhe menaxhimin e mbetjeve të MNRR brenda çdo komune			Numri i njerëzve të përfshirë nga ngjarjet dhe aktivitetet	

7.3. Konsideratat paraprake të rrezikut

Zbatimi i Planit të Menaxhimit të MNRR dhe sistemit të propozuar shoqërohet me disa rreziqe, duke përfshirë:

- Rreziqet e kërkesës:
  - Gjenerimi dhe përbërja e mbetjeve të ndryshme nga ato të parashikuara – luhatje në sasi;

Sistemet e informacionit të monitorimit dhe menaxhimit do të kërkohen për të mbajtur operatorin të informuar për mënyrën se si rrjedha e mbetjeve ndryshon dhe për të siguruar që përshtatjet e nevojshme operacionale janë në vend për të ruajtur efikasitetin.

- Rreziqet e blerjes së tokës:
  - Vonesat procedurale;
  - Jo-disponueshmëria e tokës;
  - Kostoja e tokës më e lartë se sa ishte parashikuar;
- Rreziqet administrative:
  - Vonesat procedurale;
  - Leje ndërtimi ose leje të tjera;
  - Aprovimet e shërbimeve komunale;
  - Kapaciteti i pamjaftueshëm i autoriteteve të menaxhimit të mbetjeve;

Projektet duhet të hartohen në një nivel të lartë cilësie në mënyrë që të shmangen vonesat gjatë procedurave të lejeve.

Mbetet një rrezik prokurimi, i cili mund të lindë nëse asnjë ofertues nuk është i interesuar të bëjë oferta brenda buxhetit të alokuar. Ky rrezik duhet të minimizohet përmes kohës dhe përpjekjeve të shumta të shpenzuara në përgatitjen e projekteve.

Përpjekje e veçantë duhet dhënë për të forcuar kapacitetet e autoriteteve të menaxhimit të mbetjeve (kombëtare, lokale), nëpërmjet asistencës teknike.

- Rreziqet e ndërtimit
  - Projektet mund të mos marrin financim nga donatorët, sektori privat ose qeveria qendrore;
  - Tepriecat e kostos së projektit dhe vonesat në ndërtim;
  - Lidhur me kontraktorin (falimentimi, mungesa e burimeve);

Duhet të zbatohen masa konvencionale zbutëse, duke përfshirë në veçanti përdorimin e termave dhe kushteve standarde për kontratat dhe për garancitë bankare

- Rreziqet operacionale
  - Kostot e mirëmbajtjes dhe riparimit më të larta se sa ishte parashikuar, akumulimi i avarive teknike;
  - Rezultatet e procesit nuk arrijnë të përmbushin objektivat e cilësisë;
  - Dështimi për të përmbushur kufijtë e shkarkimeve të prodhuara nga objekti (në ajër dhe/ose ujë);
  - Të ardhurat nga produktet dytësore;

Rreziku më i madh i lidhur me rezultatet nga procesi është ai i lidhur me tregun në dispozicion dhe çmimin e agregateve dhe të riciklueshmeve, të cilat parashikohen të gjenerojnë të ardhura jo tarifore.

- Rreziqet rregullatore:
  - Ndryshimet e kërkesave mjedisore, instrumenteve ekonomike dhe rregullatore si futja e taksave të deponisë/djegia, ndalimet e deponive dhe të ngjashme;
- Sjellja e sektorit të ndërtimit:

Është e qartë se sistemi i propozuar do të kërkojë ndryshime thelbësore në sjelljen e sektorit të ndërtimit dhe se vullneti i sektorit për t'i bërë këto ndryshime vullnetarisht, pa inkurajim thelbësor, është i ulët.

Si një konsultim i tillë i gjerë dhe transparent për të bindur sektorin e ndërtimit për përfitimet e sistemit të ri të menaxhimit të MNRR dhe për të motivuar përdorimin e materialit dytësor është kritik.

7.4. Menaxhimi dhe Raportimi i të Dhënave

Monitorimi i mbetjeve dhe menaxhimi i të dhënave janë elemente të rëndësishme për menaxhimin efikas të mbetjeve. Vendosja e sistemeve të monitorimit të mbetjeve me cilësi të lartë dhe menaxhimit të të dhënave kërkon përpjekje të konsiderueshme në nivel kombëtar dhe lokal.

Sipas LpM, krijimi i bazave të të dhënave dhe sistemit informativ për menaxhimin e mbeturinave është një nga përgjegjësitë e MMPHI (neni 14) dhe i delegohet Agjencisë për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (AMMK). Pronarët e objekteve të menaxhimit të mbetjeve, prodhuesit dhe operatorët e mbetjeve raportojnë në komunë dhe në MASHPI (neni 58). Aneksi VI i LpM ofron formularin e raportit që duhet të plotësohet nga pronarët, prodhuesit dhe operatorët.

Neni 19 mbi raportimin e MNRR (UA mbi MNRR) dhe Neni 10 për raportimin e mbetjeve të rrezikshme UA 03/2021 për menaxhimin e mbeturinave të rrezikshme i referohet nenit të mësipërm 58 i LpM dhe në formularin e raportit në Aneksin VI. Megjithatë, ky formular i raportit përfshin vetëm regjistrimet e mbetjeve të marra dhe të trajtuara nga objekti/pajisja dhe që dalin nga pajisjet e objektit. Prandaj, ky formular nuk është i zbatueshëm për kompanitë e ndërtimit si prodhues të MNRR. Kërkohen ndryshime në LpM dhe në aktet nënligjore për të siguruar raportimin nga kompanitë e ndërtimit për gjenerimin e MNRR në kantieret e ndërtimit.

Nenet mbi raportimin e UA për MNRR dhe UA për mbetjet e rrezikshme duhet të plotësohen me kërkesa specifike për prodhuesit e MNRR për të bërë regjistrime në lidhje me gjenerimin, transferimin dhe shpërndarjen e MNRR në vend për trajtim. Planet e menaxhimit të MNRR dhe auditimet para rrënit do të futen. Duhet të mbahen të dhëna për zbatimin e planeve dhe auditimeve në vend, duke përfshirë ndarjen nga burimi i mbetjeve të krijuara në vend. Kërkesat minimale për ndarjen nga burimi janë të zbatueshme për fraksionet e mëposhtme që do të mblidhen në enë të veçanta: mbetje inerte (betoni, tulla, qeramika dhe mbetje të tjera që nuk i nënshtrohen proceseve të rëndësishme fizike, kimike ose biologjike), materiale të riciklueshme (paketime, letër, qelq, plastika, mbetje të tjera ose materiale të përshtatshme për riciklim ose ripërdorim të drejtpërdrejtë), mbetje të rrezikshme (tretës, bojë, ngjithës, rrëshira, mbetje të tjera të rrezikshme sipas Aneksit I të Ligjit të Ndryshuar), mbetje të pa riciklueshme (izolim, lesh guri etj.), mbetjet komunale.

Të dhënat në vend për gjenerimin e MNRR dhe ndarjen në burim do të shërbejnë për raportimin vjetor sipas Nenit 58 të LpM, por duhet të zhvillohet një formular raporti i zbatueshëm për prodhuesit e MNRR, në vend të referencës në Aneksin VI, i cili është i zbatueshëm vetëm për objektet e trajtimit.

Regjistrimet në vend duhet të mbështeten nga kopjet e dokumenteve të transferimit/dorëzimit të mbetjeve, të tilla si fletë-dërgesat që janë të detyrueshme për transportin e mbetjeve të rrezikshme. Një fletë-dërgese për mbetje të rrezikshme është një dëshmi se një ofruer shërbimi i licencuar ka hequr mbetjet e rrezikshme dhe i ka dorëzuar ato për asgjësim të sigurtë ose në ruajtje të përkohshme (në varësi të opsioneve të disponueshme). Fletët e dërgesës duhet të mbahen për të paktën tre vjet si dëshmi e largimit të duhur të mbetjeve të rrezikshme.

Dokumenti për transportin e mbetjeve (Shtojca V e UD) zbatohet për transportin e MNRR-së së krijuar në vend. Fleta shoqëruese për transportin e mbetjeve të rrezikshme (Aneksi III i UA për mbetjet e rrezikshme) vlen për mbetjet e rrezikshme. Rishikimet e fletës për transportin e mbetjeve të rrezikshme janë të nevojshme për t'iu përshtatur formatit të aplikueshëm ndërkombëtar, i cili kërkon më shumë detaje (p.sh., hyrjet për fraksione të veçanta mbetjesh me kode individuale, llojin e kontejnerit, numrin dhe madhësinë) dhe përfshin çertifikatat e dërguesit, marrësit, transportuesin, duke theksuar kështu përgjegjësinë për sigurimin e saktë të të dhënave. Një fletëdërgesë e tillë e rishikuar/përshtatur do të ofronte avantazhe në komunikimin me shtetin marrës në rastet e eksportit të mbetjeve të rrezikshme jashtë vendit. Duhet të jepen gjithashtu udhëzime të hollësishme se si të plotësoni formularin. Duhet të bëhen ndryshime përkatëse në UA për mbetjet e rrezikshme.

Lëvizja ndërkufitare e mbetjeve sipas legjislacionit të BE-së, Konventës së Bazelit dhe kërkesave të tjera rregullohen nga Neni 56 i LpM. Leja për eksportin e mbetjeve lëshohet nga MMPHI brenda 60 ditëve nga data e aplikimit. Siç përcaktohet në paragrafin 10 të Nenit 56, Ministri me akt nënligjor përcakton procedurën për dhënien e lejeve për import, eksport dhe transit të mbeturinave.

Kërkesat përkatëse për regjistrim/raportim dhe një formular raporti për mbetjet e rrezikshme të eksportuara duhet të futen. Të dhënat do të kërkohen për raportim sipas Konventës së Bazelit.

Në të ardhmen, sistemi dixhital i regjistrimit dhe raportimit të MNRR duhet të zbatohet si pjesë e sistemit të informacionit të përbashkët të menaxhimit të mbetjeve (SIMM). SIMM do të jetë një sistem informacioni i integruar që përfshin procese dhe mjete për mbledhjen, menaxhimin dhe asgjësimin e të dhënave dhe për shkëmbimin e informacionit rreth sektorit të mbetjeve. Ai do të jetë në një "mjedis elektronik", i cili është pjesë e një përpjekjeje të përgjithshme për të futur teknologji të reja në marrëdhëniet mes shtetit, prodhuesve dhe publikut. Me kalimin e kohës, SIMM do të sigurojë bazën për rregullimin dhe kontrollin në sektorin e mbetjeve, të dhënat e databazës për operatorët e licencuar dhe objektet e lejuara, raportet e inspektimit dhe monitorimit dhe veprimet e zbatimit të ndërmarra. Prodhuesit e MNRR, pronarët e objekteve të trajtimit/magazinit, operatorët, duke përfshirë kompanitë e grumbullimit dhe transportit, si dhe autoritetet kompetente dhe kontrolluese do të kenë akses në SIMM dhe do të bëjnë regjistrime në baza tremujore. SIMM do të ofrojë një mundësi për të përpiluar dhe dorëzuar raporte vjetore për autoritetet. Mjete dixhitale që lidhin prodhuesit e MNRR me mbledhësit/transportuesit për të gjurmuar dërgesat. Sistemi do të ofrojë bazën për monitorimin e raportimit mbi arritjet e Kosovës në drejtim të përmbushjes së objektivave të vendosura në kuadër të SIMM dhe PMNRR si dhe planet e ardhshme të menaxhimit të mbeturinave që do të zhvillohen.

Më konkretisht, objektivat kryesore të sistemit do të jenë të:

- ✓ Mbështesë politikën kombëtare me të dhëna të besueshme në nivel qendror dhe komunal;
- ✓ Informojë prodhuesit, qytetarët dhe palët e tjera të interesuara (p.sh. OJQ-të, institucionet akademike, kompanitë, etj.);
- ✓ Të arrihet disponueshmëria e të dhënave për përmbushjen e detyrimeve ndërkombëtare.

Përdoruesit e sistemit pritet të jenë:

- Të gjitha subjektet e përfshira në menaxhimin e mbetjeve potencialisht do të lejohen të fusin të dhënat në sistem, në nivel kombëtar, zonë shërbimi dhe nivel komunal;
- Qytetarët dhe palët e interesuara do të kenë akses për rikuperimin e informacionit për menaxhimin e mbetjeve;

Nëpërmjet këtij sistemi, autoritetet do të jenë në gjendje të monitorojnë ecurinë e aktiviteteve të menaxhimit të mbetjeve në çdo fushë, të vlerësojnë nivelin e zbatimit të politikës dhe strategjisë së menaxhimit të mbetjeve dhe të përmbushin detyrimet e tyre raportuese ndaj institucioneve kombëtare dhe ndërkombëtare.

SIMM nuk mund të zbatohet vetëm për MNRR, pasi do të jetë i destinuar për mbetjet në përgjithësi. Kërket komunikim ndërmjet palëve kryesore të interesit për qëllimin e ndarjes së informacionit në lidhje me ndryshimet e ardhshme të kërkesave të regjistrimit dhe raportimit dhe avantazheve të SIMM dixhitale. Autoriteti kompetent në nivel kombëtar, MMPHI me AMMK, do të iniciojë projektin për zbatimin e SIMM dhe do të iniciojë komunikimin në formë të takimeve, seminareve, shkëmbimit të informacionit me shkrim me kompanitë kryesore kontraktore, subjektet e ardhshme ndërkombëtare, bashkitë.

Në lidhje me MNRR, SIMM do të përfshijë informacione të tilla si (lista është jo shteruese dhe do të përcaktohet me vendim që do të lëshohet nga MMPHI):

- Sasitë e mbetjeve të menaxhuara në fazat e ndryshme të menaxhimit të mbetjeve (nga grumbullimi në depozitim) sipas zonës së shërbimit dhe operatorit;
- Përbërja e mbetjeve, bazuar në matjet e përkohshme që mund të ndodhin në të ardhmen;
- Regjistrin dhe regjistrimet për licencat e lëshuara për menaxhimin e MNRR;
- Regjistri i operatorëve menaxhues të MNRR;
- Shënime për legjislacionin, planet, projektet dhe drejtimet zhvillimore të menaxhimit të MNRR;
- Të dhënat nga raportet për zbatimin dhe arritjen e PMMNRR;
- Funksionimi i objekteve ekzistuese, defekte, ankesa, etj.;
- Rezultatet në terma të agregateve dytësore, të riciklueshme dhe mbetjeve nga objektet e trajtimit;
- Tregu i disponueshëm për absorbimin e produkteve dytësore;
- Informacion mbi kostot e menaxhimit të mbeturinave (kostot e investimit dhe operimit) dhe tarifat për aktivitetet dhe objektet e menaxhimit të MNRR;
- Baza e të dhënave mund të shoqërohet gjithashtu nga Sistemi i Informacionit Gjeografik (SIG) për ilustrimin vizual të objekteve të menaxhimit të MNRR. Përdorimi i SIG do ta devijojë SIMM në një mjet dinamik pasi do të lejojë një pasqyrë të shpejtë dhe të plotë të gjendjes së menaxhimit të MNRR në fushën e ekzaminimit dhe do të lejojë nxjerrjen e përfundimeve edhe në fusha për të cilat nuk ekzistojnë të dhëna të mjaftueshme (p.sh. bazuar në informacione nga zonat e lagjeve). Mund të përdoret gjithashtu si një mjet për përcaktimin e vendndodhjeve të infrastrukturës së ardhshme të menaxhimit të mbetjeve.

Sistemi do të ketë aftësi analizash dhe raportimi sipas nevojave të autoriteteve. Më konkretisht sistemi do të mundësojë (lista është jo shteruese dhe do të përcaktohet në me vendim që do të lëshohet nga MMPHI/AMMK):

- ✓ Prezantimin e të dhënave të grumbulluara dhe analiza të tjera statistikore;
- ✓ Paraqesin të dhëna për rajonet gjeografike;
- ✓ Përgatit grafikët përkatës;
- ✓ Llogaritni treguesit e nevojshëm;
- ✓ Përgatitni raporte të gatshme sipas shablloneve që MMPHI duhet të përgatisë për detyrimet e raportimit ndaj institucioneve kombëtare dhe ndërkombëtare.

Bazuar në SIMM-in aktual që do të jetë në veprim, procedurat, protokollet, formatet dhe ndoshta dispozitat legjislative dytësore duhet të detajohen në mënyrë që të sigurohet rrjedha e qetë e të gjithë informacionit të nevojshëm ndërmjet palëve të interesit. Kjo është e nevojshme në mënyrë që MMPHI të jetë në gjendje të monitorojë gjendjen aktuale të menaxhimit të MNRR në vend, të hartojë strategjitë dhe politikat e ardhshme dhe të përmbushë detyrimet e raportimit ndaj organizatave kombëtare dhe ndërkombëtare.

Procedurat që do të zhvillohen do të përcaktojnë qartë:

- Kush duhet t'i raportojë kujt (p.sh., Komunitat në MMPHI, operatorët në Komuna ose MMPHI, etj.);
- Kur duhet të bëhet raportimi;

- Si mund të bëhet raportimi (në mënyrë elektronike, kopje të shtypura, formularë në internet etj.);
- Çfarë duhet të raportohet (formati i raporteve);
- Si pranohet raportimi nga autoriteti marrës;

Përmbajtja e raporteve do të përcaktohet dhe kështu do të zhvillohen formate specifike. Vihet re se do të ketë formate të ndryshme raportimi dhe kërkesa për të dhëna sipas subjektit raportues (p.sh. raporte të ndryshme do të dorëzohen nga bashkitë dhe të ndryshme nga operatorët e objekteve të mbetjeve).

Theks i veçantë do t'i kushtohet trajnimit të stafit të MMPHI-së për përdorimin aktual të sistemit si dhe mënyrën se si ky sistem mund të përdoret në vlerësimin e gjendjes aktuale të menaxhimit të MNRR-së si dhe në përcaktimin e iniciativave dhe planifikimit të ardhshëm në menaxhimin e mbetjeve.

Detajet e sistemit (kërkesat, arkitektura, raportimi, etj.) përcaktohen me vendim të MMPHI.

7.5. Ndërgjegjësimi, Perceptimi Publik dhe Pranimi

Fushatat ndërgjegjësuese janë projekte komplekse që përfshijnë shumë burime (njerëz, para, kohë dhe pajisje). Duhet ndjekur një qasje hap pas hapi:

- **Autoritetet duhet të informojnë kompanitë** në lidhje me kërkesat ligjore (të bëra në nivel lokal, rajonal, kombëtar ose BE) në lidhje me menaxhimin e MNRR. Sipas kërkesës, duhet të jepen këshilla se si të respektohen të gjitha kërkesat ligjore. Për menaxhimin efektiv të MNRR, të gjitha autoritetet lokale, rajonale dhe/ose kombëtare luajnë një rol. Është përgjegjësi e kompanisë së ndërtimit/rinovimit/rrënit të marrë njohuritë e nevojshme në lidhje me operacionet e planifikuara;
- **Autoritetet vendore mund të kontribuojnë në mënyrë aktive në bashkëpunim përgjatë zinxhirit të vlerës së mbetjeve.** Zinxhiri i vlerës së ndërtimit është kompleks dhe përfshin ndërtues dhe rinovues profesionistë dhe privatë. Kostot dhe përfitimet e menaxhimit të MNRR nuk shpërndahen në mënyrë të barabartë përgjatë zinxhirit të vlerës; kostot priren të ndodhin gjatë fazave të hershme, ndërsa përfitimet priren të rriten më tej në rrjedhën e poshtme. Shembuj të iniciativave të bashkëpunimit janë "platformat e riciklimit" (ose objektet e transferimit të mbetjeve), ose platformat virtuale (p.sh., faqet e internetit) që sjellin kompanitë në kontakt me njëra-tjetrën;
- Pasi të jetë adresuar cilësia e MNRR dhe vetë procesi i menaxhimit të mbetjeve, është koha për të **adresuar perceptimin, ndërgjegjësimin dhe pranimin e publikut** të materialeve të ricikluara N&RR. Prandaj është e rëndësishme që të gjithë aktorët në zinxhirin e vlerës të jenë mjaftueshëm të vetëdijshëm për vlerën e qenësishme të punës me materialet e ricikluara N&RR, si dhe të kenë besim në to;

Objektivi i fushatave do të jetë rritja dhe përmirësimi i riciklimit të mbetjeve industriale dhe të ndërtimit/rrënit për përdorim në sektorin e ndërtimit. Ky synim do të arrihet përmes komunikimit dhe aktiviteteve të dialogut të hapur që synojnë ndërgjegjësimin për këto mundësi riciklimi në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal.

Është thelbësore të rritet ndërgjegjësimi për cilësinë e materialeve të marra nga mbetjet industriale, ndërtimore dhe rrënuese, si dhe përfitimet ekonomike të riciklimit në krahasim me nxjerrjen e lëndëve të para të reja.

Fushatat duhet të nxjerrin në pah përfitimet mjedisore të reduktimit të sasisë së lëndës së parë të re të nxjerrë dhe sasisë së mbetjeve të dërguara në depone ose të hedhura ilegalisht.

Fushatat duhet të favorizojnë kanalet e komunikimit të hapura për:

- profesionistë (projektues – kontraktorë);
- autoritetet lokale dhe shtetërore;

→ publiku i gjerë.

Ata gjithashtu duhet të nxjerrin në pah çështjet ligjore rreth depozitimit dhe riciklimit korrekt të mbetjeve dhe të tërheqin vëmendjen të mundësitë ekonomike rreth rritjes së mallrave dhe shërbimeve të reja mjedisore. Theks i veçantë duhet t'i kushtohet shpërndarjes së praktikave më të mira nga vendet e tjera të BE-së, ofrimit të demonstrimeve praktike mbi teknologjitë aktuale dhe informacionit mbi masat dhe mjetet e suksesshme administrative për të promovuar përdorimin e tyre, të tilla si prokurimi publik i gjelbër, taksat dhe tarifat mjedisore.

Të gjitha kushtet e politikave dhe kornizës duhet të ofrojnë stimujt e duhur në një mënyrë të bashkërenduar dhe koherente, në mënyrë konsistente në të gjitha autoritetet – nga komunat, qytetet dhe rajonet tek qeveria qendrore. Kjo kërkon që autoritete të ndryshme të komunikojnë me njëri-tjetrin në baza të rregullta.

Është i rëndësishëm konsultimi me të gjithë akterët kryesorë (duke përfshirë industrinë dhe OJQ-të) në fillim të procesit. Ka shumë mënyra për të filluar dhe tema për t'u konsultuar:

- 1) Matja e praktikave aktuale dhe mbledhja e të dhënave;
- 2) Mbështetje në organizimin e sektorit përgjatë zinxhirit të vlerës;
- 3) Komunikimi për normat, rregullat dhe ligjet e vendosura për materialet e ricikluara N&RR.
- 4) Zhvillimi i një fushate informacioni mbi cilësinë e materialeve të ricikluara N&RR;
- 5) Rritja e ndërgjegjësimit për grackat e efekteve "jo në oborrin tim".

Publiku i gjerë gjithashtu mund të angazhohet duke stimuluar identifikimin dhe raportimin e hedhjeve të paligjshme. Për shembull, aplikacionet mund të përdoren që qytetarët të bëjnë fotografi të aktiviteteve të hedhjes së paligjshme dhe t'u dërgojnë atyre autoriteteve përgjegjëse për zbatimin.

Masat e propozuara përfshijnë:

1. Edukimin dhe ndërgjegjësimin në lidhje me riformulimin e mbledhjes, trajtimit dhe asgjësimit të MNRR;
2. Edukimin dhe ndërgjegjësimin për të ndikuar në nivelin e sjelljes dhe mentalitetit të sektorit të ndërtimit në lidhje me menaxhimin e MNRR dhe përdorimin e materialit dytësor;
3. Plani i Angazhimit të Palëve të Interesit;
4. Fushata kombëtare ndërgjegjësuere e publikut për informimin mbi dispozitat e PMNRR;
5. Fushata ndërgjegjësuere e publikut vendor për informimin e dispozitave të PMNRR

Fushata e Ndërgjegjësimit Publik

MMPHI do të hartojë dhe nisë një fushatë kombëtare ndërgjegjësimi publik që do të informojë mbi dispozitat e PMNRR që do të ndikojnë në aktivitetet e ndërtimit. Kjo fushatë do t'i referohet sektorit të ndërtimit si dhe publikut të gjerë, por do të fokusohet edhe në grupe specifike të synuara. Fushata do të zhvillohet dhe zbatohet në bashkëpunim me disa palë të interesit, duke përfshirë autoritetet lokale, sektorin e ndërtimit, shoqërinë civile dhe OJQ-të. Paralelisht me PMNRR, autoritetet lokale do të zhvillojnë fushatat e tyre ndërgjegjësuere në nivel komunal.

Strategjia dhe mjetet për ngritjen e vetëdijes publike

Fushatat e informimit publik do të:

- Përdorin të gjitha llojet e mjeteve të komunikimit masiv, mediave sociale dhe internetit;
- Kërkojnë të fitojë besimin e sektorit të ndërtimit;

- Përdorin mesazhe të thjeshta të synuara.

MMPHI do të luajë rolin kryesor për zhvillimin e fushatave të ndërgjegjësimit publik në nivel kombëtar me lidhje të rëndësishme me nivelin lokal. Në këtë drejtim do:

- të ofrojë informacion publik mbi çështjet e menaxhimit të MNRR-së, mbi ndryshimet e nevojshme në sjellje/qëndrime të të gjithë akterëve në lidhje me menaxhimin e MNRR-së, mbi konceptet e planifikuara lokale dhe ndërkomunale të menaxhimit të MNRR-së dhe mbi përfitimet e tyre financiare dhe mjedisore, dhe jep mundësi për furnizimin e reagimeve ndaj informacionit.
- të shpërndajë materiale informative në gazeta ose broshura të veçanta;
- të bashkëpunojë me sektorin e ndërtimit, organizatat joqeveritare dhe institucionet shkencore.

7.6. Mjetet Inovative

Njohuritë paraprake të sasisë së mbetjeve që do të krijohen në një rajon ose në një projekt ndërtimi do të mundësojë vlerësimin e mundësive të menaxhimit të tyre, duke përfshirë parandalimin e mbetjeve. Për këtë arsye, janë zhvilluar shumë modele dhe mjete të vlerësimit të MNRR, në mënyrë që të ndihmojnë autoritetet vendore dhe agjentët e ndërtimit të përfshirë në menaxhimin e mbetjeve për të zhvilluar plane të menaxhimit të mbetjeve dhe në përputhje me rregulloret aktuale.

Zbatimi i suksesshëm i menaxhimit të MNRR është i favorshëm për qëndrueshmërinë urbane. Me zhvillimin e shpejtë të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit, menaxhimi i zgjuar i MNRR është një trend i pashmangshëm. Në literaturë ka shumë botime mbi aplikimin e teknologjive apo metodave në zhvillim në menaxhimin e MNRR, si BIM (Modelimi i Informacionit të Ndërtimit) dhe SIG (Sistemet e Informacionit Gjeografik).

Shumica e literaturës ekzistuese përdor raporte për të vlerësuar sasinë e MNRR të gjeneruar në një vend ose në një projekt ndërtimi/rrënim. Megjithatë, interesi në rritje për metodat e vlerësimit të MNRR dhe kompleksiteti i procesit të ndërtimit ka rezultuar në zhvillimin e modeleve dhe mjeteve të shumta që synojnë të vlerësojnë sasinë e MNRR që do të gjenerohet, mbledhjen e të dhënave, monitorimin dhe auditimin, apo edhe mjete të bazuara në vendndodhje duke përdorur sisteme GIS (Sistemet e Informacionit Gjeografik), të kombinuara me BIM (Modelimi i Informacionit të Ndërtimit) ose GPS (Sistemi i pozicionimit global). Raportet e besueshme për vlerësimin e MNRR janë thelbësore për të planifikuar një sistem efikas të menaxhimit të mbetjeve për një kantier ndërtimi ose një rajon. Prandaj, përdorimi i këtyre të dhënave siguron informacion që lejon planifikimin e masave parandaluese në kantierin e ndërtimit, si dhe programimin f llojit dhe madhësisë së kontejnerëve të mbetjeve, frekuencën e marrjes në vend, trajtimin dhe destinacionin përfundimtar të çdo rryme mbetjesh, etj. Vlerësimi i MNRR është, pra, një informacion thelbësor i nevojshëm për të përcaktuar – që nga faza e projektimit – veprimet më efektive që duhen kryer gjatë punës, në mënyrë që të arrihet një menaxhim i MNRR, qëllimi kryesor i të cilit është prodhimi zero i mbetjeve.

Një mënyrë për të minimizuar ndikimin e mbetjeve është zbatimi i menaxhimit efikas të MNRR, i cili kërkon një qasje të mbështetur nga **mjetet vendimmarrëse**.

Rritja e interesit kërkimor në menaxhimin e MNRR ka rezultuar në publikime të shumta, veçanërisht ato që synojnë të zhvillojnë mjetet e menaxhimit të MNRR në mënyrë që të përcaktojnë sasinë e MNRR të gjeneruar, në mënyrë që të zbatohen praktika të suksesshme të menaxhimit të mbetjeve. Mjetet e menaxhimit dhe kuantifikimit të MNRR mund të grupohen në tre kategori:

- a. mjete për vlerësimin e mbetjeve;
- b. mbledhjen e të dhënave të mbeturinave dhe mjetet e auditimit; dhe

c. mjete të bazuara në vendndodhje.

Mjetet e vlerësimit të mbetjeve: Në përgjithësi, modelet e vlerësimit marrin parasysh raportet e vlerësimit të mbetjeve duke marrë parasysh sipërfaqen totale të dyshemesë së projektit. Megjithatë, studime të tjera kanë zhvilluar modele për të përcaktuar sasinë e mbetjeve të krijuara sipas disa faktorëve, si: përdorimi i ndërtesës, tipologjitë strukturore, madhësia e banesave ose një kombinim i tyre. Janë zhvilluar gjithashtu mjete kompjuterike që synojnë të vlerësojnë sasinë e gjenerimit të MNRR. Për shembull:

- ✓ Mjeti "Net Waste Tool" i zhvilluar nga WRAP është një platformë e bazuar në ueb për të vlerësuar dhe përcaktuar sasinë e mbetjeve të përgjithshme të krijuara në një projekt ndërtimi, sasinë e kostove dhe identifikimin e strategjive për të reduktuar mbetjet dhe për të përmirësuar përmbajtjen e ricikluar në kantier;
- ✓ DeconRCM është një aplikacion i sistemit të mbështetjes së vendimeve të bazuara në ueb, i zhvilluar në kuadër të projektit DEWAM. Mjeti ofron një vlerësim të saktë të sasive të MNRR të gjeneruara nga dy aktivitete kryesore (punimet e rinovimit dhe rrënit) të llojeve të ndryshme të ndërtesave në Greqi (rezidenciale, zyra, tregtare dhe industriale). Përdoruesi duhet të fusë të dhëna në lidhje me pozicionin e saktë të zonës duke përdorur Google Maps dhe më pas të zgjedhë llojin e projektit (rrënim ose rinovim), si dhe llojin specifik të ndërtesës. Mjeti do të kërkojë të futen karakteristika të tjera të detajuara teknike të ndërtesës, si: dimensionet e ndërtesës, numri i kateve, lloji i çatisë, ekzistenca e bodrumit dhe ashensorit, sipërfaqja totale e ballkoneve, lloji i sistemit të ngrohjes, etj. Së fundi, mjeti ofron Vlerësimet e MNRR në peshë për 21 forma të ndryshme mbetjesh;
- ✓ Baza e të dhënave Arquimedes nga softueri Cype së bashku me modulën e paradimensionimit mund të vlerësojnë automatikisht sasinë e MNRR të gjeneruar duke marrë parasysh veçoritë e projektit.

Mbledhja e të dhënave dhe mjetet e auditimit të mbetjeve: Auditimi i mbetjeve është një aktivitet i mbledhjes sistematike dhe metodike të të dhënave që kryhet përpara një rinovimi ose rrënit të një ndërtese dhe është thelbësor për të përmirësuar menaxhimin dhe rikuperimin e MNRR. Shumë herë, mbledhja e të dhënave të mbetjeve bëhet me mjete llogaritëse që lejojnë regjistrimin e sasisë, llojit dhe burimeve të MNRR të krijuara në një projekt ndërtimi. Disa nga këto mjete janë renditur dhe përshkruar më poshtë:

- ✓ ConstructClear, i zhvilluar nga BlueWise Limited, ndihmon palët e interesit të ndërtimit dhe menaxhuesit e mbetjeve duke integruar procesin e planifikimit të menaxhimit të mbetjeve në terren, raportimin e karbonit, prokurimin e menaxhimit të mbetjeve dhe pajtueshmërinë me rregullat. Prandaj, ajo thjeshton prodhimin e planeve të menaxhimit të mbetjeve në vend, mundëson zhvillimin e lehtë të gjurmëve të karbonit;
- ✓ SmartStart dhe Smartwaste në Mbretërinë e Bashkuar lehtësojnë monitorimin në vend dhe ofrojnë sasi të gjeneruara dhe rrugët e menaxhimit të mbetjeve për kategoritë kryesore të MNRR. Të dhënat për MNRR mund të transferohen drejtpërdrejt nga sistemet e raportimit të kontraktorëve të menaxhimit të mbetjeve. Për më tepër, ai jep një pamje të përgjithshme të situatës aktuale të mbetjeve të një kompanie dhe vlerëson menaxhimin e mbetjeve të kryer në të gjitha kantieret e një kompanie duke vendosur një Tregues të Performancës Mjedisore.
- ✓ Waste Expert është një mjet i përgjithshëm për mbledhjen e të dhënave, i përdorur si për analizën e të dhënave ashtu edhe për auditim, duke përdorur kodet e Katalogut Evropian të Mbetjeve (KEM). Mjeti nuk është specifik për sektorin e ndërtimit, por përbëhet nga një aplikacion softuerësh që fokusohet në menaxhimin e të gjitha llojeve të mbetjeve, duke përfshirë MNRR. Ndhmon organizatat dhe ndërmarrjet të arrijnë pajtueshmërinë ligjore dhe të raportojnë destinacionet e mbetjeve në kuptim të hierarkisë së mbetjeve.

- ✓ Ivestigato është një softuer gjurmueshmërie në internet për MNRR—i zhvilluar nga Shoqata Franceze e Demolimit (SNED)—për të lehtësuar punën e gjurmueshmërisë dhe për të ndjekur rregulloret MNRR për kompanitë e rrënit. Më konkretisht, një përdorues mund të krijojë, modifikojë dhe printojë formularë të gjurmimit të mbetjeve për katër forma të MNRR (inerte, jo të rrezikshme, të rrezikshme dhe asbest) dhe të mbajë një regjistër mbetjesh për çdo punë rrëni.
- ✓ Tracimat është një sistem gjurmueshmërie që monitoron dhe mbikëqyr menaxhimin e MNRR në Belgjikë. Procedura e gjurmimit fillon me identifikimin e materialeve gjatë dekonstruksionit dhe rrënit së ndërtesës dhe vijon se çfarë ndodh me këto materiale gjatë punimeve selektive të rrënit. Rreziqet mjedisore gjatë dekonstruksionit dhe rrënit rrjedhimisht do të kufizohen, materialet e mbetjeve të rrezikshme do të hiqen në mënyrë korrekte dhe, më e rëndësishmja, do të hiqen në mënyrë të sigurtë, gjë që do të rezultojë në rrjedha më të pastra mbetjesh. Tracimat do të kontrollojë nëse sistemi i tij i gjurmueshmërisë është zbatuar saktë dhe do të dorëzojë dokumentet dhe certifikatat e nevojshme.

Mjetet e bazuara në vendndodhje: Zakonisht SIG përdoren për të krijuar mjete të bazuara në vendndodhje të cilat ofrojnë vendndodhjen e shërbimeve në lidhje me menaxhimin e MNRR. SIG janë sisteme të automatizuara që përdoren për të ruajtur, analizuar dhe manipuluar të dhënat gjeografike që përfaqësojnë objekte dhe fenomene në të cilat vendndodhja gjeografike është një nga karakteristikat e qenësishme të informacionit dhe është thelbësore për analizimin e tij.

Menaxhimi i integruar konsiderohet aktualisht si mënyra më efektive për të kontrolluar mbetjet, pasi favorizon përputhjen me legjislacionin përkatës mjedisor dhe parashikon reduktimin e ndikimeve të lidhura me mbetjet.

Sistemet e integruara përfshijnë teknika dhe zgjidhje që lokalizojnë gjeneratorët e vegjël dhe të mëdhenj MNRR me qëllim promovimin e prodhimit të reduktuar dhe përmirësimin në menaxhim, në fazat e grumbullimit, transportit, ripërdorimit, riciklimit dhe rikuperimit energjik, përveç alternativave të trajtimit dhe asgjësimit përfundimtar.

7.7. Çështjet e Marketingut

Një nga problemet kryesore në riciklimin e MNRR është besimi në grupin e produkteve që mund të merren nga MNRR. Komisioni Evropian identifikoi se auditimet para rrënit janë një pjesë thelbësore e fazës së planifikimit për një projekt rrëni, rinovimi ose ndërtimi¹⁸. Auditimi duhet të kryhet dhe ka për objektiv identifikimin e të gjitha materialeve që do të ripërdoren ose riciklohen, si dhe të mbetjeve të rrezikshme. Bazuar në auditimin, cilësia dhe sasia e fraksioneve të MNRR të rikuperuara mund të rritet pa rritje të mëtejshme të kostove.

Tregtimi i produkteve të ricikluara kërkon specifikimet teknike dhe dokumentacionin e këtyre produkteve. Kërkesa për produkte të lira dhe të ricikluara në tregun privat mund të ulë kërkesat dhe specifikimet teknike. Në tregun profesional të produkteve ndërtimore, agregatët e ricikluar duhet të plotësojnë specifikimet e produkteve primare (të virgjëra).

Një pengesë tjetër e rëndësishme për importimin e produkteve të ricikluara në treg është se, sipas kërkesave të markës CE, prodhuesi origjinal i produktit (lënda e parë) duhet të jetë i njohur dhe në gjendje të garantojë cilësinë teknike të materialit. Në rast se MNRR vjen për përpunim të mëtejshëm, padyshim që rrjedha e MNRR (si lëndë e parë) nuk mund të verifikohet, siç ndodh me materialet e virgjëra, p.sh., që vijnë nga një gurore e licencuar dhe e akredituar. Hapat kritikë për tejkalimin e barrierave mund të jenë:

- Përmirësimi i cilësisë së lëndës së parë dhe/ose sigurimi i çertifikimit të “lëndës së parë” / Etiketimi i gjelbër;

¹⁸ Protokollin i BE-së për Menaxhimin e Mbetjeve të Ndërtimit dhe Demolimit, ECORYS, 2016

- Çertifikimi i përpunimit MNRR (njësi riciklimi-trajtimi).

Një nga problemet kryesore me të cilat përballen njësitë e përpunimit të MNRR-së, është shitja e produkteve të prodhuara me mbetje të përpunuara. Për të siguruar rritje të shitjeve të produkteve të bazuara në MNRR, janë propozuar dy qasje që mund të miratohen:

- Blerje preferenciale nga qeveria dhe ndërtimet private.** Në prokurimin preferencial, ofertuesi duhet të jetë përgjegjës për ndërmarrjen e zhvillimit të nevojshëm të zonës, projektimin dhe ndërtimin e pajisjeve dhe infrastrukturës së nevojshme për peshimin, klasifikimin dhe përpunimin e MNRR dhe prodhimin e produkteve të gatshme;
- Etiketimi i gjelbër i produkteve.** Etiketimi i gjelbër i produktit është një tjetër qasje shumë efektive në rritjen e marrjes së këtyre produkteve në treg. Kosova mund të vendosë një sistem të etiketimit të gjelbër të produkteve, ku një produkt mund të vlerësohet në një nga kriteret e mëposhtme (indikative): i) përmbajtja e ricikluar, ii) energjia e materializuar, iii) përshkueshmëria dhe iv) cilësia. Pasi të jetë etiketuar me gjelbërim, një produkt mund të shtohet në një "Katalog Kombëtar" i cili do të veprojë si një depo e produkteve të gjelbra, çdo ndërtesë që aspirojnë të arrijë tipare të gjelbra ose çertifikata të gjelbra mund të përdorë cilindo nga produktet e përmendura në katalog dhe të fitojë pikë për certifikatën e ndërtimit të gjelbër. Kështu, etiketimi i gjelbër do t'u sigurojë produkteve të bazuara në MNRR një treg më të madh për shitje. Kjo do të ndihmojë në rritjen e kërkesës për produkte të ricikluara dhe do të sigurojë përdorim më të lartë të MNRR.

Sa i përket materialit të riciklueshëm që mund të rikuperohet nga MNRR-ja, ka disa subjekte (më shumë se 50) anëmbanë Kosovës, të cilat janë të përfshira me grumbullimin dhe një lloj përpunimi ose përpunimin e plotë të mbetjeve të riciklueshme. Megjithatë, ka mungesë të impianteve që mund të përpunojnë materiale të riciklueshme për të zhvilluar një produkt përfundimtar. Shumica e kompanive të përfshira në biznesin e riciklimit po bëjnë vetëm disa procese bazë; vetëm pak kompani kanë makineri adekuate për të përpunuar materialin e mbledhur. Materiali tjetër i riciklueshëm që grumbullohet, kryesisht eksportohet si lëndë e parë:

- **Metalet e rikuperuara:** Proceset më të zakonshme që aplikohen në Kosovë përfshijnë ngjeshjen e materialit të grumbulluar dhe në disa raste bluarje të copave metalike, për të lehtësuar reduktimin e volumit. Nuk ka asnjë kompani prodhuese vendase që përpunon skrapin.
- **Xhami i rikuperuar:** Në Kosovë ekziston vetëm një kompani që merret me grumbullimin dhe përpunimin e xhamit. Kjo kompani grumbullon vetëm xham të sheshtë dhe transparent dhe e përpunon atë në pllaka qeramike mozaike;
- **Plastika e rikuperuar:** Ka disa operatorë (të regjistruar ose jo të regjistruar) në mbarë Kosovën, të cilët janë të përfshirë në grumbullimin e materialit Polietilen me densitet të lartë (HDPE). Disa nga këta operatorë po përpunojnë lëndën e parë HDPE për t'u granular. Lënda e parë HDPE dhe granula eksportohen, kryesisht në vendet e Ballkanit. Përpunimi përfshin pastrimin, bluarjen dhe shtypjen për granulim.